

Utvärdering av penningpolitiken 2009– 2011

Sammanfattning

Utskottet redovisar sin återkommande utvärdering av penningpolitiken och föreslår att riksdagen godkänner vad utskottet anfört om penningpolitiken under den senaste treårsperioden 2009–2011.

Utskottets utvärdering bygger bl.a. på Riksbankens rapport Underlag för utvärdering av penningpolitiken 2011. Rapporten har tillkommit på utskottets initiativ, och utskottet är nöjt med rapportens genomslag i den penningpolitiska diskussionen. Utskottet välkomnar de förändringar och tillägg som Riksbanken gjort i den nu aktuella rapporten. Utskottet anser dock fortfarande att rapporten skulle vinna på att Riksbanken redovisade tydligare slutsatser av om penningpolitiken varit väl avvägd eller inte. Utskottet behandlar bl.a. frågor om den flexibla inflationsmålspolitiken, uppskattning av resursutnyttjandet i ekonomin och behovet av tydlighet i det penningpolitiska beslutsunderlaget.

Utskottet understryker att utvärderingsperioden 2009–2011 på många sätt varit extrem, vilket ställt stora krav på penningpolitiken och den ekonomiska analysen. Inflationstakten och tillväxten i ekonomin har varierat kraftigt, och hela perioden symboliseras av en utpräglad finansiell osäkerhet. Utskottet har tidigare berömt Riksbanken för den penning- och stabilitetsfrämjande politik den fört under finanskrisen. Utskottet står fast vid den bedömningen.

Sett över hela utvärderingsperioden 2009–2011 har inflationen av olika skäl i genomsnitt varit lägre än inflationsmålet på 2 procent, mätt enligt både KPI och KPIF. Det gäller också om man tittar på utfallet under t.ex. de senaste tio åren. Utskottet skulle välkomna om Riksbanken i nästa års underlagsrapport i t.ex. en bilaga eller s.k. ruta kunde redovisa en analys av inflationsutvecklingen och inflationsmålet i ett mer långsikt perspektiv.

I betänkandet finns en reservation.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Utskottets överväganden	6
Utvärdering av penningpolitiken 2009–2011	6
Reservation	39
Utvärdering av penningpolitiken 2009–2011 – motiveringen (V)	39
<i>Bilaga 1</i>	
Öppen utfrågning om finansiell stabilitet den 15 december 2011	41
<i>Bilaga 2</i>	
Öppen utfrågning om finansiell stabilitet ur ett konsumentperspektiv den 15 mars 2012	85
<i>Tabeller</i>	
Tabell 1 Exempel på inflationsmått som Riksbanken använder	9
Tabell 2 Riksbankens ränteändringsbeslut under utvärderingsperioden	15
Tabell 3 Inflationen i Sverige under utvärderingsperioden	26
<i>Diagram</i>	
Diagram 1 BNP-tillväxten i världen och Sverige under utvärderingsperioden	10
Diagram 2 Arbetslösheten i Sverige under utvärderingsperioden	11
Diagram 3 Råvaruprisernas utveckling under utvärderingsperioden	13
Diagram 4 Inflationen i Sverige under utvärderingsperioden	14
Diagram 5 Styrräntorna under utvärderingsperioden	14
Diagram 6 Centralbankernas extraordinära åtgärder under utvärderingsperioden	16
Diagram 7 Svenska kronans utveckling under utvärderingsperioden	17
Diagram 8 Räntealternativ vid julimötet	19
Diagram 9 Den underliggande inflationens utveckling vid olika räntealternativ vid julimötet	20
Diagram 10 Arbetslöshetens utveckling vid olika räntealternativ vid julimötet	21
Diagram 11 Räntealternativ vid oktobermötet	22
Diagram 12 Den underliggande inflationens utveckling vid olika räntealternativ vid oktobermötet	23
Diagram 13 Arbetslöshetens utveckling vid olika räntealternativ vid oktobermötet	24
Diagram 14 Riksbankens BNP-prognoser under utvärderingsperioden	27
Diagram 15 Träffsäkerheten i BNP-prognoserna för 2011	28

Diagram 16 Riksbankens KPI-prognoser under utvärderingsperioden	29
Diagram 17 Jämförelse mellan KPI-prognoserna för 2011	29
Diagram 18 Träffsäkerheten i KPI-prognoserna för 2011	30

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Utvärdering av penningpolitiken 2009–2011

Riksdagen godkänner vad utskottet anfört om penningpolitiken 2009-2011.

Reservation (V) – motiveringen

Stockholm den 7 juni 2012

På finansutskottets vägnar

Anna Kinberg Batra

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anna Kinberg Batra (M), Fredrik Olovsson (S), Pia Nilsson (S), Göran Pettersson (M), Jörgen Hellman (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Carl B Hamilton (FP), Per Åsling (C), Marie Nordén (S), Staffan Anger (M), Per Bolund (MP), Anders Sellström (KD), Erik Almqvist (SD), Ulla Andersson (V), Jörgen Andersson (M), Sven-Erik Bucht (S) och Maria Stenberg (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet har sedan den nya riksbankslagen trädde i kraft den 1 januari 1999 och Riksbanken fick en självständig ställning gentemot riksdagen och regeringen gjort en årlig utvärdering av penningpolitiken. Utvärderingarna redovisades tidigare i anslutning till utskottets årliga behandling av Riksbankens förvaltning, men sedan 2007 redovisas utvärderingarna i ett separat betänkande.

I det nu aktuella betänkandet presenteras utvärderingen av penningpolitiken 2009–2011. Utvärderingen bygger bl.a. på Riksbankens rapport Underlag för utvärdering av penningpolitiken 2011. Riksbankens rapport är en fristående rapport och är den första av de två skriftliga redogörelser som Riksbanken enligt riksbankslagen varje år ska lämna till utskottet.

Vart fjärde år genomför utskottet också en extern och oberoende utvärdering av penningpolitiken. Den första gjordes av professorerna Francesco Giavazzi och Frederic Mishkin under 2006 och gällde penningpolitiken 1995–2005. Den andra gjordes av professorerna Charles Goodhart och Jean-Charles Rochet under 2011 och handlade om penningpolitiken 2005–2010 och Riksbankens arbete med finansiell stabilitet.

Under riksdagsåret har utskottet arrangerat två offentliga utfrågningar om finansiell stabilitet. Den första hölls den 15 december 2011 och vid utfrågningen deltog Peter Norman, finansmarknadsminister, Stefan Ingves, riksbankschef, och Martin Andersson, generaldirektör i Finansinspektionen. Den andra utfrågningen hölls den 15 mars 2012 och behandlade konsumentaspekterna av finansiell stabilitet. Vid den utfrågningen deltog Peter Norman, finansmarknadsminister, Stefan Ingves, riksbankschef, Martin Andersson, generaldirektör i Finansinspektionen, Annika Falkengren, koncernchef i SEB, Öivind Neiman, vd i Sparbankernas Riksförbund, Johan Hansing, tf vd i Svenska Bankföreningen, Dan Sjöblom, generaldirektör i Konkurrensverket och Gunnar Larsson, konsumentombudsman och generaldirektör i Konsumentverket. Protokollen från båda utfrågningarna är bifogade till betänkandet.

Utskottets överväganden

Utvärdering av penningpolitiken 2009–2011

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner vad utskottet anfört om den svenska penningpolitiken 2009–2011.

Utskottets utvärdering bygger bl.a. på Riksbankens rapport Underlag för utvärdering av penningpolitiken 2011. Rapporten har tillkommit på utskottets initiativ, och utskottet är nöjt med rapportens genomslag i den penningpolitiska diskussionen. Utskottet välkomnar de förändringar och tillägg som Riksbanken gjort i den nu aktuella rapporten. Utskottet anser dock fortfarande att rapporten skulle vinna på att Riksbanken redovisade tydligare slutsatser av om penningpolitiken varit väl avvägd eller inte. Utskottet behandlar bl.a. frågor om den flexibla inflationsmålpolitiken, uppskattning av resursutnyttjandet i ekonomin och behovet av tydlighet i det penningpolitiska beslutsunderlaget.

Utskottet understryker att utvärderingsperioden 2009–2011 på många sätt varit extrem, vilket ställt stora krav på penningpolitiken och den ekonomiska analysen. Inflationstakten och tillväxten i ekonomin har varierat kraftigt, och hela perioden symboliseras av en utpräglad finansiell osäkerhet. Utskottet har tidigare berömt Riksbanken för den penning- och stabilitetsfrämjande politik den fört under finanskrisen. Utskottet står fast vid den bedömningen.

Sett över hela utvärderingsperioden 2009–2011 har inflationen av olika skäl i genomsnitt varit lägre än inflationsmålet på 2 procent, mätt enligt både KPI och KPIF. Det gäller också om man tittar på utfallet under t.ex. de senaste tio åren. Utskottet skulle välkomna om Riksbanken i nästa års underlagsrapport i t.ex. en bilaga eller s.k. ruta kunde redovisa en analys av inflationsutvecklingen och inflationsmålet i ett mer långsikt perspektiv.

Jämför reservation (V).

Penningpolitikens utformning

Målet för penningpolitiken är enligt riksbankslagen att upprätthålla ett fast penningvärde. I januari 1993, kort efter det att den fasta växelkursen övergavs och kronan började flyta på den internationella valutamarknaden, beslutade dåvarande riksbanksfullmäktige att den operativa penningpolitiken skulle bedrivas utifrån ett inflationsmål. Målet började formellt gälla

den 1 januari 1995 och gäller än i dag. Målet är att inflationen, mätt som årlig procentuell förändring av konsumentprisindex (KPI), ska vara 2 procent.

Tidigare fanns runt målet ett s.k. toleransintervall på ± 1 procentenhet. Intervalllet togs bort våren 2010 bl.a. med motiveringen att det inte har någon praktisk betydelse och att det i dag finns en stor förståelse för att penningpolitiken bedrivs under osäkerhet och att inflationen tidvis kan hamna en bit ifrån målet.

Flexibel inflationsmålspolitik

Innehållet i inflationsmålpolitiken har successivt utvecklats. Sedan ett antal år tillbaka bedriver Riksbanken en s.k. flexibel inflationsmålspolitik. I korthet innebär det att Riksbanken inriktar penningpolitiken mot att nå inflationsmålet, samtidigt som den även lägger vikt vid att stabilisera utvecklingen i den reala svenska ekonomin, dvs. att stabilisera utvecklingen av produktionen och sysselsättningen i samhället.

Riksbankens penningpolitiska strategi

I bl.a. de penningpolitiska rapporterna, i underlagsrapporterna för utvärdering av penningpolitiken och i skriften Penningpolitiken i Sverige (senast ändrad i juni 2010) redovisar Riksbanken grundstenarna i den strategi banken använder för att nå inflationsmålet. Strategin presenteras kortfattat i punkterna nedan:

- Målet för penningpolitiken är enligt riksbankslagen att upprätthålla ett fast penningvärde. Riksbanken preciserar detta som ett mål för inflationen som innebär att den årliga förändringen av KPI ska vara 2 procent.
- Samtidigt som penningpolitiken inriktas mot att nå inflationsmålet ska den stödja målen för den allmänna ekonomiska politiken i syfte att uppnå en hållbar tillväxt och hög sysselsättning. Detta görs genom att Riksbanken, förutom att stabilisera inflationen runt inflationsmålet, strävar efter att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor. Riksbanken bedriver därmed vad som kallas en flexibel inflationsmålspolitik. Det innebär inte att Riksbanken gör avkall på att inflationsmålet är överordnat.
- Det tar tid innan penningpolitiken får full effekt på inflationen och realekonomin. Därför vägleds penningpolitiken av prognoser för den ekonomiska utvecklingen. Riksbanken publicerar bl.a. en bedömning av hur reporäntan kommer att utvecklas framöver. Denna s.k. räntebana är en prognos, inte ett löfte.
- Vid varje penningpolitiskt beslutstillfälle gör direktionen en bedömning av vilken bana för reporäntan som behövs för att penningpolitiken ska vara väl avvägd. Avvägning handlar normalt om att hitta en lämplig balans mellan stabiliseringen av inflationen runt inflationsmålet och stabiliseringen av realekonomin.

- Det finns inget generellt svar på frågan hur snabbt Riksbanken siktar på att föra tillbaka inflationen till 2 procent om den avviker från målet. En snabb återgång kan i vissa lägen få effekter på produktion och sysselsättning som inte är önskvärda, medan en långsam återgång kan försvaga trovärdigheten för inflationsmålet. I allmänhet har strävan varit att räntan och räntebanan anpassas så att inflationen förväntas vara någorlunda nära målet om två år.
- I Riksbankens uppdrag ingår enligt riksbankslagen även att främja ett säkert och effektivt betalningsväsen. Risker förknippade med utvecklingen på de finansiella marknaderna vägs in i räntebesluten. När det gäller att förebygga en obalanserad utveckling av tillgångspriser och skuldsättning spelar dock framför allt ett väl fungerande regelverk och en effektiv tillsyn en central roll. Penningpolitiken är enbart ett komplement.
- I vissa lägen, som under den finansiella krisen 2008–2009, kan reporäntan och räntebanan behöva kompletteras med andra åtgärder för att främja den finansiella stabiliteten och säkerställa att penningpolitiken får genomslag på ett effektivt sätt.
- Riksbanken strävar efter att dess kommunikation ska vara öppen, saklig och aktuell. Det gör det lättare för ekonomins aktörer att fatta bra ekonomiska beslut. Penningpolitiken blir också lättare att utvärdera.

Riksbankens beslutsprocess

Normalt håller Riksbankens direktion sex penningpolitiska möten under ett år. Vid tre av dessa möten publiceras en penningpolitisk rapport (PPR), och vid de tre andra mötena publiceras en penningpolitisk uppföljning (PPU). Cirka två veckor efter varje penningpolitiskt möte offentliggörs ett protokoll som beskriver den diskussion som ledde fram till det aktuella räntebeslutet och hur de olika direktionsledamöterna argumenterade och röstade. Sedan april 2009 offentliggörs röstningsutfall, reservationer mot räntebeslut och sammanfattande motiveringar till reservationerna direkt i samband med att räntebeslutet offentliggörs, dvs. dagen efter direktionens penningpolitiska möte.

Tabell 1 Exempel på inflationsmått som Riksbanken använder

Mått	Definition
Konsumentprisindex (KPI)	Mäter priset på en korg av varor och tjänster inklusive boendekostnader. I boendekostnaderna ingår räntekostnader. Måttet mäter genomsnittlig prisutveckling för hushållens konsumtion.
Underliggande inflation (KPIF)	KPI rensat för effekterna av Riksbankens ränteförändringar på räntekostnaderna för egna hem.
Underliggande inflation (KPIF exklusive energi)	KPIF exklusive prisutvecklingen på energiråvaror, t.ex. bensin, olja och el.

Källa: Statistiska centralbyrån och Riksbanken.

Den ekonomiska utvecklingen under utvärderingsperioden

Konjunkturen och tillväxten

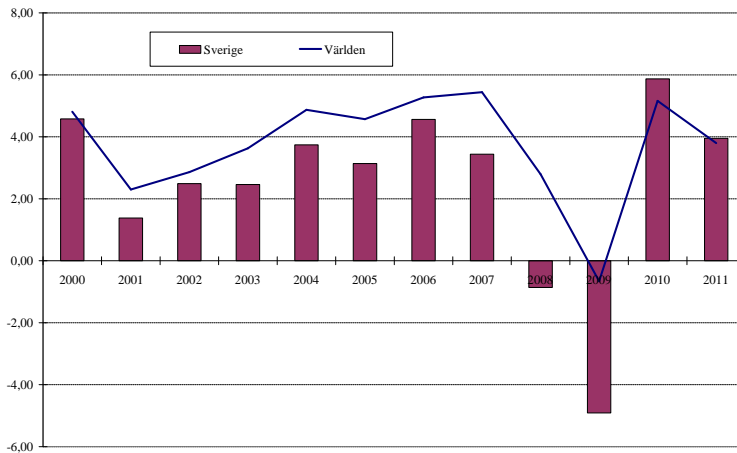
Den akuta finanskrisen i samband med Lehman Brothers konkurs hösten 2008 resulterade i ett snabbt och dramatiskt fall i den internationella efterfrågan. Den kraftiga nedgången i världsekonomin fortsatte i början av 2009. Produktionen sjönk i flertalet länder, arbetslösheten steg snabbt och världshandeln dämpades ytterligare. Myndigheterna i olika länder vidtog omfattande åtgärder för att stimulera den ekonomiska aktiviteten samtidigt som centralbankerna sänkte sina styrräntor ned mot nollnivån.

Under våren 2009 kom tecken på att läget på de internationella finansmarknaderna var på väg att stabiliseras. Den s.k. TED-spreaden, dvs. skillnaden mellan utlåningsräntorna mellan bankerna och räntorna på statspapper, minskade till nivåer som rådde före Lehman Brothers konkurs. Situationen var dock fortfarande instabil, och marknaderna var beroende av myndigheters och centralbankers stödåtgärder för att fungera. Under senvåren 2009 kom även tecken på att fallet i den internationella ekonomin var på väg att bromsas upp. Kurserna på världens börser började stiga samtidigt som hushållens och företagens förtroende för den ekonomiska utvecklingen återigen började öka. Tydligast var återhämtningen i Asien, speciellt i Kina där myndigheternas mycket omfattande stimulansåtgärder började få genomslag på tillväxten.

Återhämtningen i världsekonomin tilltog under senare delen av 2009, även om aktiviteten fortfarande var relativt låg. Efterfrågan steg, världshandeln ökade och de tidigare negativa tillväxttalen blev svagt positiva. Sammantaget sjönk dock tillväxten i världsekonomin med omkring 1 procent under 2009, den svagaste tillväxtsiffran som noterats i modern tid. I USA gick BNP ned med nästan 2,5 procent, medan nedgången i euroområdet blev 4 procent under 2009.

I likhet med den internationella utvecklingen fortsatte även den svenska ekonomin att kraftigt försvagas i början av 2009. I uppräknad årstakt gick BNP ned med drygt 15 procent under första kvartalet. Återhämtningen i den internationella ekonomin under våren och sommaren 2009 spred sig även till Sverige. Företagens och hushållens förtroende för den ekonomiska utvecklingen började stiga från de tidigare mycket låga nivåerna samtidigt som läget ljusnade för delar av exportindustrin. Trots att återhämtningen tilltog under senare delen av året sjönk Sveriges BNP med nästan 5 procent under 2009, vilket är det största BNP-fallet under ett enskilt år i modern tid. Sysselsättningen föll och arbetslösheten steg med drygt 2 procentenheter jämfört med situationen under 2008.

Diagram 1 BNP-tillväxten i världen och Sverige under utvärderingsperioden
Procent

Källa: Konjunkturinstitutet, Riksbanken.

I början av 2010 blev återhämtningen i världsekonomin allt tydligare. Uppgången i de asiatiska tillväxtekonomierna spred sig till övriga delar av världen, och de finansiella marknaderna fungerade allt bättre. Återhämtningen var dock fortfarande ojämnt fördelad mellan olika regioner, och den underbyggdes av omfattande ekonomisk-politiska åtgärder från regeringar och centralbanker världen över. I Förenta staterna fortsatte uppgången att förstärkas, medan återhämtningen var mer dämpad i euroområdet bl.a. till följd av tilltagande statsfinansiella problem i framför allt de sydeuropeiska länderna.

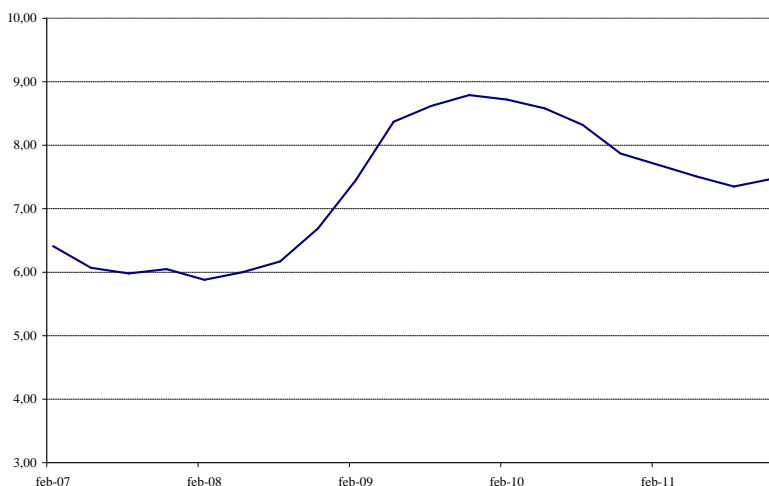
Uppgången i världsekonomin fortsatte under sommaren och hösten, och råvarupriserna började återigen stiga. Generellt förbättrades även situationen på de finansiella marknaderna, men under sommaren och hösten började marknaderna att alltmer präglas av de statsfinansiella problemen i euroområdet. Under våren 2010 tvingades Grekland begära internationell finansieringshjälp och mot slutet av året tvingades även Irland söka stöd.

Sammantaget steg BNP i världen med drygt 5 procent under 2010, efter nedgången på en halv procent under 2009. I Förenta staterna gick BNP upp med nästan 3 procent medan BNP-uppgången i euroområdet begränsades till drygt 1,5 procent, även om återhämtningen var starkare i enskilda länder som i t.ex. Tyskland.

Återhämtningen i den svenska ekonomin tog rejäl fart under 2010. Den inhemska efterfrågan ökade relativt starkt samtidigt som den svenska exportindustrin fick draghjälp av den stigande internationella efterfrågan och en svag krona under 2009 och delar av 2010. Arbetsmarknaden utvecklades betydligt starkare än vad många hade förväntat sig och Sveriges BNP ökade under 2010 med 6,1 procent, vilket innebar att nedgången under 2008 och 2009 återhämtades.

Diagram 2 Arbetslösheten i Sverige under utvärderingsperioden

Procent av arbetskraften, 15–74 år, säsongsrensade data

Källa: Statistiska centralbyrån och Riksbanken.

Återhämtningen i världsekonomin fortsatte i början av 2011, trots jordbävningens katastrofen i Japan och stigande oljepriser till följd av bl.a. den politiska utvecklingen i Nordafrika och Mellanöstern. Starkast var tillväxten i de asiatiska länderna, men även Förenta staterna visade tecken på en tilltagande återhämtning med stigande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet. Den ekonomiska aktiviteten ökade även i euroområdet, men uppgången pressades av de statsfinansiella problemen och behovet av kraftfulla finanspolitiska åtstramningar i flertalet europeiska länder.

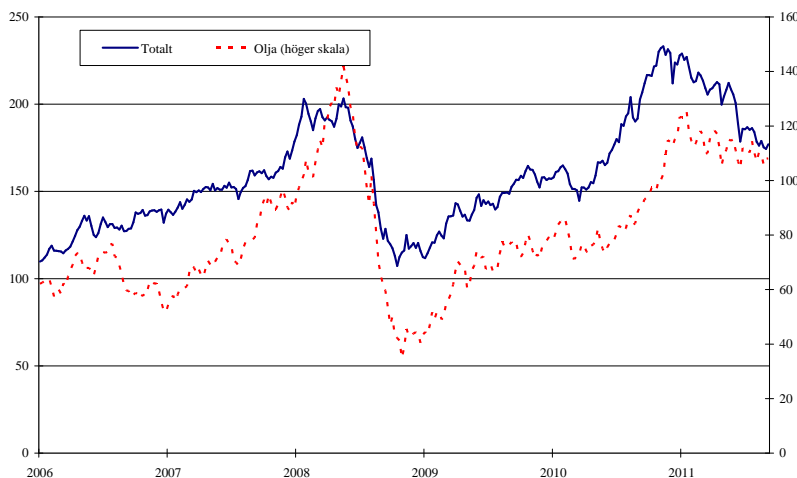
Fram mot senvåren och sommaren 2011 började det dock komma tecken på en svagare internationell utveckling. Tillväxten var fortfarande stark i Asien, men den mattades av bl.a. på grund av en mer dämpad internationell efterfrågan och att länderna börjat strama åt den ekonomiska politiken för att begränsa den stigande inflationen. I euroområdet, men även i Förenta staterna, tilltog oron över den statsfinansiella utvecklingen.

Under sensommaren och hösten blev bilden av en svagare internationell konjunktur allt tydligare. Oron över den statsfinansiella utvecklingen, som nu utvecklats till en europeisk skuld kris, dämpade såväl den europeiska som den internationella efterfrågan, samtidigt som indikatorer och utfall visade att tillväxten mattats av i flertalet länder. Sammantaget sjönk tillväxttakten i världsekonomin till knappt 4 procent under 2011, från drygt 5 procent under 2010. I Förenta staterna ökade BNP med knappt 2 procent. I euroområdet ökade BNP med drygt 1,5 procent, främst tack vare en uppgång i Tyskland på 3 procent.

Den svenska ekonomin utvecklades starkt under nästan hela 2011. Trots en svagare utveckling i euroområdet steg den svenska exporten relativt kraftigt under större delen av året, framför allt på grund av en stigande export till Asien och andra tillväxtekonomier. Sysselsättningen fortsatte att stiga och arbetslösheten sjönk. Under sommaren och hösten kom dock tecken på en svagare inhemsk efterfrågan i spåret av bl.a. sjunkande börskurser och stigande osäkerhet om situationen i euroområdet. Under senare delen av året påverkades även exporten av den svagare utvecklingen i euroområdet och den svagare asiatiska efterfrågan. Fjärde kvartalet 2011 sjönk BNP med 1,1 procent jämfört med tredje kvartalet, den första negativa kvartals-siffran sedan början av 2009. Totalt steg BNP under 2011 med 3,9 procent.

Prisutvecklingen

Den internationella inflationen avtog markant i samband med finanskrisen hösten 2008 och fortsatte att försvagas under 2009. I takt med att världsekonomin återhämtade sig började inflationstrycket på nytt öka mot slutet av 2009 och början av 2010. Som framgår av diagram 3 förklarades en stor del av uppgången av stigande råvarupriser i spåret av den ökande internationella efterfrågan. Råvarupriserna fortsatte att stiga relativt kraftigt under andra halvåret 2010 och första halvåret 2011. Inflationstrycket minskade dock väsentligt under senare delen av 2011 i samband med att den internationella konjunkturen försvagades.

Diagram 3 Råvaruprisernas utveckling under utvärderingsperioden*Index 2005 = 100, USD per fat (höger skala)*

Källa: Riksbanken.

Som framgår av diagram 4 sjönk även den svenska KPI-inflationen kraftigt under 2009, till som lägst $-1,9$ procent i september 2009. I genomsnitt sjönk KPI-inflationen med $0,5$ procent under 2009, och nedgången berodde till stor del på Riksbankens omfattande räntesänkningar under senare delen av 2008 och första halvåret 2009. Mätt enligt KPIF, dvs. KPI rensat för effekterna av Riksbankens räntesänkningar, var inflationen i genomsnitt $1,7$ procent under 2009.

KPI-inflationen började återigen stiga under 2010 till följd av bl.a. den förbättrade världsekonomin. KPI ökade med i genomsnitt $1,2$ procent under 2010, med en topp i december 2010 på $2,3$ procent. Under andra halvåret 2010 höjde Riksbanken reporäntan med 1 procentenhet. Höjningarna förklarade en stor del av KPI-uppgången under senare delen av året.

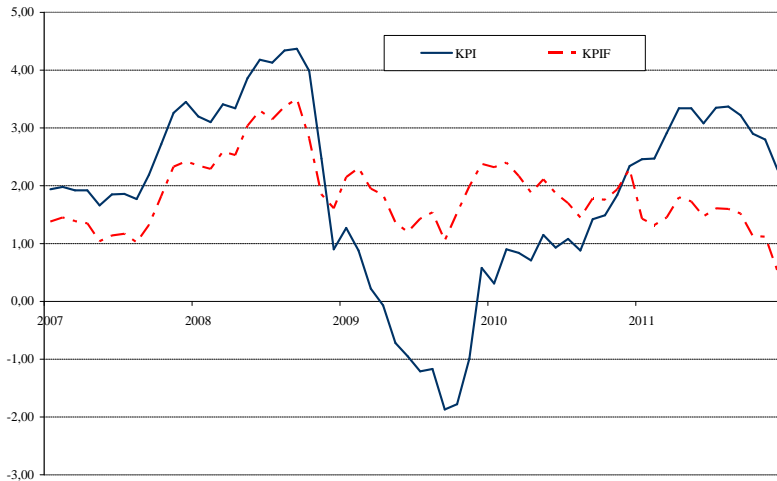
Inflationen enligt KPI fortsatte att stiga under 2011, till som högst $3,4$ procent i augusti. Under hösten vände inflationstakten nedåt i takt med att den internationella och svenska konjunkturen försvagades. I genomsnitt ökade KPI med 3 procent under 2011.

Som framgår av diagram 3 var dock den svenska underliggande inflationen, till skillnad från KPI-inflationen, låg och sjunkande under 2011. Mätt enligt KPIF var inflationen i genomsnitt endast $1,4$ procent under 2011, mot 2 procent under 2010. Den låga inflationen enligt KPIF berodde framför allt på låga lönekostnader och en starkare krona, vilken dämpade uppgången i de svenska importpriserna.

Skillnaden mellan KPI- och KPIF-inflationen under 2011 – $1,6$ procentenheter – berodde nästan uteslutande på stigande bostadsräntor.

Diagram 4 Inflationen i Sverige under utvärderingsperioden

Procent

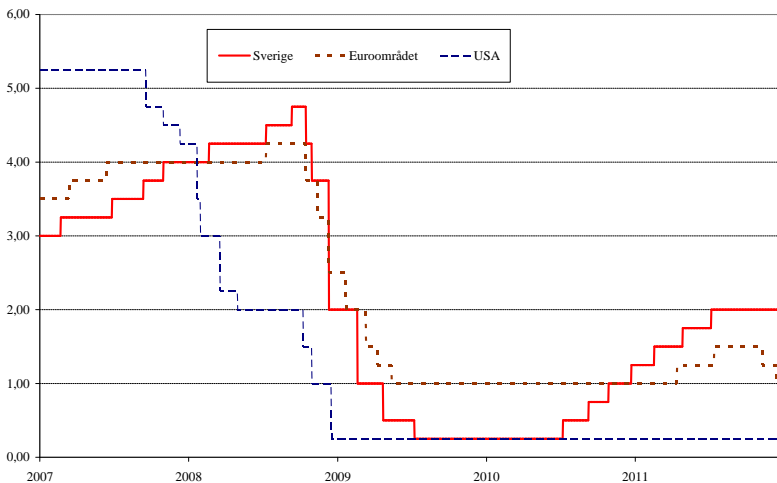
Källa: Statistiska centralbyrån, Riksbanken.

Penningpolitiken och valutautvecklingen

Penningpolitiken i världen var starkt expansiv under hela utvärderingsperioden. Den amerikanska centralbanken, Federal Reserve, började sänka sin styrränta redan hösten 2007 och fortsatte att kraftigt sänka räntan under finanskrisen hösten 2008, ned till ett spann på 0–0,25 procent i december 2008. Räntan låg kvar på denna historiskt låga nivå under hela perioden 2009–2011.

Diagram 5 Styrräntorna under utvärderingsperioden

Procent

Källa: Riksbanken.

Även Europeiska centralbanken (ECB) sänkte sina styrräntor kraftigt i samband med finanskrisen, till en nivå på 1 procent i maj 2009. Euroräntan låg kvar på den nivån fram till april 2011 då ECB höjde sin styrränta med 0,25 procentenheter till 1,25 procent. Under sommaren 2011 höjde ECB räntan ytterligare en gång, men tvingades sedan börja sänka räntan till följd av den europeiska skuldskrisen och oron på finansmarknaderna. ECB:s styrränta var tillbaka på 1 procent i december 2011.

Tabell 2 Riksbankens ränteändringsbeslut under utvärderingsperioden

Procent

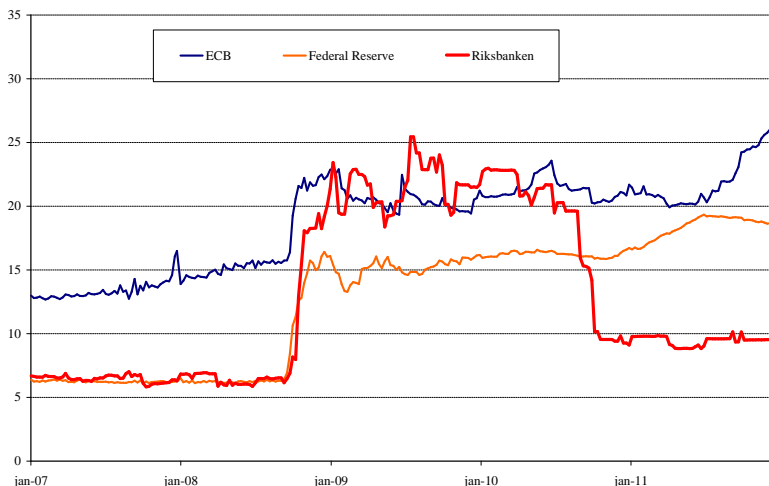
Datum	Förändring	Nivå efter förändringen
2008-09-10	+0,25	4,75
2008-10-15	-0,50	4,25
2008-10-29	-0,50	3,75
2008-12-10	-1,75	2,00
2009-02-18	-1,00	1,00
2009-04-22	-0,50	0,50
2009-07-08	-0,25	0,25
2010-07-07	+0,25	0,50
2010-09-08	+0,25	0,75
2010-10-27	+0,25	1,00
2010-12-22	+0,25	1,25
2011-02-16	+0,25	1,50
2011-04-27	+0,25	1,75
2011-07-06	+0,25	2,00
2011-12-21	-0,25	1,75
2012-02-22	-0,25	1,50

Källa: Riksbanken.

Som framgår av diagram 5 och tabell 2 sänkte även Riksbanken reporäntan kraftigt under den akuta finanskrisen, från 4,75 procent i september 2008 till 0,25 procent i juli 2009. Räntan låg kvar på 0,25 procent till juli 2010 då Riksbanken påbörjade en serie räntehöjningar till en nivå på 2 procent i juli 2011. Till följd av den svagare konjunkturen och det minskade internationella inflationstrycket sänkte Riksbanken reporäntan med 0,25 procent i december 2011. Ytterligare en sänkning genomfördes i februari 2012.

Vid sidan av de kraftiga räntesänkningarna tvingades centralbankerna under finanskrisen vidta andra ovanliga och extraordinära åtgärder för att öka likviditeten i ekonomierna och underlätta kreditförsörjningen. Som framgår av diagram 5 resulterade de extraordinära åtgärderna i att centralbankernas balansomslutningar fördubblades och till och med tredubblades under hösten 2008. Till exempel steg omslutningen i den amerikanska centralbankens, Federal Reserve, balansräkning från ca 7 procent av BNP till ca 16 procent av BNP, och ECB:s balansomslutning ökade från ca 16 procent av BNP till ca 23 procent av BNP.

Diagram 6 Centralbankernas extraordinära åtgärder under utvärderingsperioden
Procent av BNP

Källa: Riksbanken.

Omslutningen i Riksbankens balansräkning ökade ännu mer, från ca 7 procent av BNP hösten 2008 till som mest över 25 procent av BNP sommaren 2009. Bland annat erbjöd Riksbanken bankerna lån på längre löptider och lån i amerikanska dollar för att säkerställa de svenska bankernas finansiering.

Som också framgår av diagram 6 kunde dock Riksbanken, till skillnad från flertalet andra centralbanker, börja avveckla de extraordinära åtgärderna under senare delen av 2010 och i början av 2011. Omslutningen i Riksbankens balansräkning sjönk från drygt 23 procent av BNP i början av 2010 till ca 10 procent av BNP i slutet av 2010. Omslutningen låg kvar på ungefär den nivån även under 2011. Det som återstod under 2011 jämfört med läget strax innan finanskrisen bröt ut i september 2008 var den förstärkning av valutareserven med ca 100 miljarder kronor som Riksbanken gjorde vid mitten av 2009.

Detta är en väsentlig skillnad jämfört med t.ex. Federal Reserve och ECB som även under 2011 tvingats utöka sina balansräkningar för att stabilisera marknaderna och underlätta den ekonomiska återhämtningen.

Diagram 7 Svenska kronans utveckling under utvärderingsperioden

TCW-index 1992-11-18 = 100

Källa: Riksbanken.

Värdet på den svenska kronan försämrades kraftigt under den akuta finanskrisen hösten 2008 och början av 2009, upp till en historisk toppnivå på drygt 156 i mars 2009 på det s.k. TCW-index som mäter kronans värde på den internationella valutamarknaden (ju högre indexvärde, desto svagare krona). Det betyder att kronans värde sjönk med omkring 25 procent från början av september 2008 (strax innan finanskrisen förvärrades) till toppnivån i mars 2009.

I takt med att läget på finansmarknaderna stabiliserades och det började synas tecken på en återhämtning i den globala konjunkturen steg värdet på kronan under våren och sommaren 2009. Förstärkningen av kronan tilltog under 2010 när det bl.a. blev tydligare att den svenska ekonomiska och statsfinansiella situationen skilde sig från de tillväxt- och skuldproblem som dominerade utvecklingen i t.ex. flertalet andra europeiska länder. Indexvärdet sjönk från ca 135 i början av 2010 till ca 120 i början av 2011, vilket ger en kronförstärkning på omkring 12 procent.

Under 2011 har värdet på kronan återigen försämrats något till följd av den europeiska skuldkrisen och den svagare internationella konjunkturen. Jämfört med kronans tidigare utvecklingsmönster vid konjunkturnedgångar och internationell finansiell oro var dock kronan relativt stabil under 2011. Indexvärdet låg i slutet av 2011 på drygt 123.

Riksbankens utvärderingsunderlag

Från och med 2008 lämnar Riksbanken en fristående rapport till utskottet med underlag för utvärderingen av penningpolitiken. Rapporten utgör den första av de två skriftliga redogörelser som Riksbanken enligt riksbankslagen årligen ska lämna till utskottet. Innehållet i årets rapport är koncentre-

rat till utvecklingen under 2011. Nedan sammanfattas Riksbankens analyser och bedömningar av penningpolitiken, inflationen och prognoserna under 2011.

I Riksbankens rapport konstateras att banken höjde reporäntan vid varje beslutstillfälle fram till sommaren 2011. Under hösten hölls reporäntan oförändrad fram till att den sänktes i december 2011. Enligt rapporten speglar räntebesluten de olika faser som den svenska ekonomin gick igenom under 2011: ekonomisk återhämtning under våren, finansiell oro under sommaren och hösten och en kraftig inbromsning i den ekonomiska aktiviteten mot slutet av året. I rapporten konstateras också att direktionen var oenig vid samtliga räntebeslut under året. Två direktionsmedlemmar reserverade sig mot alla räntebeslut och/eller beslut om räntebanans utveckling.

I rapportens inledning förs en diskussion om skillnaderna mellan majoritetens och minoritetens syn på penningpolitiken under 2011. Diskussionen sammanfattas kort i punkterna nedan.

- **Skillnader i synen på den ekonomiska utvecklingen.** Majoritetens argument för att höja reporäntan under våren och sommaren var bl.a. att höga energi- och råvarupriser, stigande inflationsförväntningar och ett ökat resursutnyttjande i ekonomin riskerade att leda till inhemska prisökningar och ett stigande kostnadstryck. Flera inom majoriteten ansåg att höjningarna av reporäntan även skulle bidra till att dämpa hushållens höga skuldsättning. Minoriteten menade däremot att det inte fanns något behov av att i närtid höja reporäntan och göra penningpolitiken mindre expansiv. I stället fanns det enligt minoriteten ett utrymme för att låta både resursutnyttjandet och inflationen öka snabbare. Det skulle ge en snabbare sänkning av arbetslösheten och en lägre långsiktig arbetslöshet, enligt minoriteten. Mot slutet av året när de ekonomiska utsikterna försämrades och inflationstrycket minskade ansåg majoriteten att det fanns ett utrymme för räntesänkning. Minoriteten menade dock att det fanns ett utrymme för att en föra en ännu mer expansiv penningpolitik, bl.a. eftersom de hade en annan bedömning av resursutnyttjandet i den svenska ekonomin och utvecklingen av de utländska styrräntorna.
- **Mer principiella och återkommande skillnader i synen på penningpolitiken.** En återkommande sådan var synen på bankens bedömningar av de utländska styrräntornas utveckling och hur den påverkade den svenska kronkursen. Enligt minoriteten borde Riksbankens prognoser för de utländska styrräntornas utveckling ha varit lägre mot bakgrund av den faktiska utvecklingen på de internationella penningmarknaderna och minoritetens bedömning av hur penningpolitiken i olika länderna skulle komma att utvecklas framöver. En annan mer principiell skillnad var synen på och bedömningen av resursutnyttjandet i ekonomin. Majoriteten ansåg att det inte fanns något enskilt mått som kunde utgöra grunden för en bedömning av resursutnyttjandet och därmed avvägningen av penningpolitiken. Minoriteten ansåg i stället att den

penningpolitiska avvägningen borde baseras på ett specifikt mått på resursutnyttjandet. Ett möjligt sådant mått kunde enligt minoriteten vara skillnaden mellan den faktiska arbetslösheten och en bedömning av den långsiktigt hållbara nivån på arbetslösheten i ekonomin.

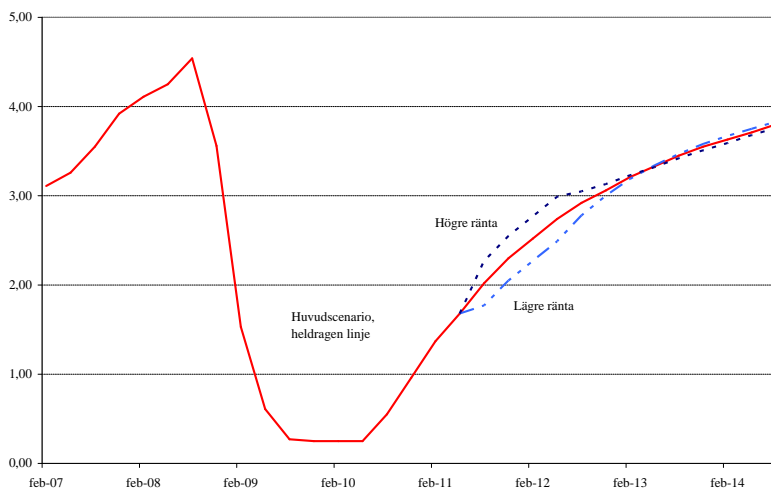
Penningpolitiken under 2011

Nya räntehöjningar vid de penningpolitiska mötena i februari, april och juli

Riksbanken räknade i början av året med att den internationella återhämtningen skulle fortsätta i god takt under 2011. Tillväxten i Asien var fortsatt hög, och indikatorer tydde även på en uppgång i euroområdet. Samtidigt fanns det fortfarande frågetecken kring den statsfinansiella utvecklingen i flera europeiska länder. Inflationen i euroområdet hade stigit mot slutet av 2010, och Europeiska centralbanken (ECB) höjde i april sin styrrenta, för första gången på två år.

Diagram 8 Räntealternativ vid julimötet

Procent

Källa: Riksbanken.

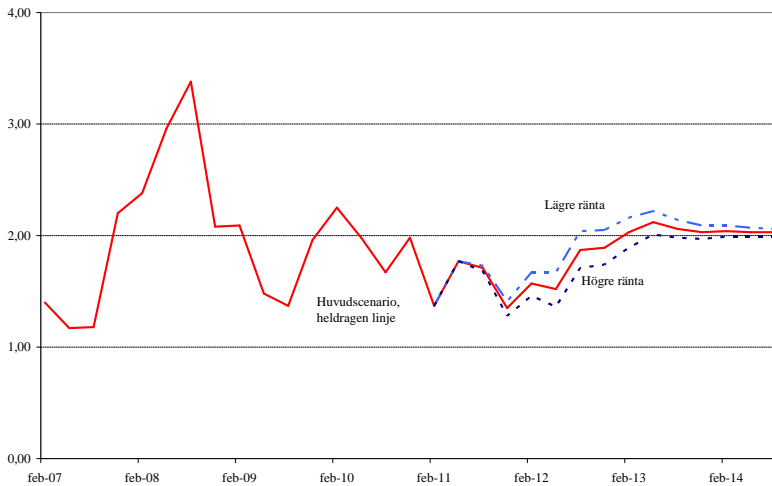
Under våren och försommaren blev den internationella bilden mer osäker och splittrad. De ekonomiska utsikterna för en del länder i Nordeuropa, t.ex. Tyskland, förbättrades, medan de försämrades för flera länder i Sydeuropa på grund av ländernas stora behov av besparingar och finanspolitiska åtstramningar för att sanera statsfinanserna och öka förtroendet på de internationella finansmarknaderna. Återhämtningen i Förenta staterna gick under våren långsammare än förväntat.

När det gäller den svenska ekonomin konstaterade Riksbanken i början av året att tillväxten varit stark i slutet av 2010. Riksbanken räknade också med att BNP skulle fortsätta att öka i god takt under 2011 för att sedan mattas av något under 2012. Resursutnyttjandet i ekonomin bedömdes vara något lägre än normalt.

Inför direktionsmötet i juli gjorde banken bedömningen att ekonomin fortsatte att utvecklas starkt, men att tillväxten skulle gå ned till mer normala nivåer framöver. Sverige förväntades kunna växa snabbare än andra länder eftersom det inte fanns något behov av finanspolitiska åtgärningar. Banken gjorde också bedömningen att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin fortfarande var något lägre än normalt, men att det skulle stiga till normalt eller något över normalt utnyttjande under de närmaste åren.

Diagram 9 Den underliggande inflationens utveckling vid olika räntealternativ vid julimötet

Procent

Källa: Riksbanken.

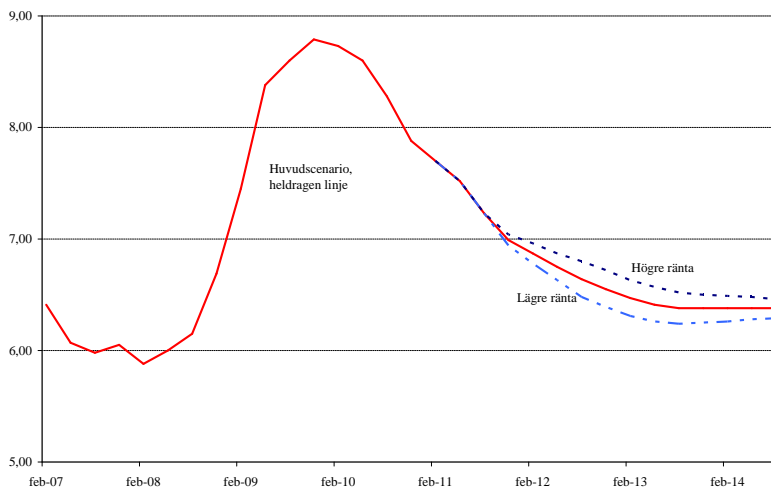
I början av året räknade banken med att de stigande energi- och råvarupri- serna skulle fortsätta att pressa upp den svenska KPI-inflationen under perioden 2011–2013. KPI-inflationen förväntades också öka på grund av stigande bostadsräntor. Under våren steg samtidigt inflationsförväntning- arna något på ett till två års sikt. Riksbankens bedömning var att förvänt- ningarna troligtvis var en återspeglning av den aktuella höga KPI- inflationen, och att de därför inte var något omedelbart problem för penningpolitiken.

Den underliggande inflationen var dock svag i början av 2011 till följd av den starkare kronan och ett lågt inhemskt kostnadstryck. Riksbanken förväntade sig dock att den underliggande inflationen skulle stiga i takt med att resursutnyttjandet i ekonomin ökade och löneökningstakten steg.

Under våren ökade skillnaderna mellan KPI-inflationen och KPIF-inflationen. Riksbanken räknade med att KPI-inflationen skulle ligga väsentligt över inflationsmålet under de närmaste åren på grund Riksbankens räntehöjningar och de stigande bostadsräntorna. Banken räknade också med att den underliggande inflationen, som fortsatt att utvecklas svagt under våren, skulle stiga framöver av den ökande ekonomiska aktiviteten.

Diagram 10 Arbetslöshetens utveckling vid olika räntealternativ vid julimötet

Procent av arbetskraften, säsongsrensade uppgifter

Källa: Riksbanken.

Vid samtliga tre penningpolitiska möten under våren och sommaren 2011 beslutade direktionen att höja reporäntan med 0,25 procentenheter, från 1,25 procent i början av året till 2 procent i juli 2011. Besluten motiverades bl.a. med att en högre ränta behövdes för att stabilisera inflationen nära inflationsmålet och för att undvika ett alltför högt resursutnyttjande i ekonomin. Ett annat motiv var att en högre ränta skulle dämpa hushållens upplåning och minska riskerna för att obalanser byggdes upp i den svenska ekonomin.

Vid mötet i februari justerades också prognosen för den framtida räntebanan upp, medan den lämnades oförändrad vid mötena i april och juli. Vid mötena i april och juli betonade dock direktionen att räntebanan kan behöva justeras upp om den höga KPI-inflationen allvarligt påverkar inflationsförväntningarna och lönebildningen i ekonomin.

Vice riksbankscheferna Karolina Ekholm och Lars E.O. Svensson reserverade sig mot majoritetens beslut vid samtliga beslutstillfällen under våren och sommaren. Vid samtliga möten förordade de en oförändrad reporänta och en något annorlunda räntebana jämfört med majoriteten. Reservationerna motiverades med att deras förslag till ränta och räntebana skulle leda till att KPIF-inflationen hamnade närmare inflationsmålet och att arbetslösheten minskade snabbare till en långsiktigt hållbar nivå.

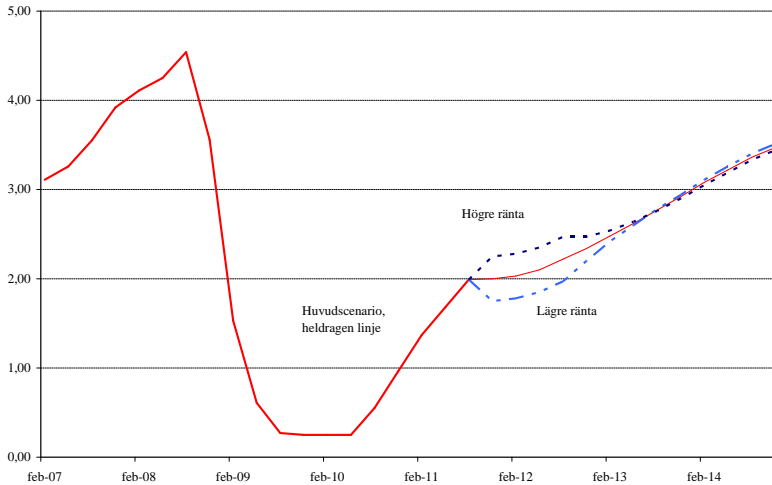
Oförändrad ränta vid de penningpolitiska mötena i september och oktober

Under sensommaren och hösten präglades finansmarknaderna av statskultsproblem i euroområdet och i Förenta staterna. Förväntningarna om kraftiga finanspolitiska åtstramningar i olika länder ökade, samtidigt som indikatorer och statistik indikerade en svagare ekonomisk utveckling än förväntat. Kurserna på världens börser började falla, och företag och hushåll blev mer pessimistiska i sin syn på den ekonomiska framtiden.

Riksbanken räknade under hösten med att de akuta statsfinansiella problemen i euroområdet skulle lösas på ett ordnat sätt, men att det skulle kräva omfattande finanspolitiska åtstramningar som skulle dämpa tillväxten i de drabbade länderna under en relativt lång tid framöver. Inför räntebesluten i både september och oktober justerade Riksbanken ned sina prognoser för tillväxten i såväl euroområdet som Förenta staterna. Frågetecken sattes också kring tillväxten i Asien. Under första halvåret hade tillväxten i flera asiatiska länder varit lägre än förväntat.

Diagram 11 Räntealternativ vid oktobermötet

Procent

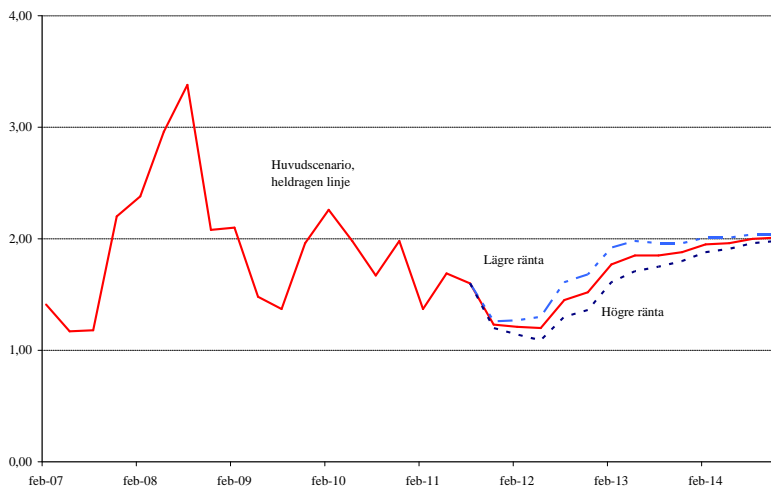

Källa: Riksbanken.

Riksbanken förväntade sig också att utvecklingen internationellt skulle leda till att inbromsningen i den svenska ekonomin blev mer markerad än vad man tidigare hade räknat med. Exporttillväxten bedömdes bli svagare till följd av en lägre internationell efterfrågan och en lägre tillväxt i världshandeln. Den tidigare ganska starka sysselsättningstillväxten förväntades mattas av samtidigt som nedgången i arbetslösheten skulle avta. Sammantaget förväntades en svensk tillväxt under 2012 som var lägre än normalt. Resursutnyttjandet i ekonomin skulle därmed växa långsammare än vad man tidigare hade räknat med och bli normalt först mot slutet av 2014.

Diagram 12 Den underliggande inflationens utveckling vid olika räntealternativ vid oktobermötet

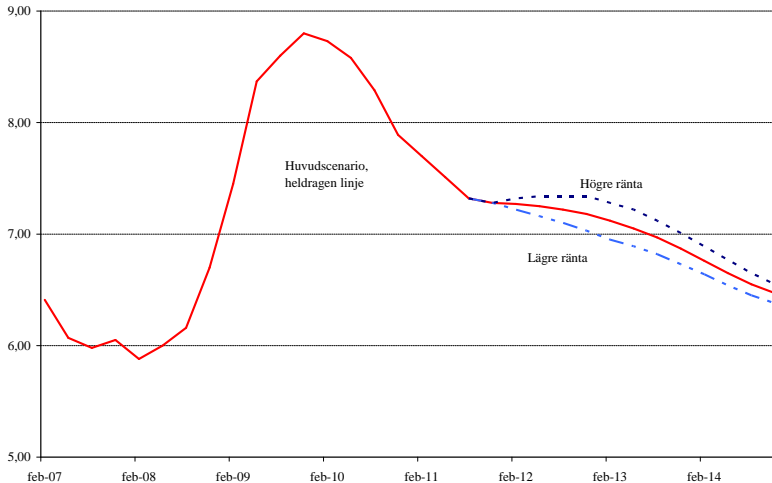
Procent

Källa: Riksbanken.

KPI-inflationen var fortsatt hög i slutet av sommaren. Riksbanken räknade dock med att den svagare internationella konjunkturen och ett svagare internationellt inflationstryck skulle leda till att KPI-inflationen blev något lägre framöver. KPI-inflationen förväntades dock fortfarande ligga en bra bit över den underliggande inflationen under hela prognosperioden, till följd av det senaste årets räntehöjningar och de höjningar som fanns inräknade i räntebanan. Den underliggande inflationsutvecklingen var svag även under sommaren och hösten 2011.

Diagram 13 Arbetslöshetens utveckling vid olika räntealternativ vid oktobermötet
Procent av arbetskraften, säsongsrensade uppgifter

Källa: Riksbanken.

Direktionen beslutade att hålla reporäntan oförändrad på 2 procent vid sina penningpolitiska möten i september och oktober. Vid de båda mötena beslutade man också att justera ned prognoserna över räntebanans utveckling. Vid oktobermötet angav direktionen att det svagare resursutnyttjandet i ekonomin och det lägre inflationstrycket innebar att man skulle avvakta med ytterligare höjningar av reporäntan till en bit på 2012.

Beslutet i september att lämna reporäntan oförändrad var enhälligt. Där emot reserverade sig vice riksbankscheferna Karolina Ekholm och Lars E.O. Svensson mot majoritetens prognostiserade räntebana. De föreslog i stället en räntebana som skulle ligga kvar på 2 procent till mitten av 2013 för att sedan stiga till en nivå på 3 procent i slutet av prognosperioden.

Vid beslutet i oktober reserverade sig Karolina Ekholm och Lars E.O. Svensson mot både beslutet att lämna reporäntan oförändrad och mot räntebanan. I stället föreslog de att reporäntan skulle sänkas till 1,75 procent och att den skulle ligga på 1,5 procent från och med första kvartalet 2012 till och med första kvartalet 2013 för att sedan stiga till strax över 3 procent i slutet av prognosperioden.

Reservationerna vid båda tillfällena motiverades bl.a. med att majoritetens bedömningar av de utländska räntornas utveckling och det svenska resursutnyttjandet var för höga.

Räntesänkning vid det penningpolitiska mötet i december

De internationella tillväxtförutsättningarna försämrades ytterligare mot slutet av året. Den svagare internationella efterfrågan bidrog till att öka oron och osäkerheten kring den statsfinansiella utvecklingen i euroområdet. Riksbanken räknade i sin decemberprognos med att flera länder i euroområdet

skulle tvingas strama åt finanspolitiken ännu mer än vad man tidigare hade antagit. Det skulle i hög grad påverka tillväxten i euroområdet under såväl 2012 som åren därefter.

Den svenska tillväxten var dock överraskande hög under tredje kvartalet 2011. BNP steg med 4,6 procent jämfört med motsvarande kvartal 2010. En anledning var att exporten hade ökat starkt samtidigt som importen hade varit svag. Utvecklingen av olika indikatorer över t.ex. industrins exportordergång och hushållens konsumtion tydde dock på att även den svenska konjunkturen var på väg att försvagas, och att det skulle resultera i en betydligt svagare tillväxt under fjärde kvartalet. Riksbanken räknade med att den ekonomiska avmattningen skulle dämpa utvecklingen på arbetsmarknaden och leda till en stigande arbetslöshet under 2012.

Inflationstakten sjönk mot slutet av året, mätt enligt både KPI och KPIF. Detta i kombination med den svagare konjunkturen gjorde att Riksbanken sänkte sina inflationsprognoser för 2012 och 2013.

Vid sitt penningpolitiska möte i december beslutade direktionen att sänka reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,75 procent. Beslutet motiverades bl.a. med det lägre inflationstrycket, den försämrade internationella konjunkturen och den svagare svenska konjunkturutvecklingen. Samtidigt justerades prognosen över räntebanan ned. Enligt direktionen skulle reporäntan ligga kvar på en låg nivå under 2012 för att sedan gradvis stiga till 3 procent i slutet av 2014.

Vice riksbankscheferna Karolina Ekholm och Lars E.O. Svensson reserverade sig mot både beslutet att sänka reporäntan till 1,75 procent och beslutet att justera ned räntebanan. De föreslog i stället att reporäntan skulle sänkas till 1,5 procent och att räntebanan skulle ligga på 1,25 procent från andra kvartalet 2012 till och med tredje kvartalet 2013, och att reporäntan sedan successivt skulle höjas till strax under 3 procent i slutet av 2014.

Måluppfyllelse 2011

Som framgår av tabell 3 uppgick inflationen mätt enligt KPI till i genomsnitt 3 procent under 2011, vilket är över inflationsmålet på 2 procent. Mätt enligt KPIF, dvs. KPI exklusive effekter på bostadsräntorna av Riksbankens ränteförändringar, steg priserna med i genomsnitt 1,4 procent, vilket är under inflationsmålet. Sett över hela utvärderingsperioden, dvs. 2009 till 2011, steg KPI-inflationen med i genomsnitt 1,2 procent per år, vilket är under inflationsmålet. Mätt enligt KPIF steg priserna med i genomsnitt 1,7 procent, även det under inflationsmålet.

Tabell 3 Inflationen i Sverige under utvärderingsperioden*Procent*

	KPI	KPIF	KPIF exkl. energi
2009	-0,5	1,7	2,1
2010	1,2	2,0	1,5
2011	3,0	1,4	1,0
Genomsnitt	1,2	1,7	1,5

Källa: Statistiska centralbyrån och Riksbanken.

Att KPI-inflationen under 2011 hamnade över inflationsmålet berodde, enligt Riksbanken, delvis på de räntehöjningar som Riksbanken genomförde under andra halvåret 2010 och första halvåret 2011. Räntehöjningarna höjde KPI-inflationen genom att de pressade upp bostadsräntorna. Effekten var inräknad i Riksbankens KPI-prognoser för 2011. Däremot blev KPI-inflationen 2011 högre än vad Riksbanken räknade med. Anledning var bl.a. att hushållens bostadsräntor steg mer än vad som var motiverat av höjningarna av reporäntan. Det berodde i sin tur på att bankerna ökade sina bolånemarginaler och på stigande finansieringskostnader för bankerna. Bankernas rörliga boräntor steg under 2011 med drygt 1,4 procentenheter, medan reporäntan endast höjdes med 0,75 procentenheter under 2011 (fram till räntesänkningen i december).

Att KPIF-inflationen sjönk under 2011 och hamnade en bra bit under inflationsmålet berodde enligt Riksbanken bl.a. på ett svagt kostnadstryck i näringslivet och den starkare kronan. Nedgången i inflationstakten var bred, men mest markant var nedgången i priserna på varor, exklusive livsmedel och energi. Priset på dessa varor sjönk med i genomsnitt 1 procent under 2011.

Sveriges BNP ökade med 3,9 procent under 2011, efter den extremt höga tillväxttakten 2010. Det var något högre än vad både Riksbanken och andra prognosmakare räknade med under 2010 och betydligt högre än tillväxten i flertalet europeiska länder. Arbetsmarknaden fortsatte att utvecklas starkt under framför allt det första halvåret, med stigande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet.

När man tittar på utfallet av penningpolitiken är det viktigt att titta på hur inflationsförväntningarna har utvecklats. Om allmänheten har förtroende för att Riksbanken ska uppnå inflationsmålet ligger dess inflationsförväntningar på ett par års sikt kring inflationsmålet 2 procent.

De mätningar av inflationsförväntningarna under 2011 som har gjorts av TSN Sifo Prospera visar att inflationsförväntningarna hos samtliga olika aktörer i ekonomin låg på i genomsnitt ungefär 2 procent eller strax över på två och fem års sikt. På ett års sikt var inflationsförväntningarna något högre, vilket är relativt naturligt eftersom förväntningarna om inflationen det närmaste året till stor del återspeglar den aktuella inflationen.

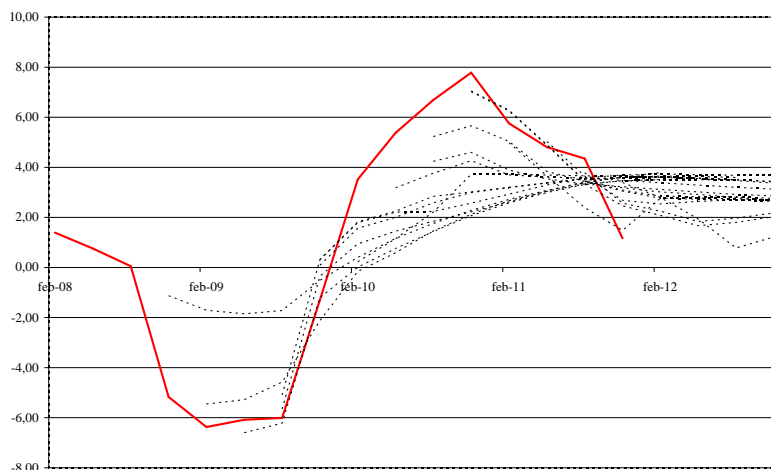
Prognoseerna för 2011

BNP-prognoserna

Som framgår av diagram 14 återhämtade sig den svenska ekonomin mycket kraftigt från mitten av 2009 till slutet av 2010, och tillväxttakten dämpades successivt under 2011 även om den fortfarande var relativt hög. Av diagrammet framgår också att Riksbanken inte förutsåg den starka uppgången under 2010, men att man under 2010 och 2011 relativt väl prickade in den avtagande tillväxten under 2011. I mitten av 2010 räknade banken med att BNP under 2011 skulle stiga med 3,8 procent. Utfallet blev en BNP-tillväxt på 3,9 procent.

Diagram 14 Riksbankens BNP-prognoser under utvärderingsperioden

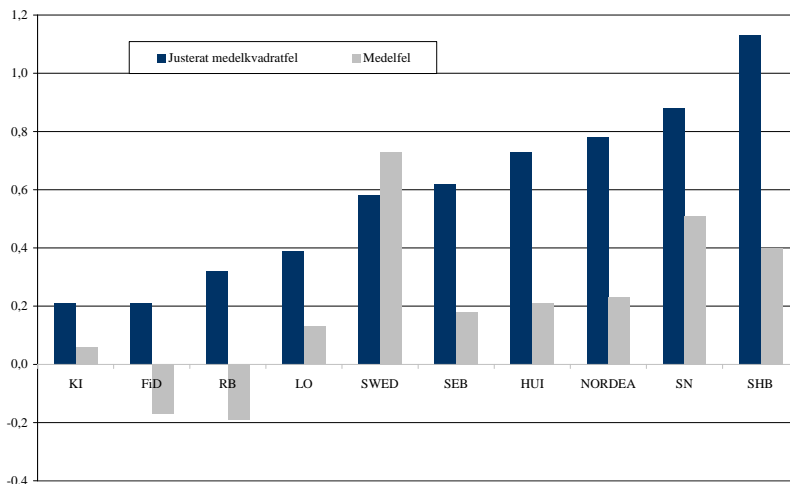
Årlig procentuell förändring

Anm.: De prickade linjerna anger Riksbankens prognoser vid olika tillfällen. I diagrammet är det svårt att urskilja enskilda prognoser. Tanken är i stället att diagrammet ska visa hur prognoserna följer den faktiska utvecklingen. BNP-prognoserna per kvartal jämförs med utfallet per kvartal.

Källa: Riksbanken.

Jämförelse mellan Riksbankens och andra prognosmakares BNP-prognoser i diagram 15 visar också att Riksbanken var bland de bättre på att förutse tillväxten under 2011, tillsammans med Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet. Riksbanken och Finansdepartementet var de enda som överskattade tillväxttakten under 2011. Alla andra underskattade styrkan i den ekonomiska återhämtningen.

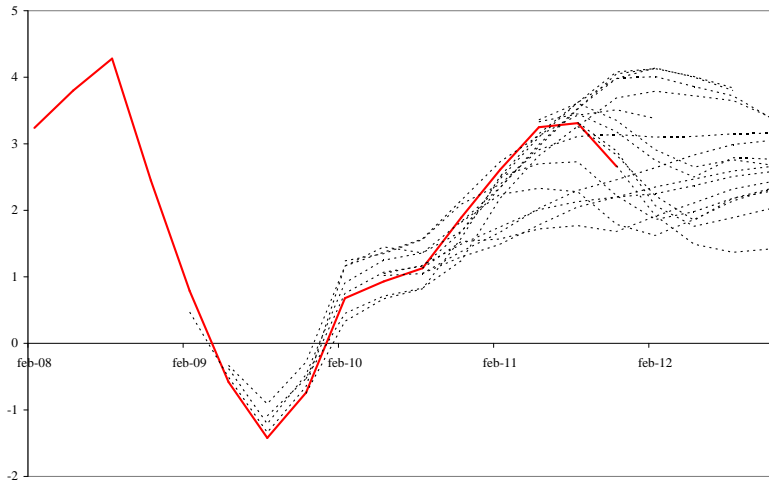
Diagram 15 Träffsäkerheten i BNP-prognoserna för 2011*Procentenheter*

Anm: De mörka staplarna visar det justerade medelkvadratfelet (med justerat menas att man justerar för skillnader i prognoshorisont mellan prognosmakarna). Ju lägre stapel desto bättre träffsäkerhet. De ljusare staplarna visar medelfelet – utfall minus prognos. Om den ljusare stapeln är större än noll betyder det att prognoserna underskattar utfallen. Om den är negativ betyder det att prognoserna överskattar utfallen.

Källa: Riksbanken.

Inflationsprognoserna

KPI-inflationen började stiga relativt kraftigt under senare delen av 2009 och fortsatte att stiga under 2010 och 2011, till en topp i september på 3,4 procent. Som framgår av diagram 16 låg Riksbankens prognoser under 2009 relativt väl i linje med det som senare kom att bli det verkliga utfallet under 2011. Under 2010 reviderade dock Riksbanken ned sina KPI-prognoser för 2011, bl.a. på grund av att den svenska kronan stärkts mer och snabbare än vad Riksbanken tidigare hade räknat med. Det innebär att banken under större delen av 2010, men även i början av 2011, underskattade styrkan i KPI-uppgången. Som nämnts tidigare var en av förklaringarna till underskattningen att bostadsräntorna steg mer än höjningarna av reporäntan, på grund av att bankerna ökade sina marginaler på bostadslån och på grund av stigande finansieringskostnader för bankerna. Dessutom ökade andelen bostadslån med korta räntebindingstider, vilket fick till effekt att genomslaget i KPI under 2011 blev större än vad riksbanken räknade med när de började höja reporäntan i mitten av 2010.

Diagram 16 Riksbankens KPI-prognoser under utvärderingsperioden

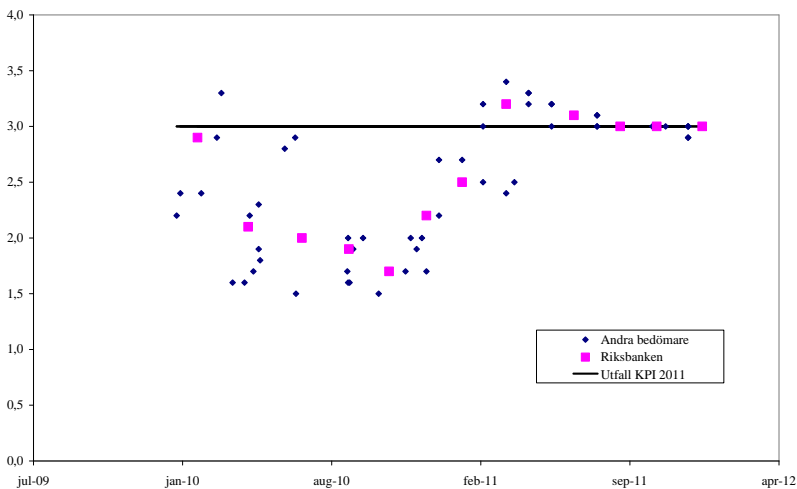
Anm.: De prickade linjerna anger Riksbankens prognoser vid olika tillfällen. I diagrammet är det svårt att urskilja enskilda prognoser. Tanken är i stället att diagrammet ska visa hur prognoserna följer den faktiska utvecklingen. KPI-prognoserna per kvartal jämförs med utfallet per kvartal.

Källa: Riksbanken.

Som framgår av diagram 17 var inte Riksbanken ensam om att underskatta KPI-utvecklingen under 2011. Tvärtom räknade de flesta bedömare under 2010 med en lägre inflation under 2011, jämfört med vad som sedan blev det verkliga utfallet. Till exempel räknade samtliga bedömare under hösten 2010 med att inflationen nästa år skulle hamna på eller under inflationsmålet på 2 procent.

Diagram 17 Jämförelse mellan KPI-prognoserna för 2011

Procent

Anm.: I gruppen andra prognosmakare ingår Finansdepartementet, Handels utredningsinstitut, Konjunkturinstitutet, LO, Nordea, SEB, Svenska Handelsbanken, Svenskt Näringsliv och Swedbank.

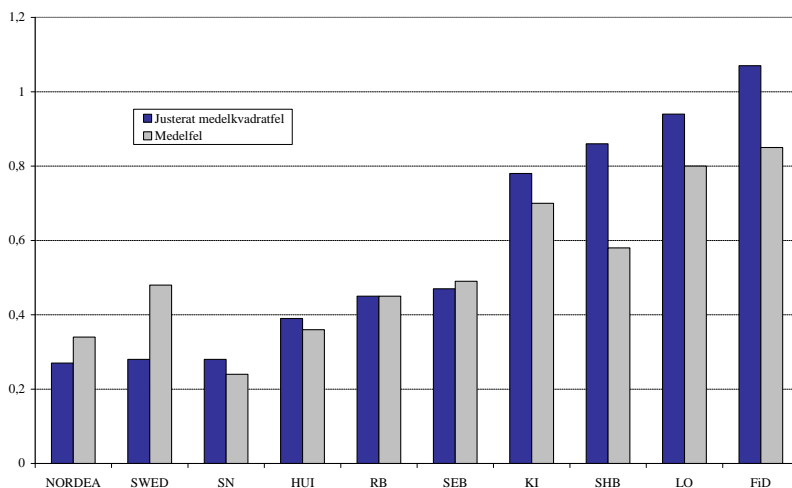
Källa: Riksbanken.

När det gäller träffsäkerheten i inflationsprognoserna för 2011 hamnade Riksbanken någonstans i mitten bland prognosmakarna.

I sin underlagsrapport redovisar Riksbanken också träffsäkerheten i sina och övriga prognosmakares arbetslöshets- och ränteprognoser. Genomgången visar att samtliga prognosmakare överskattade nivån på arbetslösheten under 2011. Detsamma gällde prognoserna över reporäntans nivå i slutet av året. Riksbanken var näst sämst när det gällde att förutse reporäntans utveckling under 2011.

Diagram 18 Träffsäkerheten i KPI-prognoserna för 2011

Procentenheter

Anm: De mörka staplarna visar det justerade medelkvadratfelet (med justerat menas att man justerar för skillnader i prognoshorisont mellan prognosmakarna). Ju lägre stapel desto bättre träffsäkerhet. De ljusare staplarna visar medelfelet – utfall minus prognos. Om den ljusare stapeln är större än noll betyder det att prognoserna underskattar utfallen. Om den är negativ betyder det att prognoserna överskattar utfallen.
Källa: Riksbanken.

Externa bedömningar av penningpolitiken under utvärderingsperioden

Nedan sammanfattas Internationella valutafondens (IMF) och OECD:s bedömningar av den svenska penningpolitiska utvecklingen under perioden 2009–2011, i den mån organisationerna under perioden har kommenterat penningpolitiken i sina respektive rapporter.

Internationella valutafonden

Normalt gör IMF varje år en s.k. artikel IV-konsultation i varje medlemsland om den ekonomiska och finansiella utvecklingen. Det är sedan upp till varje enskilt land att publicera de uttalanden och den rapport som blir resultatet av konsultationerna. Sverige har sedan början av 1990-talet offentliggjort IMF:s rapporter.

2009 års konsultation (juli/augusti 2009)

IMF ansåg i rapporten att regeringen, Riksbanken och andra myndigheter hade vidtagit snabba och lämpliga åtgärder för att begränsa finanskrisens effekter på den svenska ekonomin. Den ekonomiska politiken borde även i fortsättningen inriktas mot att dämpa nedgången i den ekonomiska aktiviteten, främst genom att låta de automatiska stabilisatorerna i ekonomin få verka fullt ut. Däremot ifrågasatte IMF om det behövdes nya diskretionära finanspolitiska åtgärder. De stimulansåtgärder som var genomförda eller på väg att genomföras var bland de mest omfattande i EU-området. Dessutom innebar bl.a. de svenska bankernas stora exponering mot Baltikum att det var osäkert om det behövdes ytterligare offentliga åtgärder och hur de i så fall skulle påverka de svenska statsfinanserna.

IMF konstaterade vidare att inflationstrycket i den svenska ekonomin hade sjunkit markant på grund av finanskrisen och den ekonomiska nedgången. Inflationen förväntades ligga något under inflationsmålet 2009. Risken för deflation var emellertid låg enligt IMF. Detta indikerade enligt IMF att det inte behövdes någon ytterligare penningpolitisk stimulans utöver de kraftiga åtgärder Riksbanken redan hade vidtagit. Ytterligare åtgärder borde endast vidtas om det visar sig att inflationen sjunker ytterligare. Kronan var något undervärderad enligt IMF. Det senaste årets kronfall skulle komma att bidra till att begränsa den ekonomiska nedgången och uppgången i arbetslösheten. IMF uppmanade de svenska myndigheterna att vidta ytterligare åtgärder för att öka förtroendet för de svenska bankerna och det svenska finansväsendet. Det kunde också enligt IMF finnas anledning att ytterligare öka den svenska valutareserven, utöver den förstärkning som beslutades om våren 2009.

2010 års konsultation (juli 2010)

IMF konstaterade i rapporten att den svenska ekonomin hade drabbats hårt av den ekonomiska nedgången i finanskrisens spår, med ett fall i BNP-tillväxten på 5 procent 2009 och en uppgång i arbetslösheten till över 9 procent av arbetskraften. Myndigheternas aggressiva stabiliseringspolitik via en kraftigt stimulerande penning- och finanspolitik hade dock mildrat nedgången, lagt grunden för den återhämtning som påbörjades i mitten av 2009 och minskat risken för en deflationistisk utveckling. Inflationen exklusive bostadsräntor låg inom inflationsmålets toleransintervall. Det mycket kraftiga fallet i kronans värde hade förstärkt utvecklingen, och i takt med att den finansiella krisen hade avtagit såväl globalt som i Sverige hade Riksbanken börjat avveckla de extraordinära åtgärder man vidtog under krisen för att stödja finansmarknaderna.

Tillväxtutsikterna för 2010 och 2011 var dock fortfarande osäkra bl.a. till följd av de fortsatta oroligheterna i Europa, som tillsammans med den senaste kronförstärkningen dämpade utsikterna för efterfrågan på svenska exportvaror. IMF ansåg därför att de svenska myndigheternas ambition att fortsätta att stimulera ekonomin var adekvat. IMF konstaterade att Riksban-

ken hade meddelat att reporäntan kommer att höjas framöver och att den höjdes med 0,25 procentenheter i början av juli 2010. Med tanke på bl.a. det låga resursutnyttjandet i den svenska ekonomin och den pågående förstärkningen av kronan borde framtida räntehöjningar ske gradvis och med stor försiktighet. Om den finansiella turbulensen i Europa fortsätter, kan det finnas anledning att avvakta med räntehöjningarna, enligt IMF.

IMF uppmanade också svenska myndigheter att fortsätta att vidta åtgärder för att säkra den framtida finansiella stabiliteten, inklusive svenska bankers utlandsverksamhet och bankernas stora beroende av finansiering i utländsk valuta.

2011 års konsultation (juli 2011)

IMF konstaterade att den svenska ekonomin hade återhämtat sig kraftigt efter nedgången i samband med finanskrisen, och att uppgången hade varit starkare och snabbare än i många andra länder. KPI-inflationen hade återigen börjat stiga mot inflationsmålet, medan inflationen rensad för räntekostnader fortfarande låg en bit under målet. Pressen uppåt på priserna av stigande energi- och råvarupriser motverkades till en del av en starkare krona. Även om arbetslösheten fortfarande är högre än den var innan krisen har kapacitetsutnyttjandet i ekonomin stigit till historiska genomsnittsnivåer och indikatorer tyder på att sysselsättningen fortsätter att stiga framöver, enligt IMF. Inflationsrisken har ökat. Riksbanken borde därför fortsätta att höja räntan i den takt som banken anger i sina prognoser. Det kunde också, enligt IMF, finnas anledning att öka takten i räntehöjningarna om råvarupriserna, fastighetspriserna samt löneförhandlingarna under 2011 och 2012 resulterade i ett stigande inflationstryck. Å andra sidan, om kronan fortsatte att stärkas kunde det finnas anledning för Riksbanken att höja räntan i en långsammare takt än vad banken indikerar i den framtida räntebanan.

OECD

Sverigerapporten 2008 (december 2008)

I rapporten kommenterade OECD den svenska penningpolitiken mycket kortfattat. OECD räknade med en nolltillväxt för Sverige 2009 och förväntade sig att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin skulle sjunka kraftigt framöver. Detta i kombination med lägre råvarupriser innebar, enligt OECD, att Riksbanken kunde sänka räntorna ytterligare. (När OECD offentliggjorde sin rapport hade Riksbanken sänkt reporäntan med sammanlagt 1 procentenhet i oktober. Den stora räntesänkningen i december på 1,75 procentenheter skedde efter OECD:s publicering.) Störningarna på finansmarknaderna var ett starkt argument för att Riksbanken borde sänka räntorna snabbare och kraftigare än vad de skulle ha gjort om finansmarknaderna

hade varit i balans. Under förutsättning att finansmarknaderna stabiliserades mot slutet av 2009 borde Riksbanken börja höja räntorna 2010 i takt med att tillväxten ökar och BNP-gapet minskar.

I en textruta i rapporten behandlade OECD även de förändringar i kommunikationen med marknaderna och allmänheten som Riksbanken hade genomfört sedan OECD:s förra Sverigerapport, t.ex. publiceringen av ränteprogno­ser, besluten att hålla presskonferenser efter varje penningpolitiskt möte oavsett om räntan ändrats eller inte och utvidgningen av protokollen från de penningpolitiska mötena. Enligt OECD innebar bl.a. Riksbankens publicering av ränteprogno­ser ett ökat förtroende för penningpolitiken. Ränteprogno­serna skulle också bidra till att i högre grad än tidigare fokusera den penningpolitiska analysen och debatten på den långsiktiga ränteutvecklingen i stället för på aktuella dagliga räntenivåer. Ränteprogno­sernas användbarhet kan dock, enligt OECD, minska i tider av kris då ränteprogno­serna snabbt kan visa sig bli inaktuella.

Economic outlook (november 2009)

OECD konstaterade att Riksbankens penningpolitik var mycket expansiv och att den borde fortsätta att vara expansiv i den nära framtiden för att stödja den ekonomiska återhämtning som var på väg. Riksbanken borde fortsätta att hålla reporäntan på 0,25 procent tills uppgången har visat sig vara hållbar. Ytterligare kompletterande penningpolitiska åtgärder i form av lån med längre löptider till bankerna kunde visa sig nödvändiga för att få de finansiella marknaderna att fungera bättre och förankra förväntningarna om en låg ränta.

Sverigerapporten 2011 (januari 2011)

När det gäller penningpolitiken ansåg OECD att Riksbankens stora räntesänkningar och andra okonventionella penningpolitiska åtgärder hade bidragit till att dämpa den ekonomiska nedgången. Den svenska ekonomin var nu på uppgång, och Riksbanken hade börjat höja reporäntan och avveckla andra extraordinära åtgärder. Denna process borde enligt OECD fortsätta gradvis, men det fanns fortfarande risker som skulle kunna påverka den hastighet med vilken Riksbanken stramar åt sin politik.

Den svenska penningpolitiken var anmärkningsvärt transparent, enligt OECD, och det tjänar Sverige på i både goda och dåliga tider. Under krisen har dock förtroendet för Riksbanken ifrågasatts på några punkter. Det var tydligast under 2009 då skillnaderna mellan Riksbankens räntebana och marknadens ränteprogno­ser var stor. Enligt OECD borde Riksbanken fundera på att byta målvariabel i inflationsmålet. Dagens målvariabel KPI innehåller räntekostnader, vilket komplicerar Riksbankens kommunikation med allmänheten och marknaderna. Riksbanken borde, enligt OECD, också ytterligare analysera på vilket sätt förändringar i tillgångspriser och kreditutveckling bör påverka utformningen av penningpolitiken. OECD ansåg också att det institutionella ramverket för det svenska finansiella

systemet borde förbättras. Bland annat måste ansvarsförhållandena mellan myndigheterna bli tydligare och med ansvar måste följa tydliga befogenheter och verktyg.

Finansutskottets ställningstagande

Utskottet har granskat penningpolitiken under perioden 2009–2011. Granskningen omfattar hela perioden, men med visst fokus på 2011. Utfallen för 2009 och 2010 har utskottet behandlat tidigare i betänkandena 2009/10:FiU24 och 2010/11:FiU24.

Riksbankens underlagsrapport

Som underlag för utvärderingen har utskottet använt bl.a. Riksbankens rapport Underlag för utvärdering av penningpolitiken 2011. Rapporten har tillkommit på utskottets initiativ (bet. 2006/07:FiU27) och den nu aktuella rapporten är den femte i sitt slag. Utskottet är nöjt med rapportens genomslag. Rapporten bidrar till en öppen diskussion om förutsättningarna för den svenska penningpolitiken, vilket var ett av utskottets mål med en separat utvärderingsrapport. Precis som i fjol anordnade Riksbanken under våren 2012 ett seminarium om rapporten, i vilket samtliga direktionsledamöter deltog.

I förra årets utvärdering efterlyste utskottet fler slutsatser av utvärderingen och att Riksbanken i rapporten även skulle kunna peka på områden som till följd av utvärderingens resultat borde analyseras ytterligare.

Utskottet konstaterar att Riksbanken i årets underlag redovisar fyra områden som bör vidareutvecklas. De områden som banken pekar på är att den finansiella analysen i prognos- och modellverksamheten måste förstärkas, att analysen av nuläget i ekonomin (inklusive bedömningar av utvecklingen under ett till två kvartal framåt) måste vidareutvecklas och att analysen av arbetsmarknaden måste fördjupas. Dessutom bör metoderna för att mäta olika typer av förväntningar såsom förväntningarna om inflations- och ränteutvecklingen förfinas, enligt utvärderingsrapporten.

Utskottet välkomnar Riksbankens utveckling av rapporten på detta område. Redovisningen bidrar till att belysa behovet av ett välutvecklat beslutsunderlag i penningpolitiken och sätter fokus på det viktiga läromomentet i utvärderingen.

Utskottet är dock fortfarande av den uppfattningen att underlagsrapporten ytterligare skulle vinna på att Riksbanken drog tydligare slutsatser om penningpolitiken under utvärderingsperioden har varit väl avvägd eller inte, både i realtid och med facit i hand.

Ett nytt inslag i årets underlagsrapport, och som utskottet också välkomnar, är att banken lyfter fram de frågeställningar som har varit viktigast i direktionen under det gångna året. Initiativet bidrar enligt utskottets mening till att ge en tydligare bild av diskussionen i direktionen och meningsskiljaktigheterna mellan direktionsmedlemmarna.

En viktig och intressant principiell fråga som har varit på tapeten, inte bara under 2011 utan under flera år, är bedömningen och analysen av resursutnyttjandet i ekonomin. Utskottet kan precis som tidigare notera att det finns en mycket tydlig åsiktsskillnad om resursutnyttjandet i direktionen. Det är inte utskottets uppgift att avgöra efter vilka mått på den ekonomiska utvecklingen som penningpolitiken ska bedrivas. Däremot vill utskottet understryka att det är viktigt att Riksbanken med kraft fortsätter arbetet med att utveckla och analysera måtten på resursutnyttjandet i ekonomin. Det kan även finnas anledning att utveckla beskrivningen och kommunikationen av de kvalitativa bedömningar som i många fall kompletterar måtten på resursutnyttjandet. Som utskottet har uttryckt vid tidigare utvärderingar är det ur utvärderingssynpunkt viktigt att det finns relativt entydiga mått och mål och en klar och tydlig beskrivning av bakgrunden till de penningpolitiska besluten.

Den flexibla inflationsmålpolitiken och det penningpolitiska ramverket

Riksbanken bedriver sedan ett antal år tillbaka en s.k. flexibel inflationsmålpolitik. Kortfattat innebär det att Riksbanken inriktar penningpolitiken mot såväl inflationen som den reala ekonomiska utvecklingen, dvs. produktionen och sysselsättningen i det svenska samhället. Vid konflikter mellan målen är inflationsmålet överordnat. Riksbankens beslutsregel är att räntebesluten ska vara väl avvägda, i den meningen att banken i sina beslut om reporäntan och räntebanan ska hitta en lämplig balans mellan en stabilisering av inflationen runt det officiella inflationsmålet på 2 procent och en stabilisering av den reala ekonomin.

Utskottet ställer sig bakom Riksbankens flexibla inflationsmålpolitik. Som utskottet har framfört tidigare innebär emellertid den flexibla penningpolitiken att såväl den penningpolitiska beslutsprocessen som utvärderingen av politiken blir mer komplicerad. Till skillnad från tidigare styrs penningpolitiken numera av två mål, även om målen inte har samma tyngd.

Utskottet håller därför fast vid sin tidigare ståndpunkt att den flexibla inflationsmålpolitiken kräver att Riksbanken tydligt redovisar varför olika penningpolitiska beslut har tagits eller inte tagits. Från utskottets synvinkel är det viktigt att man tydligt kan utvärdera den flexibla inflationsmålpolitiken ur politikens båda dimensioner, dvs. att både stabilisera inflationen och den realekonomiska utvecklingen.

Riksbanken har under de senaste åren utvecklat en metod för att underlätta beslutsfattandet och belysa avvägningen mellan en stabilisering av inflationen och en stabilisering av den realekonomiska utvecklingen.

I årets underlagsrapport ägnar Riksbanken ett kapitel åt detta metodarbete. Utskottet kan, i likhet med i fjol, konstatera att metoden fortfarande är under utveckling och ännu inte inkorporerad i åtminstone den officiella

penningpolitiska beslutsprocessen. En fortsatt utveckling på detta område är enligt utskottets mening önskvärd för att ytterligare öka förståelsen för räntebesluten och tydligheten i Riksbankens beslutsgrunder.

Penningpolitiken och måluppfyllelsen

Utskottet vill understryka att den nu aktuella utvärderingsperioden på många sätt har varit extrem. Perioden har ställt stora krav på penningpolitiken och den ekonomiska analysen. Utskottet har tidigare berömt Riksbanken för den penning- och stabilitetsfrämjande politik den har fört under finanskrisen. Utskottet står fast vid den bedömningen.

Inflationstakten mätt enligt KPI har varierat från som lägst minus 1,9 procent i september 2009 till som högst 3,4 procent i augusti 2011. Sveriges BNP sjönk med 5 procent 2009 och växte med 6,1 procent respektive 3,9 procent under 2010 och 2011. Riksbankens reporänta har varierat från som högst 4,75 procent i september 2008 till som lägst 0,25 procent mellan juli 2009 och juli 2010 för att därefter höjas till som högst 2 procent i juli 2011 (för att sedan sänkas till 1,75 procent i december 2011).

Inflationen mätt enligt KPI har under utvärderingsperioden kraftigt påverkats av såväl sänkningarna som höjningarna av riksbankens reporänta. Riksbanken har därför fokuserat penningpolitiken på den underliggande inflationen, KPIF, dvs. KPI-inflationen exklusive prisseffekterna av Riksbankens ränteförändringar.

Perioden är enligt utskottets mening en bra illustration på att det ibland kan vara lite svårt att utvärdera om Riksbanken har uppnått inflationsmålet på 2 procent eller inte. KPI är Riksbankens officiella mål, men i tider av bl.a. kraftiga ränterörelser väljer Riksbanken att styra penningpolitiken mot den underliggande inflationsutvecklingen.

Om man bara tittar på utfallet under 2011 så var KPI-inflationen 3 procent och KPIF-inflationen 1,4 procent. Det innebär att Riksbanken relativt kraftigt överskred inflationsmålet enligt det officiella inflationsmålmåttet KPI. Mätt enligt KPIF-inflationen underskred däremot Riksbanken sitt inflationsmål med 0,6 procentenheter.

Att KPI-inflationen hamnade så pass mycket högre än målet förklaras till stor del av räntehöjningarna under andra halvåret 2010 och första halvåret 2011. Effekten av räntehöjningarna på KPI blev också extra stora genom att bankerna under perioden höjde boräntorna mer än vad Riksbanken höjde reporäntan. Att KPIF-inflationen hamnade en bra bit under målet berodde bl.a. på att det allmänna kostnadstrycket i den svenska ekonomin var oväntat svagt trots den relativt höga tillväxten.

Sett över hela utvärderingsperioden 2009–2011 har Riksbanken däremot underskridit inflationsmålet både när det gäller KPI-inflationen och KPIF-inflationen. Som utskottet konstaterade i förra årets utvärdering berodde den låga KPI-inflationen i början av utvärderingsperioden, under framför

allt 2009, på de mycket omfattande räntesänkningar som Riksbanken genomförde under finanskrisen för att dämpa den ekonomiska nedgången och säkra stabiliteten i det finansiella systemet.

Enligt utskottets mening kan det ibland finnas anledning att lyfta blicken och utvärdera inflationsutvecklingen i ett lite lägre perspektiv, speciellt i perioder där utvecklingen på många sätt är historiskt extrem. Sett över den senaste tioårsperioden har KPI-inflationen uppgått till i genomsnitt 1,6 procent per år, vilket är under inflationsmålet. KPI-inflationen har stigit med i genomsnitt 1,8 procent per år, även det under målet men något närmare målet. Utskottet skulle välkomna om Riksbanken i nästa års underlagsrapport i t.ex. en bilaga eller s.k. ruta kunde redovisa en analys av inflationsutvecklingen och inflationsmålet i ett mer långsiktigt perspektiv.

Som utskottet har nämnt tidigare var höjda räntor på bankernas bolån en viktig anledning till att KPI-inflationen under 2011 blev högre än vad Riksbanken räknade med under 2010. Enligt Riksbankens underlagsrapport steg bankernas rörliga boräntor med 1,4 procentenheter medan reporäntan endast steg med 0,75 procentenheter, vilket innebär en extra höjning på 0,65 procentenheter.

Utvecklingen visar att bankernas agerande på olika sätt påverkar den penningpolitiska avvägningen. Enligt utskottets mening visar detta också på vikten av att man i högre utsträckning än tidigare bygger in finansiella variabler och finansiella beteendemönster i penningpolitiska prognos- och beslutssammanhang.

När det gäller prognoserna kan utskottet konstatera att såväl Riksbanken som övriga prognosmakare underskattade KPI-inflationens utveckling under 2011. De flesta prognosmakare underskattade också tillväxten, dock inte Riksbanken och Finansdepartementet som i stället något överskattade tillväxttakten under 2011.

Samtliga bedömare, även Riksbanken, överskattade nivån på arbetslösheten under 2011 och nivån på reporäntan mot slutet av 2011.

Utskottet konstaterar att Riksbankens penningpolitik under 2011 i stort sett har följt det svenska konjunkturmönstret under året. Reporäntan fortsatte att höjas under första halvåret i takt med att den svenska tillväxten visade sig vara fortsatt stark trots den statsfinansiella oron i euroområdet. Räntan hölls oförändrad under hösten när signalerna och tecknen på en internationell avmattning blev tydligare och sänktes sedan mot slutet av året när den internationella nedgången markant drog ned tillväxttakten i den svenska ekonomin.

Utskottet noterar att direktionen var oenig vid samtliga räntebeslut under 2011. Vidgas perspektivet till hela utvärderingsperioden 2009–2011 var direktionen oenig vid samtliga beslutsmöten utom vid det första mötet i februari 2009. Detta faktum genomsyrar såväl protokollen från direktions sammanträden som den allmänna penningpolitiska diskussionen. Utskottet välkomnar en diskussion som leder till ännu bättre beslutsunder-

lag och beslutsmodeller och i förlängningen ännu bättre räntebeslut. Som utskottet har framfört tidigare är det dock viktigt att detta inte leder till att penningpolitiken blir mer otydlig och svårare att förstå och utvärdera.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation.

Utvärdering av penningpolitiken 2009–2011 – motiveringen (V)

av Ulla Andersson (V).

Ställningstagande

Vänsterpartiet anser att Riksbanken gjorde ett bra jobb under finanskrisen. Bankens åtgärder bidrog till att begränsa krisens effekter på den svenska ekonomin.

Vänsterpartiet anser emellertid att målen för den svenska penningpolitiken och styrningen av Riksbanken måste reformeras, bl.a. mot bakgrund av erfarenheterna från finanskrisen.

Enligt Vänsterpartiets uppfattning bör inflationsmålet på 2 procent mätt enligt konsumentprisindex (KPI) höjas. Internationellt finns det en bred och intensiv diskussion som tyder på att ett högre inflationsmål är bättre ur såväl ett stabiliseringspolitiskt som ett långsiktigt strukturellt perspektiv. Diskussionen drogs i gång av bl.a. Internationella valutafondens (IMF) chefsekonom Olivier Blanchard när han något år efter det att finanskrisen hade brutit ut hävdade att centralbankerna borde höja sina inflationsmål för att minska riskerna för djupa ekonomiska kriser. I Sverige har bl.a. professorerna Lars Calmfors och Per Lundborg pläderat för ett högre svenskt inflationsmål, kring 3–4 procent om målet skulle ändras och fastställas i dag.

En viktig lärdom från finanskrisen är att de låga inflationsmålen allvarligt begränsade centralbankernas utrymme att kraftfullt stimulera den ekonomiska aktiviteten. Under krisen sänkte centralbankerna snabbt styrräntorna ned mot nollnivån. Samtidigt var det uppenbart att ekonomierna hade behövt ytterligare stimulans, men räntorna kunde inte sänkas mer eftersom de redan var nere på noll. Med ett högre inflationsmål får man en högre fallhöjd i penningpolitiken och utökade möjligheter för centralbankerna att bedriva en expansiv räntepolitik. Ett högre inflationsmål ger också en högre marginal mot en deflationistisk utveckling i ekonomin, dvs. en utveckling med fallande priser. Vänsterpartiet anser dessutom att Riksbanken bör använda ett mått på den underliggande inflationen i stället för KPI som målvariabel i inflationsmålet.

Vänsterpartiet anser dessutom att Riksbankens inflationsmål bör kombineras med ett mål för sysselsättningen. Utskottets utvärderingar av penningpolitiken visar enligt vår mening att penningpolitiken har varit alltför stram, vilket har gett ett svagare resursutnyttjande och en lägre sysselsättning i ekonomin än nödvändigt och en inflationstakt som trendmässigt har

understigit inflationsmålet sedan det infördes. Detta har lett till att tusentals arbetstillfällen har gått förlorade. Därför är det viktigt att riksbankslagens mål om prisstabilitet kombineras med ett mål för den reala ekonomins utveckling. Vänsterpartiet anser att ett mål för sysselsättningen är det mest lämpliga målet för den reala ekonomin. Riksbankens penningpolitik bör understödja den ekonomiska politikens mål om full sysselsättning. I ett medelfristigt perspektiv bör penningpolitiken understödja målet om en sysselsättningsgrad på 80 procent (i åldern 16–64 år). Målet ska inte vara underordnat målet om prisstabilitet.

Vänsterpartiet är också av den uppfattningen att styrningen av penningpolitiken behöver demokratiseras. Enligt riksbankslagen har Riksbanken till uppgift att upprätthålla ett fast penningvärde. Riksbanken har sedan ensidigt bestämt att penningpolitiken ska styras av ett inflationsmål och att målet ska vara 2 procent mätt enligt KPI. Detta är en orimlig och odemokratisk ordning. I stället bör det vara riksdagen som utformar målen för penningpolitiken – dvs. nivån på inflationsmålet och mål för sysselsättningen samt vilken målvariabel inflationsmålet bör baseras på. Utifrån de mål som riksdagen fastställer bör sedan Riksbanken självständigt utforma den praktiska penningpolitiken. Detta skulle enligt vår uppfattning skapa en tydligare ansvarsfördelning i penningpolitiken.

BILAGA 1

Öppen utfrågning om finansiell stabilitet den 15 december 2011

Finansutskottets utfrågning om finansiell stabilitet

Datum och tid: 15 december kl. 10.30–12.00

Lokal: Skandiasalen

Inbjudna

Stefan Ingves, riksbankschef

Martin Andersson, generaldirektör, Finansinspektionen

Peter Norman, finansmarknadsminister

Deltagare

Anna Kinberg Batra (M), *ordförande*

Tommy Waidelich (S), *vice ordförande*

Elisabeth Svantesson (M)

Pia Nilsson (S)

Göran Pettersson (M)

Jörgen Hellman (S)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)

Maryam Yazdanfar (S)

Carl B Hamilton (FP)

Per Åsling (C)

Marie Nordén (S)

Staffan Anger (M)

Per Bolund (MP)

Anders Sellström (KD)

Johnny Skalin (SD)

Ulla Andersson (V)

Sven-Erik Bucht (S)

Ordföranden: Jag hälsar välkommen till det finansutskottssammanträde som alldeles strax börjar. Jag ser att det är en minut före utsatt tid, men jag kan passa på att påminna finansutskottets ledamöter om att sitta kvar här efter utfrågningen eftersom utskottet har några vanliga punkter att gå igenom i dag, i denna sal.

Efter utfrågningen ber jag åhörare, gäster och representanter för massmedier som kanske vill diskutera till exempel med myndighetschefer och regering att utanför denna sal fortsätta med sådana diskussioner, eftersom det i denna sal, som sagt, kommer att vara finansutskottssammanträde i andra frågor.

Med detta sagt går vi tillbaka till där vi började, så jag hälsar ännu en gång välkommen till detta utskottssammanträde och denna offentliga utfrågning av myndigheter som är närmast berörda av arbetet med finansiell stabilitet.

Syftet med denna utfrågning är att diskutera hur Riksbanken och Finansinspektionen arbetar med den finansiella stabiliteten, med utgångspunkt i de rapporter i frågan som respektive myndigheter nyligen har publicerat.

Med kort varsel – jag säger detta med tanke på er som inte varit informerade om detta – har vi också kallat regeringen i form av finansmarknadsminister Peter Norman att komma hit för att kommentera och svara på eventuella frågor ur aktuellt regeringsperspektiv, för onekligen händer ganska mycket både på svensk front och internationellt.

Med detta hälsar jag alltså välkommen till ledamöter, gäster här i salen och er som följer utfrågningen utifrån, på riksdagens webb-tv och möjligen i senare sändning i SVT.

Ordet går först till riksbankschefen Stefan Ingves. Varsågod!

Stefan Ingves, Riksbanken: Tack så mycket, och tack för att vi fått komma hit för att tala om finansiell stabilitet. Jag ska gå igenom delar av det vi redovisat i vår stabilitetsrapport.

(Bild)

Först och främst kan det konstateras att vår bedömning av den finansiella stabiliteten – jag talar nu om finansiell stabilitet i Sverige; det är viktigt – är att bankerna har en god motståndskraft. Samtidigt är osäkerheten stor, framför allt i vår omvärld, med allt vad det medför eftersom vi är sammanlänkade med resten av den finansiella sektorn i världen.

(Bild)

Jag ska också säga några ord om vad som händer i omvärlden och om hur bankerna påverkas, och även gå igenom vår syn på vad som behöver göras för att öka bankernas motståndskraft om det skulle bli en sämre utveckling.

Man kan beskriva detta på många olika sätt. Tidningar och andra medier är dagligen fyllda med olika beskrivningar av vad som sker på olika håll i Europa.

(Bild)

Vi har här en bild som visar *ett* sätt att fånga detta. När det gäller tio-åriga statsobligationer ser vi tydligt den allmänna trenden för Grekland, Irland, Portugal, Italien och Spanien. Räntenivåerna söker sig uppåt på ett eller annat sätt. Måhända är den grekiska räntenivån mer symbolisk, i den meningen att de inte kan låna på marknaden över huvud taget, utan i så fall är det offentliga medel som ska till. Det här skapar naturligtvis en stor oro på de finansiella marknaderna, eftersom det väcker frågan om hur länge detta ska fortgå och om vem som innehar vilka statsobligationer i sammanhanget. Det påverkar naturligtvis den finansiella sektorn i Europa.

(Bild)

Ytterligare ett sätt att illustrera detta är att titta på kostnaden för att köpa kreditförsäkringar när det gäller länder och för att köpa kreditförsäkringar i banker.

Sett från vänster och ut mot höger och uppåt ser vi på bilden att stater- nas upplåningsbekymmer och bankernas upplåningsbekymmer väldigt nära hänger samman. Portugal, Irland och Grekland, tre länder som har IMF-program och stora bekymmer med statsfinanserna, har höga kostnader för kreditförsäkringar både för staten och i banksektorn. I den meningen hänger nog det här ganska intimt ihop. Naturligtvis påverkar det alla som på ett eller annat sätt så att säga är i närheten när det gäller de här länderna. Alldeles särskilt kan vi notera att Sverige finns långt nere i vänstra hörnet, ett ganska bra ställe att under rådande omständigheter vara på.

(Bild)

Samtidigt ger centralbankerna stöd till banksystemen på lite olika sätt. Två kurvor på bilden är de mest intressanta.

Den röda kurvan visar Europeiska centralbankens ökade utlåning på ett eller annat sätt. Det allra senaste är det paket som kom förra veckan där man också åtar sig att låna ut på tre års löptid. Vidare har vi Bank of England, som också lånar ut mer och mer på lite olika sätt.

Utifrån den grå grafen kan vi samtidigt konstatera att Riksbanken över huvud taget inte dragits in i detta den här gången. Vår kurva är ganska horisontell och har egentligen inte lett till extraordinära åtgärder över huvud taget. Det har naturligtvis att göra med att svenska banker klarar sin upplåning.

(Bild)

Hushållens och företagens upplåning dämpas, vilket kanske inte är så förvånande, givet omständigheterna. Samtidigt kan vi konstatera att framför allt hushållens upplåningstakt nu är på nivåer som är betydligt lägre än tidigare. Det är någonting som diskuterats mycket under årens lopp och som också spelar en viss roll när det gäller stabiliteten och tryggheten i den svenska finansiella sektorn.

(Bild)

Vår bedömning framöver är att vi kommer att få låga kreditförluster – den blå grafen på bilden. I ett historiskt perspektiv kommer de att vara ungefär som de brukar vara under stabila eller till och med mycket stabila förhållanden. Det har att göra med att vi har det värsta bakom oss i de baltiska länderna. Framför oss ser vi egentligen inte en utveckling i Sverige som skulle leda till nämnvärda kreditförluster.

(Bild)

Bankerna är väl kapitaliserade i ett internationellt perspektiv. Om vi jämför svenska banker – de blå graferna på bilden – med ett stort antal andra banker i Europa, ser vi att de svenska bankerna ligger högt upp, bra till, vilket är nog så viktigt under rådande omständigheter och under rådande diskussion i Europa om bankernas kapitalnivåer.

(Bild)

Men det är också så att svenska banker har en betydande upplåning utomlands, framför allt i dollar och euro – den blå grafen på bilden. Hela tiden ska den här upplåningen rullas; den ska vidmakthållas. Det innebär att vi, om saker händer på de marknaderna, påverkas av det. Det fortplantar sig sedan på det ena eller det andra sättet i det finansiella systemet.

(Bild)

Såvitt vi kan se i våra stresstester klarar bankerna en betydligt sämre utveckling. Jag ska inte gå in på detaljer och teknik i detta. Det är ganska rejäla negativa antaganden, om jag får kalla det så. De visar att bankerna har så pass mycket kapital och en sådan intjäningsförmåga i dagsläget att kapitaltäckningen även i ganska negativa scenarier inte påverkas i någon större utsträckning som skulle leda till bekymmer.

(Bild)

En nyhet den här gången är att vi också har med likviditetsrisker som vi beskriver med ett alldeles nytt mått som rimligtvis så småningom blir ett internationellt accepterat mått men som vi lite i förväg tillämpar efter eget huvud.

Om man har måttenheten hur många dagar bankernas likviditet räcker under diverse olika antaganden om inflöden av pengar och utflöden av pengar ser vi att bankerna påtagligt har ökat sin likviditet här eftersom likviditeten i dagsläget – de gula staplarna – räcker betydligt längre än tidigare. Mest märkbart är det om man tittar på Swedbank, längst till höger bland graferna. Ganska stora saker har hänt på den kanten, mätt på detta sätt.

(Bild)

I den här världen har vi funderat kring vad som är bra och i någon mening nyttigt, hälsosamt, i det svenska banksystemet. Vi har kommit till slutsatsen att de svenska storbankerna bör behålla eller fortsätta att öka dagens primärkapitalnivåer. Det reflekterar naturligtvis den osäkerhet som finns i vår omvärld.

Vi tycker att svenska banker bör fortsätta att minska sina finansierings- och likviditetsrisker. De bör också fortsätta med att förbättra sin offentliga likviditetsrapportering, så att det helt enkelt blir lite lättare att förstå hur deras likviditetsutveckling ser ut.

(Bild)

I ett lite längre tidsperspektiv tycker vi också att vi i Sverige bör ha högre kapitaltäckningskrav än de minimikrav som finns i den överenskommelse som går under namnet Basel III. Den synpunkt vi har är att man ska ha minst 10 procent kapital per den 1 januari 2013 och minst 12 procent per den 1 januari 2015. Det är betydligt högre än Baselöverenskommelsen, som säger 7 procent. Det här är någonting som ska införas gradvis ända fram till år 2019.

Kanske ska här också sägas att därutöver kan man lägga till ett konjunkturberoende kapitalkrav på som högst 2 ½ procent. Hur den tekniska utformningen sedan ska se ut när det gäller ett sådant kapitalkrav får vi återkomma till längre fram. Inte minst är det Finansinspektionen som har att göra den tekniska ”designen” av detta.

(Bild)

Vår uppfattning är också att vi behöver ett kortfristigt likviditetsmått och att det bör införas tidigare än internationellt. Baselkommittén säger att det ska göras per år 2015. Vi tycker att det ska ske i Sverige redan från år 2013. I den internationella överenskommelsen har man egentligen inte förhandlat fram en överenskommelse som är nedbrytbar på enskilda valutor. Men i vårt fall, eftersom det är väldigt viktigt för oss vad som sker när det gäller likviditet i euro och dollar, tycker vi att det är rimligt att också bryta ned det här likviditetsmättet på euro och dollar och att införa det redan år 2013. Det är ganska uppenbart, menar vi, om man reflekterar kring detta i förhållande till tidigare här visad graf som visar svenska bankers marknadsupplåning.

(Bild)

När det gäller munkringarna – eller vad de nu ska kallas – på bilden är vår önskan att samtliga ska vara gröna. Det har att göra med rapportering och information till marknadsdeltagare, insättare och andra. Likviditetsbufferten ser bra ut, men det finns lite mer att göra när det gäller de andra. Det skiljer sig lite grann från bankerna men inte så mycket, utan det är mest bara ett sätt att illustrera att det finns mer att göra på den kanten, så att det går lättare att förstå vad som sker.

(Bild)

Om man summerar här, och inte minst om man jämför svenska banker med banker på annat håll i Europa, framgår det att svenska banker har god motståndskraft. De har gott om kapital och kan låna också på den internationella marknaden på ett sätt som ett antal andra banker på olika håll i Europa inte klarar av. Detta är vår grundläggande slutsats denna gång.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Jag noterar att ledamöterna flitigt antecknar. Det är bra. Vi tar alla inledningarna nu med en gång och därefter frågestunden.

Närmaste inledningen kommer nu från Finansinspektionens generaldirektör Martin Andersson. Varsågod!

Martin Andersson, Finansinspektionen: Tack! Jag tänker redogöra för den rapport som vi publicerade här för ganska precis en månad sedan, *Risker i det finansiella systemet*.

(Bild)

Vårt uppdrag är att se till både finansiell stabilitet och konsumentskydd. Vi försöker se vad som är de största riskerna inom hela vårt område, utifrån både ett konsumentperspektiv och ett stabilitetsperspektiv, och lyfter även fram sådant som kanske inte direkt är hot mot konsumenterna eller stabiliteten på kort sikt men som på längre sikt kan vara skadligt för förtroendet.

(Bild)

En mängd risker har vi "plottat" in här. Jag tänker koncentrera mig på de högsta riskerna i grafen.

(Bild)

Den första grafen gäller statsfinansiell marknadsoro. Stefan har redan gått igenom detta, så jag går ganska snabbt igenom detta. Jag tror att vi faktiskt har samma bild för att illustrera hur det ser ut i Europa.

(Bild)

När vi för ett år sedan publicerade rapporten var vi i ett läge då saker och ting hade börjat stabilisera sig runt om i omvärlden. Vi såg då fram emot en förbättrad finansiell sektor och en stabilare grund. Men sedan hände under 2011 ganska dramatiska saker som tog en väldig fart under sommaren. Det gör att osäkerheten högst påtagligt har ökat.

(Bild)

När det gäller svenska banker handlar det i det här läget väldigt mycket, som Stefan var inne på, om finansieringssituationen. Den färgglada bilden visar framför allt att bankerna har ungefär 40 procents inlåning från allmänheten i sin finansiering. Det är en stabil finansiering som ligger klar där. Det är också en väldigt liten andel jämfört med hur det ser ut i andra europeiska banker, helt enkelt beroende på att vi sparar i många andra former än bara inlåning i Sverige. Det gör att vi har en förhållandevis liten del av inlåning. De andra färgglada delarna, som står för olika former av marknadsfinansiering, blir därmed mycket viktigare för svenska banker.

Under krisen har vi sett att svenska banker hittills har klarat sin finansiering väl. Svenska banker kan låna på de internationella kapitalmarknaderna, vilket inte är förunnat alla banker i Europa – långt ifrån.

Vi har också situationen att vi samtidigt ser att stressen på de finansiella marknaderna hela tiden ökar och att finansieringsmarknaderna ”trögas upp”. Det gör att finansieringsriskerna för svenska banker ökar även om man, som sagt, lyckats bli bättre på att ta hand om mer långsiktig likviditetsplanering. Vi ser klara framsteg när det gäller likviditetshanteringen – hur man hanterat sina likviditetsrisker i bankerna under de senaste åren. Men fortfarande återstår en del att göra. Det här är den sårbarhet som ligger där.

Tidigare har vi som en av våra huvudrisker lyft fram Baltikumrisken, alltså om någonting händer med de svenska bankernas exponering i Baltikum. Men vi ser inte att det på något sätt påverkar bankernas kapitalfråga. Skulle det bli mer oro här och det drabbar de baltiska länderna tror vi att den kanalen i så fall återigen blir på finansieringssidan. Det kan öka stressen för finansieringen om vi ser utökade problem i de baltiska länderna. Just nu ser vi inte det, men vi har i dag en ökad stress i Lettland och Litauen som kommer utifrån de bankfallissemang som de haft den senaste månaden – något som i och för sig inte är krisrelaterat utan mer är bedrägerifrågor men som ändå skapar en osäkerhet där. Det gör att det finns extra anledning att vara vaksam.

(Bild)

Lite mer tid tänkte jag ägna åt livbolagen. I och med den statsfinansiella kris som kom och med de ränteeffekter som finns påverkas liv- och pensionsbolagen väldigt mycket. Solvensen i de här bolagen har försvagats under det senaste halvåret. Börsfall har påverkat bolagen i form av att deras tillgångar minskat. Men framför allt har de lägre svenska räntorna bidragit till att deras skuldåtaganden dramatiskt har ökat.

(Bild)

Även om branschen som helhet har tillräckliga buffertar ser vi att flera bolag i det här läget kommer i en ganska pressad situation. Under en lång tid har man erbjudit sina kunder generösa garantier. Man har erbjudit garantier på nivåer som man har svårt att leverera till. Det gör att det i många fall är svårt för de här bolagen att skapa avkastning utan att ta väldigt stora risker.

(Bild)

Vi kan se att de långa räntorna under det senaste året, egentligen med start i början av sommaren, ganska dramatiskt gått ned i Sverige och i andra stabila länder. Det blir en väldigt förändrad situation för de här bolagen. De har kompenserat de generösa garantierna med ett förhållandevis stort marknadsrisktagande. Man har utgått från att man kan leverera en hög avkastning och att det då per automatik löser sig. Man har också haft en mycket dålig beredskap för vad man gör om den höga avkastningen inte kan levereras.

Normalt sett vill vi gärna se att man om man tar stora risker ska man också ha stora buffertar eller också ha en bra kapitalplanering så att man kan skaffa fram nytt kapital om det skulle behövas. I flera fall rör det sig om bolag i sektorn som inte haft så stora marginaler och som i flera fall dessutom ägs av partbolag. Det kan också vara så att man ägs av kunderna i en form där man drivs till ömsesidighet som gör att det är svårt att rekapitalisera de här bolagen.

Vi ser en allmän tendens till att de här bolagen har varit alldeles för dåliga på marknadsriskhantering. Vi har också sett att det är ungefär samma bolag som har det jobbigt nu och som 2001, när vi hade börskraschen, hade det jobbigt. De hade också jobbigt 2004, när räntorna var låga, och 2008, när finanskrisen kom, och de alltså har jobbigt nu igen. Det finns lite av ett strukturellt problem här.

I Sverige har vi tidigare haft traditionen att vi, när det blir jobbigt för bolagen att leverera sina åtaganden, försöker skruva i reglerna för att göra det lättare för bolagen. Å andra sidan hamnar vi då också i situationen att vi med väldigt täta mellanrum får stressade bolag och en stressad sektor.

Vad vi här sagt till bolagen handlar om att det nu gäller att ta tag i de grundproblem som finns. Det är inte okej att lova någonting som man kanske inte kan leverera. Om man inte klarar av att leverera åtagandena, innebär det att man i dag till dem som ligger under utbetalning betalar alldeles för mycket, medan de som nu sparar kanske inte alls får vad de förväntar sig. Det är inte okej att på det sättet hantera sina kunder. Därför måste vi se till att man tar tag i detta.

Samtidigt har vi nu ett extremt marknadsläge. Vi har sagt att vi kan ge dem med svagare solvens en längre tid än normalt att bygga upp det – givet att de verkligen gör något åt det grundläggande problemet. Vi kan alltså säga: Ja, vi ger dem här viss flexibilitet. Å andra sidan säger vi nu att det är dags att ta tag i det grundläggande problemet. Bristen på de kraven tidigare genom åren är väl lite grann det som gjort att vi återigen sitter där vi sitter.

Det är svårt för bolagen att fullt ut kompensera sig i fråga om de här garantierna. De totala pensionsskulderna är så mycket större än vad den utestående stocken av statsobligationer och säkerställda obligationer är – ungefär tre gånger så stor – så det är svårigheter att matcha här. Det gör också att kraven på bolagen att ha ordentliga buffertar och att inte lova för mycket ökar – detta snarare än att man som hittills valt att spekulera mer.

Det finns en viss kritik här. Man menar att vi liksom skulle lätta upp reglerna mer. Från branschens sida ger man ibland uttryck för att det är en tillfällig nedgång i räntorna och att det inte finns någon anledning att så mycket justera efter det.

Men i dagsläget kan vi inte säga att det nu är en tillfällig nedgång. Det kan vara så att vi ganska många år får gå in i en situation med väldigt låga räntor. Det finns ingenting som utesluter att vi i Europa under en tid framöver hamnar i ett mer Japanliknande scenario. Att då säga att vi chan-

sar på att det blir bättre och låter bolagen betala ut för mycket pengar i dag och att hoppas att pengar finns kvar längre fram är inte rimligt – särskilt inte när man säljer produkter och utlovar vad som kallas för en garanti. En garanti måste vara mer än ett löfte om att hålla någonting, om man klarar det i framtiden.

(Bild)

En tredje risk – kanske ännu längre från ämnet finansiell stabilitet men relaterat till det – är vad vi kallar för olämpliga produkter.

I situationer som nuvarande situation med stressade finansiella marknader och med stor osäkerhet ser vi att kunderbjudandena ökar i och med att man kan tillhandahålla kunder produkter som säljs under rubriken Låg risk, hög avkastning. Men det finns inte. Risk och avkastning hänger ihop.

Grogrunden för missbruk av kundernas förtroende ökar i den typ av miljöer som vi just nu befinner oss i. Företagen behöver ta ett väsentligt större ansvar för den rådgivning de ger och den försäljning de erbjuder. Ofta är de här produkterna väldigt komplexa, så även riktigt väl insatta konsumenter har många gånger svårt att se igenom vad det är för någonting. Men de flesta är inte väl insatta. Som kund är det lätt att bli lurad.

Samtidigt är det viktigt att konsumenterna ställer frågor och ställer krav på att få information. Detta område kommer vi vid sidan av området finansiell stabilitet under det kommande året mycket att prioritera just för att få fokus på att vi tar tag i problemen innan för mycket sålts, eftersom grogrunden nu är väldigt bra.

Det finns flera olika sätt att göra det. Det handlar om allt från att jaga bolag till att argumentera för att få ett provisionsförbud för de här förmedlarna. I en del bolag är det i dag så att man väldigt mycket drivs av det som ger bolaget en hög provision och väldigt lite av det som är bra för kunderna. Man ser att man kan få oerhört höga avgifter på kundernas bekostnad. Till exempel har vi sett att man säljer en kapitalförsäkring, som egentligen innebär att pengarna placeras i en fond, men att upp till en tredjedel försvinner i avgifter till förmedlaren. Ingen som sett det skulle vara beredd att betala för det. Det finns krav på transparens, men det här fungerar väldigt dåligt.

(Bild)

I den här miljön har vi vidtagit ett antal åtgärder. Stefan nämnde nya kapitalkrav för storbankerna, som gemensamt har gjort ett utspel tillsammans med Finansdepartementet. I riskrapporten säger vi att vi redan under 2012 kommer att införa kvantitativa likviditetsregler i Sverige. Vi jobbar med utformningen av det och kommer att remittera detta framåt senvåren, enligt tidsplan.

Vi har en tät dialog med livförsäkringsbolagen eftersom det är de som i ett antal fall är de mest pressade, även om sektorn som sådan har goda marginaler. Det är en väldigt tät rapportering, eftersom det här i den marknadssituation som nu råder förändras väldigt snabbt.

Vi jobbar på med att försöka påverka beslutsfattare i Sverige och på EU-nivå när det gäller att det är en bra idé att införa ett provisionsförbud för försäkringsförmedlare. Dessutom håller vi på med en större utredning, som också tittar på hur man strukturerar produkter och hur man på det sättet försöker gömma avgifter för kunderna och försöker vara otydlig med sambandet mellan risk och avkastning. Det här är någonting som vi längre fram på våren återkommer med.

Ordföranden: Tack så mycket! Ledamöterna har fått myndigheternas bägge rapporter. Det är dessa som ligger bakom bilderna vi sett här. Jag förutsätter att det för intresserade läsare och andra går att ladda ned eller åtminstone få tag i rapporterna från respektive myndigheter.

Innan vi går in på diskussions- och frågerundan ger jag ordet till ansvariga statsrådet Peter Norman, som tydligen också har bilder och behöver hjälp med dessa.

Under tiden det jobbas med det tekniska kan jag säga att efter statsrådets inledning får partierna ordet i storleksordning och möjlighet att ställa sina frågor. Jag hoppas att vi hinner med två frågerundor.

Jag passar på att ställa min fråga, som riktas till Finansinspektionen.

Allihop kommer ni att referera till högre kapitaltäckningskrav. I utskottet har vi en bred samsyn kring varför det är viktigt, nämligen för att bankerna ska stå bättre rustade och så vidare. Allihop vet vi att det innebär stora risker för den reala ekonomin om det blir stora kriser i det finansiella systemet. Det är ju i samband med sådana som bnp i modern tid har sjunkit. Därför är det bra med högre krav.

Samtidigt finns det i debatten en oro, precis som generaldirektören delvis har berört, för att det kan bli svårare för hushållen att få tillgång till bolån. Redan finns det ju en diskussion om bolånetaket – om detta är väl avvägt och om hur hushållens tillgång till bolån blir givet högre kapitalkrav hos bankerna. Det finns också en diskussion om hushållens pris på krediter, det vill säga om bankerna kommer att höja marginaler och så vidare.

Där har regeringen förutskickat ett uppdrag till just Finansinspektionen att följa upp att så inte sker, det vill säga att inte hela bördan och kostnaden för detta läggs på hushållen.

Medan man fixar med tekniken kan jag fråga om generaldirektören kan berätta mer redan nu om hur den här övervakningen och uppföljningen kommer att gå till. Det är en sådan fråga som många, framför allt hushåll, bryr sig om redan i dag.

Martin Andersson, Finansinspektionen: Om vi börjar med kapitalöverenskommelsen kan jag säga att bankerna i allt väsentligt ligger på de nivåerna i dag. Det här är också ett sätt att skicka signalerna att man ska fortsätta att vara där, man ska inte kliva ner; ungefär som Stefan Ingves var inne på, att bankerna ska bibehålla eller öka sitt kapital. Därför finns det ingen anledning att förvänta sig att de här kraven i sig ska ge ett mycket starkare kostnadstryck på bolånen eller på det sättet dra ned det.

Samtidigt kan vi se, och det visade Riksbankens stabilitetsrapport, hur hushållsutlåningen har planat ut lite grann på mer långsiktigt hållbara nivåer. På så sätt känns det som om vi i det avseendet är i en lite tryggare miljö än vi var för ett par år sedan.

När det gäller att följa marginalerna kan jag säga att vi gör det redan i dag. Vi har haft ett regeringsuppdrag sedan 2008 att följa upp att inte kunderna belastas i onödan av de statliga stödåtgärderna. Vi rapporterar kvartalsvis i dag i en rapport som heter just *Effekterna av de statliga stabilitetsåtgärderna*, där vi ser på hur marginalerna utvecklas.

Om vi ser tillbaka på hur det såg ut innan krisen kan vi notera att marginalerna å ena sidan har gått upp ganska mycket. Å andra sidan var de innan krisen osunt låga. Det är alltid svårt att se vad som är den goda marginalen och vad som är en lagom marginal. Vi kommer att fortsätta med det uppdraget och arbeta på att försöka förfinna och få mer precision i bankernas finansieringskostnad. Det är ett arbete som pågår under en större bolåneundersökning som vi gör, att försöka precisera in det där så att vi får en bättre, rättvisande marginal.

Sedan handlar det om att synliggöra det här och försöka få en diskussion om det. Vi kan inte säga att den här marginalen är bättre än den där eller vad som är en lagom nivå. Däremot kan vi se till att det finns en transparens och att det finns en levande diskussion om detta. Där är det viktigt hur ni uppfattar det, vad ni tycker är en bra nivå eller inte, och att ni kan vara med och se till att den debatten förs. Det är då som man kan få en press på bankerna. Det är viktigt att få transparens så att kunderna också kan ställa krav.

Om man misstänker att några institut missbrukar det här och lägger på för stora marginaler på kunderna borde det kunna vara självreglerande genom att det helt enkelt kommer in andra aktörer som tar en större del av marknaden. Transparensen är väl det som vi ser som vårt bidrag i det här. Sedan ska vi försöka hålla i gång diskussionen. Det är snarast på den nivån. Vi tänker inte föreskriva någon prisreglering från vår sida. Det tror jag är fel väg att gå.

Ordföranden: Diskussionen lär fortsätta, närmast efter finansmarknadsministerns föredragning.

Peter Norman, finansmarknadsminister: Fru ordförande! Låt mig börja med att berätta att om Bo Lundgren, som är chef för Riksgäldskontoret, det vet ni säkert, i dag skulle låna pengar på marknaden, kort och gott ge ut svenska tioåriga statspapper, räcker det att han erbjuder 1,5 procent i ränta till aktörer som gärna stoppar in pengar i svenska statspapper. Den siffran tycker jag säger två saker.

Det ena är att det är ett mått på djupet i den instabilitet vi har i världen, det vill säga att om vi antar att Riksbankens inflationsmål på 2 procent kommer att hålla under den här tioårsperioden lånar svenska staten i dag upp till negativ realränta på ½ procent i tio år.

Det andra den säger är att det här också är ett mått på den trovärdighet som ett stort antal nya aktörer fäster vid den svenska ekonomin. Ett stort antal nya aktörer som vi inte har sett förut köper svenska statspapper. Det är centralbanker i länder som vi nästan inte har hört talas om, såväl i Asien som i Afrika och i Sydamerika. Det är förstås glädjande att vi har en sådan kreditvärdighet i Sverige.

Ett annat sätt att visa hur skakigt det står till just nu är grafen på den här bilden som visar skillnaden mellan svenska och tyska tioåriga räntepapper. Den börjar i december 2010. Historiskt sett har Tyskland haft en lägre ränta än Sverige, än de allra flesta länder. Det har varit något slags golv för resten av räntesättningen i Europa. Men under 2011 hade Sverige och Tyskland ungefär samma räntor på tioårsnivån, tills för några veckor sedan, när det blev riktigt oroligt i Europa. Då blev det så att svenska tioåriga räntor handlades till 60 räntepunkter lägre än tyska. Nu är det ungefär 40–45. Till och med Tyskland drabbades av den chockvåg av osäkerhet som rörde hela euroområdet. Inte ens Tyskland var fredat från detta.

Vi har fått ett helt nytt reformerat ramverk för finansiell stabilitet i både Sverige och Europa. Man kan ändå börja med att säga att huvudansvaret för regelföljning och alltihop naturligtvis ligger på instituten själva, på banker, försäkringsbolag eller vad det nu kan vara. Däremot kan förstås en förbättrad och förändrad tillsyn och andra regelverk förbättra situationen. Men det får inte vara så att de finansiella instituten abdikerar. Bristande tillsyn tror jag kan vara ett av många bidrag till den finanskris vi hade och försöken att förändra detta. Även bonussystemens utformning påverkar förstås stabiliteten.

Förmodligen var det så att den Baltikumkris vi hade på den svenska finansmarknaden 2008 hade beröringar med att finansinspektionerna i Baltikum inte hade det gränsöverskridande synsätt som fanns i andra länder, till exempel i Sverige. I dag finns en ny europeisk tillsynsstruktur på plats. Det är bra, och regeringen har ordentligt förstärkt resurserna för Finansinspektionen både förra mandatperioden och inte minst denna mandatperiod.

När det gäller regelverken var det uppenbart att det var för lite kapitalbuffertar i bankerna under 2008. När man har en hög skuldsättning går det jättebra när ekonomin går bra och banken går bra, men det går väldigt dåligt när ekonomin är sämre. Nu ser vi att marknaderna sätter ett starkt tryck på de banker som inte har tillräckligt kapital. Det är ett stort antal banker i södra Europa som inte har tillgång till marknadsfinansiering av till exempel dollar och euro, vilket svenska banker inte har upplevt. Men det är förstås också viktigt att man säkerställer säkerhetsmarginaler som gäller när minnena av finanskrisen har bleknat bort i branschen, som från tid till annan drabbas av någon typ av hybris.

När det gäller krishanteringen har vi förstås välkända mantran.

- Skattebetalarnas pengar ska värnas.
- Dåliga tillgångar ska inte tas över om inte också ägandet tas över och skattebetalarnas medel därigenom återigen ska värnas.

- Kreditinstituten och framför allt deras ägare ska stå för eventuella kostnader.

Vi tycker tillsammans med Finansinspektionen och Riksbanken att det ska vara mer eget kapital i bankerna. Det ska vara bättre matchning mellan tillgångar och skulder och krav på likviditetsbuffertar. Vi ställer upp på detta. Och vi ska förstås ha krav på bonus- och ersättningsssystem. Om vi inte har det ökar risktagandet på ett sätt som med all sannolikhet inte är välgörande för vare sig bankerna eller skattebetalarna.

Den här bilden har de flesta av er sett tidigare. Jag har den med i alla fall. Den visar att Sverige är det tredje största landet i Europa vad gäller bankkluster, om man tar hänsyn till bnp. Schweiz är allra störst – UBS och Credit Suisse tillsammans med ett stort antal utländska dotterbanker. London förstås, hederligt gammalt finansiellt centrum. Men på tredje plats finns Nederländerna och Sverige.

När bankerna diskuterar level playing field innebär det att de ska ha samma villkor som alla andra. När vi diskuterar level playing field är det snarare så att det är rimligt att skattebetalarna ska ha ungefär samma risk när det gäller ett finansiellt system var någonstans i Europa man än bor. Då betyder det kort och gott att för de länder som ligger längst ned på den här grafen, Estland, Slovakien, Rumänien och så vidare, är det rimligt att ha lite lägre kapitaltäckningskrav och för länderna högt upp lite högre kapitaltäckningskrav. Detta är huvudsäket till att vi har gjort det som vi gjorde för ungefär tre veckor sedan.

Låt mig också i detta sammanhang säga att vi har haft ett mycket gott samarbete med Riksbanken och Finansinspektionen när vi tillsammans har förordat högre kapitaltäckningskrav. Dessutom vill jag tacka för det stöd som vi har fått från Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. När vi tillsammans, både myndigheterna och på politisk nivå, är överens om en sådan här sak blir det effekter på banksystemet, vilket jag tycker är av godo för Sverige. Sverige blir kort och gott lite säkrare att leva i efter det här beslutet.

Vi har ny reglering och tillsyn av fler aktörer. Vad gäller derivatinstrument blir det ökade krav på clearing genom allmänna centrala motparter. Clearing är ett utmärkt sätt att minska sårbarheten i systemet och öka transparensen. Vi utökar tillsammans med vännerna i Europa definitionen på vad som är marknadsmissbruk. Vi ser över möjligheten att eventuellt reglera till exempel robothandel, och det blir nya regler om samordning och informationsutbyte mellan marknadsplatser.

Det blir också striktare regler runt användandet av derivat och även begränsningar av blankning. Blankningsförfordningen innebär i princip ett förbud mot naken blankning om man inte har ett lånelöfte innan blankningen sker. Det innebär också att inspektionen till skillnad från i dag kommer att ha möjlighet att införa tillfälliga förbud mot blankning om det skulle anses nödvändigt. Tillsynsmyndigheterna inom EU ska försöka samordna sig när de överväger sådana förbud.

Det blir också nya typer av regleringar vad gäller hedgefonder och kreditvärderingsinstitut.

Vad gäller sanktionsmöjligheterna utvidgas möjligheterna för sanktioner till exempel vad gäller marknadsmissbruk, blankningsregler och informationsplikt.

Vi har en finanskriskommitté som ska utvärdera rollerna mellan olika myndigheter, även Finansdepartementet i Sverige, vad gäller finansiell kris-hantering. Inom EU har vi kommit överens om att bilda gränsöverskridande stabilitetsgrupper. Inom den nordisk-baltiska kretsen finns redan en sådan, där Sverige nu är ordförande.

Det blir en förstärkt insättningsgaranti, successivt från 250 000 kronor upp till 100 000 euro, och regeringen verkar nu för att detta ska kunna anges i kronor i stället för i euro. Som ni vet har vi en stabilitetsfond finansierad av stabilitetsavgifter i Sverige. Detta får nu också vinning i tankesättet i Europa. Jag tror att vi kan se fler typer av sådana fonder i Europa. Det ökar också stabiliteten.

Ordföranden: Vi tackar både myndigheterna och regeringen för den här inledningen. Jag har onekligen redan bränt av min fråga, så jag ska ge ordet till Socialdemokraternas företrädare, som i den här rundan är Marie Nordén, därefter till Miljöpartiets Per Bolund och Folkpartiets Carl B Hamilton. På det sättet buntar vi ihop det lite. Sedan blir det en runda till, så att alla partier får ordet åtminstone en gång. Det är en ganska koncentrerad utfrågning i dag.

Marie Nordén (S): Ordförande! Tack för bra rapporter och väldigt fina genomgångar som gav svar på en del av de frågor som jag hade. Jag har två frågor, en till finansmarknadsministern och en kort till riksbankschefen.

Bankerna har stora räntemarginaler, så de gör ju stora vinster. Nu tycks de vilja använda dessa vinster för att finansiera Basel III. Det är ganska uppenbart att det är vi kunder som får betala för det införandet och de vinsterna, och inte aktieägarna. Jag undrar hur regeringen kommer att hantera detta och hur man kommer att säkra upp att bankägarna är med och betalar, och inte bara vi kunder.

Jag skulle också vilja ha en kommentar från ministern om hur man ser på SBAB:s agerande när det gäller just räntemarginalerna. Jag tycker ändå att det borde finnas ett krav på dem att föregå med gott exempel.

Min fråga till riksbankschefen är: När man läser riksbankens bedömning av lämplig kapitalnivå i svenska storbanker känns det som om det finns ett statistiskt underlag för kommande beslut om Basel 3, men jag undrar hur läget ser ut för de mindre bankerna.

Per Bolund (MP): Fru ordförande! Tack för intressanta föredragningar! Jag har också två frågor. Den första rör högfrekvenshandel eller robohandel, som finansmarknadsministern var inne på lite grann. Vi såg oroande rapporter i tv i går om den här frågan. Det fanns bedömare som var väldigt oroad över utvecklingen. Man pratade om att 60 procent av alla order

som läggs dras tillbaka inom en sekund och att det påminner om manipulation av kurser. Frågan är då om det går att avvakta på det sätt som regeringen gör och göra studier. Behöver man inte komma in med lite snabbara åtgärder för att minska riskerna för högfrekvenshandeln?

En sak som skulle kunna minska de riskerna är ju om man, som EU-kommissionen föreslår, inför en skatt på finansiella transaktioner som enligt kommissionen själv, Dagens Industri och andra skulle ta bort mycket av högfrekvenshandeln i och med att den inte blir lönsam längre. Tyvärr har den svenska regeringen sagt nej till en sådan skatt. Skulle inte en sådan skatt faktiskt minska högfrekvenshandeln och robohandeln?

Den andra frågan rör de svenska hushållens skuldsättning. Även om lånetakten kanske har minskat, rapporterar Finansinspektionen att det är en snabbt växande skuldsättning hos svenska hushåll. Vi ser ju från andra länder hur en sådan skuldsättning sedan kan smitta av sig på statsfinanserna, till exempel i Spanien och Irland. Riksbanken rapporterar här om Danmark och de stora problemen med banksektorn där. Man har just haft en stor nedgång på bostadsmarknaden, och det har verkligen drabbat banksektorn. Där har staten varit tvungen att gå in med flera olika krispaket.

Hur stor är risken att någonting liknande skulle kunna hända i Sverige? Vad är det som skiljer Sverige så mycket från de här länderna att den risken inte skulle vara så stor, trots den väldigt stora skuldsättning som svenska hushåll har?

Carl B Hamilton (FP): Jag har en fråga till statsrådet Norman. Jag undrar om han vill kommentera situationen för livbolagen och vad han säger mot bakgrund av Martin Anderssons föredragning om livbolagen. Vad säger han till Sveriges pensionssparare?

Ordföranden: Jag ger er ordet i samma ordning som tidigare.

Stefan Ingves, Riksbanken: När det gäller frågan om mindre banker och deras kapitaltäckning kan jag säga att det vi har sysselsatt oss med på senare tid framför allt är de fyra stora bankerna. Det stämmer väl med det arbete som man också håller på med internationellt, att se till att de riktigt stora bankerna sköts på ett bra sätt. Det är rimligt att de har högre kapitaltäckning än de mindre bankerna.

Vi får återkomma längre fram till frågan om vad som kan anses vara en lämplig kapitaltäckning om man är en lite mindre bank. Den frågan har inte varit uppe till diskussion i den här omgången. I den meningen är det lite en öppen fråga. Det vi har resonerat oss samman om är att se till att de riktigt, riktigt stora bankerna har mer kapital än alla andra. Det är också förenligt med det globala samtal som förs för närvarande om vad man förväntar sig av stora banker.

Nästa fråga gällde de risker som finns i Sverige när det gäller hushållens skuldsättning. Det finns alltid risker, och ju mer man har lånat, desto större är risken. Det svåra i det här är alltid att komma fram till någon slutsats när man tycker att risken har blivit för hög och göra någonting åt det. Tyvärr tenderar det ofta att ske när det är för sent.

Jag kan bara konstatera i fallet med Danmark att skuldsättningen där är betydligt högre än i Sverige. Det har varit ett bekymmer på senare år. Utöver det hänger för det mesta skuldsättningsfrågor också ihop med frågeställningar kring den allmänna ekonomiska utvecklingen, därför att det ena påverkar det andra. Där är det dessvärre så att man också har haft en sämre ekonomisk utveckling på makronivå i Danmark. Det sätter naturligtvis sina spår också när det gäller hushållens skuldsättning och de bekymmer man har fått på fastighetsmarknaden.

Vad det kommer att handla om för svenskt vidkommande under kommande år är att så småningom komma fram till en slutsats kring frågeställningen: Vad är en skuldsättningsnivå som är sådan att vi inte vill att den ska stiga ytterligare? Då vet vi av erfarenhet att det blir problem, även om det alltid är en debatt om den frågan och när någon ska sätta stopp. Där tycker jag för min del att det har varit bra att Finansinspektionen införde ett lånetak. Det tror jag för min del har bidragit till att skulduppbyggnaden ändå har blivit lite långsammare än vad den annars skulle ha varit. Det tyder också siffrorna på.

Martin Andersson, Finansinspektionen: Jag ska också kort kommentera hushållens skuldsättning. Ser man historiskt tillbaka kan man notera att bankerna har förlorat väldigt lite på hushållsutlåning, särskilt på bolånen. Det gör i sin tur att det kan skapas en falsk trygghet, att det här i princip är riskfri utlåning från bankernas sida. Det är väl det som riskerar att göra att det egentligen inte finns någon anledning för banker att hålla emot i långivningen, i sina kreditprövningar. Det finns heller ingen anledning att inte låna ut till högre belåningsgrader. Det finns ingen anledning att ställa krav på amortering och så vidare om man ändå räknar med att man aldrig kan förlora pengar på det. Historiskt sett har det varit ett sådant mönster.

Bolånetaket är ett sätt att lite grann väga upp den möjligheten. Det ska inte vara så lätt att låta hushållen bli överskuldsatta, för även om bankerna i sin tur inte har varit de som har drabbats mest så har ekonomin drabbats. Då drabbas kunderna i alla fall och bankerna drabbas i alla fall via den indirekta kanalen. Bolånetaket är ett sätt att balansera upp det. Det är ändå så att vi nu har så pass mycket högre skuldsättning i hushållen än vi har haft tidigare att de här gamla sambanden kanske inte gäller längre. Det är därför som det finns anledning att vara mer försiktig och ha större buffertar i systemet. Det är farligt att förlita sig för mycket på hur det har varit tidigare. Men där ser vi, som vi tycker, en sundare utveckling i bolånetillväxten. Den har mattats av så pass rejält.

När det gäller högfrequenshandeln kan jag nämna kort att vi håller på med en utredning som man försöker färdigställa. Den kommer väl ut i början av nästa år. Vi diskuterar med olika marknadsaktörer och tittar närmare på den forskning som finns på området och den debatt som förs internationellt. Där kan man säga att det är väldigt spridda uppfattningar, alltifrån att det är någonting som stabiliserar marknaden till att det är någonting som destabiliserar marknaden. På det sättet är det svårt att se, men det är klart att det finns ett antal åtgärder man kan vidta.

Stockholmsbörsen har redan infört det de på sitt språk kallar circuit breakers, att det blir stopp i systemet när det blir för dramatisk utveckling. Det liksom stannar upp så att man får en andhämtningspaus och kan se vad det egentligen är som händer i de här systemen. Det finns en mängd sådana här tekniska saker man kan göra för att fördröja det här lite mer.

Jag tror att det finns anledning att titta på det du nämner, att man kastar in en massa order och sedan tar bort i princip allihop igen, för att få veta huruvida det är marknadsmissbruk eller inte. Det finns mycket att följa där. Det är många svåra och komplexa frågor, men man ska nog vara försiktig med att skynda sig att vidta snabba åtgärder, för det är inte uppenbart att det är en destabiliserande faktor. Risken är att man slänger in åtgärder som snarare förvärrar situationen. Däremot är vissa sådana här åtgärder naturliga, och där har vi faktiskt redan sett att de har kommit till marknaden.

Peter Norman, finansmarknadsminister: Först till Marie Nordén, som frågade om övervältring kommer att ske eller inte. Det finns flera argument för att vi tycker att det inte borde ske i någon större utsträckning. Det tunga argumentet är att när bankerna blir mer stabila genom bättre kapitalbaser blir banktillgången mer stabil. De här bankaktierna kommer att uppträda mer stabilt på börsen, med mindre volatilitet. När stabiliteten och säkerheten ökar i en tillgång, säger finansiell teori att även avkastningskravet bör minska på den här tillgången.

Sedan är det så att de här extra kapitaltäckningsåtgärderna slår bara mot de fyra stora bankerna. De mindre bankerna kommer inte att drabbas av detta. I någon mening kommer de mindre bankerna att få ett bättre marknadsläge gentemot de fyra stora. Därmed tror jag att konkurrensen kort och gott kan komma att skärpas. Om man får se tendenser till ökade marginaler, både tror och hoppas jag att de mindre bankerna kan komma in och ta marknadsandelar. Det vore bra för marknaden, och det vore bra för konsumenterna. Det tycker jag ändå är huvudspåret.

Vad gäller SBAB är det så att de lever på bankmarknaden som andra aktörer. Det stora problemet med SBAB tycker jag var den mycket aggressiva utlåningsverksamheten och den aggressiva marknadsföringen som skedde under 2000-talets första hälft. Den har nu ändrats. SBAB var ju en murbräcka när det gällde att ta bort toplån, minska säkerhet och allt vad det nu var. Detta har nu förändrats genom en dialog med bolaget. Nu tycker jag att man är mer av en ”prudent” bank än man var tidigare.

Däremot har SBAB ingen lysande vinstmarginal just nu. De måste agera som andra banker på marknaden och skaffa sig de vinster som gör att bolaget kan överleva. Men jag tycker att attityden vad gäller kommunikation med kunden ser mycket bättre ut nu än den gjorde för ett antal år sedan.

Till Per Bolund vill jag säga att jag förstås är enig med Martin Andersson vad gäller åtgärder. Vi hade ett seminarium för en dryg månad sedan i egen regi, där vi bjöd in forskare framför allt och även marknadsaktörer på området. Den forskning som vi har tagit del av tycker jag ändå visar på att det här snarare skulle vara positivt än negativt för marknaden.

Sedan ska man vara klar över att när man ser en utveckling av marknadsplatsen är det alltid ett antal aktörer som förlorar pengar mot vad de tidigare kunde göra. Enkla, snabba pengar är inte enkla och snabba längre. Då skäller man ofta på att det är fel på systemet, men det tycker jag är ett slags konservatism som man måste stå över. Semaforen var nog bra, men mobiltelefonen är lite bättre. Man måste också försöka bejaka lite av en utveckling, tror jag.

Däremot jobbar vi tillsammans med EU för att, som Martin Andersson var inne på, samma stoppregler ska gälla på flera börser så att man inte kan hoppa från en börse till en annan om det händer konstiga saker i systemet. Det tror jag är en viktig parameter för att ändå underlätta det hela, förutom det som Martin Andersson sade. Jag tycker dessutom att en omsättningsskatt på finansiella instrument skulle få sådana ödesdigra negativa konsekvenser av andra skäl att just den åtgärden inte skulle vara lämplig.

Vad gäller skuldsättningen ska vi vara klara över att den för det första har gått ned i Sverige. Även här delar jag Martin Anderssons uppfattning. För det andra ska vi vara klara över att det inte bara är ett bolånetak som införs, det är också en höjd ränta från Riksbanken och det är en frivillig överenskommelse mellan bankerna om amorteringskrav. Alla de här tre medlen tycker jag är ganska kraftiga medel. Det återstår att se hur hushållen reagerar på de här instrumenten. I någon mening tycker jag att det känns lite säkrare nu när trenden ändå är att ökningstakten minskar. Låt oss se vad som händer under 2012.

Vad gäller livbolagen, som Carl B Hamilton frågade om, tycker jag också att det är viktigt att understryka det Martin Andersson säger. Om man har svårt att skjuta en fotboll i mål kan man antingen träna lite mer eller också kan man göra målburen större. Gör man målburen större för ofta tror jag att träningen minskar i intensitet. Bolagen måste skärpa sig. De måste vara mer noga med hur de uttrycker sina garantier. Vi har diskussioner med branschen. De handlar till exempel om att man kanske kan koppla garantin till nivån på långräntan i varje givet ögonblick i och med att ett livbolagsåtagande egentligen är en långränta plus en option på att aktiemarknaden går upp. Här för vi diskussioner med branschen. Jag vet

också att man sinsemellan i branschen diskuterar marknadsföringstermer i den här riktningen. I och med detta kan jag bara understryka det som Martin Andersson sade tidigare.

Ordföranden: Tack för det! Då går vi in på en till runda med partiföreträdare. Nu ska jag försöka klämma in fyra i samma block med start hos Centerpartiets Per Åsling.

Per Åsling (C): Fru ordförande! Tack för tre bra föredragningar. Jag skulle vilja börja med att vända mig till riksbankschef Ingves och generaldirektör Andersson. Ni har i respektive myndighets rapport ganska ordentligt tryckt på hur svårigheterna för europeiska banker att finansiera sig blir alltmer påtagliga. Det torde också vara ett av de största hoten i närtid för stabiliteten på den finansiella marknaden i Europa.

Må vara att svenska banker har en stor motståndskraft; osäkerheten är ändå stor, och i rapporterna lyfter ni båda fram livbolagen. Generaldirektör Andersson lägger också en ganska stor del av presentationen på problem inom livbolagen. Jag tar det som en varningsklocka. Hur är er bedömning om utvecklingen förvärras? Hur ser riskerna då ut för det finansiella systemet i Sverige? Har vi tillräckligt god beredskap, eller finns det anledning att skapa nya faciliteter för att stärka den finansiella stabiliteten?

Min andra fråga riktas till finansmarknadsminister Norman. Hösten 2008 inrättade vi en stabilitetsfond i Sverige. Den har utvärderats av Riksrevisionen, som gav vissa rekommendationer för att stärka den svenska finansiella stabiliteten. Bland annat säger Riksrevisionen att regeringen bör lämna förslag till en målsatt storlek på stabilitetsfonden som inte är kopplad till bruttonationalprodukten. Vidare säger Riksrevisionen att för att stabilitetsfonden ska stärka statens finansiella ställning inför kommande finanskriser bör regeringen bortse från stabilitetsfondens effekter på det finansiella sparandet. Det tredje Riksrevisionen nämner i sin rapport är att man bör pröva om det initiala tillskottet om 15 miljarder kronor ska återföras.

Jag skulle gärna se att finansmarknadsministern kommenterar dessa punkter.

Ordföranden: Då har vi tre partier som har lika många mandat. Jag tar er i bokstavsordning för att vara riktigt rättvis, eller i alla fall följa något slags princip. Då börjar jag med KD, som företräds av Anders Sellström.

Anders Sellström (KD): Ordförande! Det här med matchning och risker och de bitarna har vi varit inne på här. Jag har en liten fundering.

Bankerna finansieras enligt er rapport mycket via kortfristiga värdepapper. På tillgångssidan är det en stor andel bolån i bankväsendet, och när det gäller hushållens bolån är det en stor andel rörlig ränta. Då har jag en fundering. När det gäller samhällsriskerna totalt bidrar även bolånen och vi enskilda konsumenter, så att säga. Och den allokerade bolånedelen hos hushållen utgör då faktiskt en risk som slår igenom på bankerna.

Skulle man inte kunna införa någon form av system där man faktiskt tittar över riskspridning hos de enskilda hushållen och ställer någon form av krav på att man även där bör dela in lånen i tre delar, en kortfristig del, en medellångfristig lånedel och en långsiktig? Det skulle i sin tur spilla över på bankernas finansiering. De skulle kunna säkra upp sig på lite längre lån och inte bara gå på korta lån. Det skulle vara roligt att höra vad Finansinspektionen och Riksbanken säger om det.

Den andra frågan går till Peter Norman, finansmarknadsministern. Du talade om de förhöjda kapitaltäckningskraven på bankerna – jag håller med om att det är klokt och bra och att det minskar risken och förhoppningsvis även avkastningskravet där. Det riktar sig till storbankerna men inte till de små bankerna. Men i samma andetag sade du, vilket fick mig att bli lite förvånad, att det skulle öka konkurrensen genom att de små bankerna inte skulle omfattas av det här. Det skulle ge dem ett större utrymme. Uppmuntrar finansmarknadsministern de mindre bankerna att öka sitt risktagande?

Johnny Skalin (SD): Fru ordförande! Under mötet i Europaunionen i helgen framkom det att regeringen ville utöka stödet till IMF för att understödja i krisen i Europa. Jag frågade statsministern i tisdags om han ser en risk i det här. Jag fick väl inget riktigt tydligt svar. Men jag uppfattar det ungefär som att man ser ett väldigt lågt risktagande i det.

Det kan man väl förstå, eftersom IMF historiskt har varit en ganska säker utlåningsmekanism. Men samtidigt ser vi stora risker i Europaunionen. Det kan ju sluta så illa eller så bra – det skulle kanske vara bra ur min synvinkel i alla fall – att EMU och valutasystemet fallerar. Vi ser att Bundesbank i Tyskland ser en risk vad gäller utlåning till IMF. Vi vet också att USA, Kanada, Japan och BRIK-länderna ställer sig väldigt tveksamma till att delta i den här IMF-förstärkningen.

Ponera att EMU faller! Hur ser då Riksbanken på det insatta kapitalet? Har det insatta kapitalet utgjort en risk eller inte?

Sverige har en god förmåga att låna på den internationella marknaden i dag. Men det såg inte riktigt ut så under finanskrisen 2008 och 2009. Vi stod dessutom inför en risk att två storbanker kunde krascha helt på grund av att de inte kunde låna upp kapital i utländsk valuta.

Om krisen i EMU utvecklas och vi får utstå ännu större problem än i dag och hela finanssystemet i praktiken fallerar, hur ser det då ut för Sveriges del? Kan vi fortsatt låna utländskt kapital trots att EMU går omkull? Eller kommer vi att få problem? I så fall undrar jag: Hur kommer vi att hantera de problemen?

Ulla Andersson (V): Ordförande! Jag tänkte börja med en fråga till riksbankschefen. Ni har ju nu räknat ut vad den implicita garantin betyder för de fyra storbankerna – den implicita garantin innebär en tillgång på 30 miljarder kronor per år för dem, det vill säga halva vinsten för de fyra storbankerna. Jag tycker att det är väldigt bra att ni har gjort detta, för det är något som jag har efterfrågat länge.

Nu tänkte jag fråga om det inte är dags för nya beräkningar. Jag tänker då på vad man har gjort i Storbritannien. Där har man räknat på hur stor del av bankernas verksamhet som är traditionell bankverksamhet och hur stor del som egentligen är investmentverksamhet. I Storbritannien är den traditionella bankverksamheten så liten som en till två sjättedelar. Skulle man överföra de siffrorna på Sverige skulle det betyda att ungefär 10 000 till 13 000 miljarder kronor används till olika former av spekulation genom investmentbankverksamheten.

Jag tycker att det skulle vara intressant att belysa det här, för det påverkar också den ekonomiska stabiliteten. Jag tänkte höra om Riksbanken har några sådana funderingar.

Sedan har jag en fråga till finansmarknadsministern. Du sade så här: Skattebetalarna ska ha samma risk oavsett var de bor. Min fråga blir egentligen: Varför ska skattebetalarna över huvud taget garantera privat näringsverksamhet? Är det inte något grundläggande fel då?

Vi har nu höjt kapitaltäckningskraven, och det tycker vi är mycket bra, även om vi tycker att man skulle ha kunnat gå lite längre. Om man tittar på USA och de erfarenheter som fanns där kan man väl tycka att även vi kunde ha gått längre. Men jag tycker att detta är bra.

Sedan har vi den här fonden, som Per Åsling tog upp. Den ändrar egentligen inte heller på något grundläggande. Det blir ändå någon form av moral hazard i det hela. Någon annan betalar, ungefär som regeringen resonerar kring eurobonds.

Varken högre kapitaltäckningskrav eller Stabilitetsfonden ändrar alltså de grundläggande förutsättningarna, det vill säga att någon annan betalar storbankernas förluster. Jag menar att vi inte kan få ett stabilt ekonomiskt system om vi inte ändrar på det. Därför blir min fråga till finansmarknadsministern: Är det inte dags att börja titta på en bankdelningslag, det vill säga dela på bankerna?

Jag förstår att finansmarknadsministern kommer att säga: Ja, nu har vi höjt kapitaltäckningskraven, och vi har Stabilitetsfonden, och det här är mycket svårt. Men det kan inte vara rimligt att skattebetalarna ska subventionera storbankerna med 30 miljarder kronor per år, som vi gör i dag, eller att vi över huvud taget ska garantera deras förluster.

Till sist har jag en fråga till Martin Andersson. Jag är ju lite för rättvisa, så jag tänkte att alla ska få svara. Du sade så här: Det finns ett grundläggande problem, och det är att vi har ställt för lite krav tidigare, vilket nu får effekter. Då undrar jag: Vad är det nu som gör att det kommer att hända någonting annorlunda den här gången? Är de krav som ställs nu trovärdiga? Och på vilket sätt garanterar man att de kommer att följas upp, alltså kring livförsäkringsbolagen?

Sedan vill jag tacka för de tre föredragningarna och passa på att önska god jul och gott nytt år.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Då ska jag också försöka vara rättvis och ge alla tre företrädarna ordet. Sedan är det nog tyvärr slut. Tiden går fort när man har roligt och sådana här spännande och viktiga frågor på agendan.

Stefan Ingves, Riksbanken: Frågeställningen från Per Åsling handlade om beredskap och om det behövs några nya faciliteter eller inte. Jag kan inte se i dagsläget att det skulle behövas några nya faciliteter av något slag, och vår beredskap är synnerligen god.

Det har skett något på senare år. Det finns ytterligare en generation människor på den offentliga sidan som har tvingats ta sig an de här problemen, inte bara som en abstraktion utan också i samband med händelserna 2008 och 2009 och så vidare. Det betyder att beredskapsläget och kunskapen av det skälet är helt annorlunda än 2008, när det fanns några gamlingar, som jag själv, som skulle börja med det här igen.

Och alla de instrument som man använder och som man använder på annat håll i världen är också välkända i Sverige. På det sättet vet vi nog, tycker jag, hur man gör om det skulle behövas.

Anders Sellström frågade om riskspridning hos enskilda hushåll. Det är ytterst det enskilda hushållet som måste bestämma hur man vill hantera sin upplåning. Och det är en relation mellan hushållet och banken i fråga, så det är i slutändan en fråga för banken och hushållet att komma överens om hur det här ska gå till så att det sker på ett bra sätt.

Om väldigt många vill låna till rörlig ränta, om de tycker sig se något skäl till det, kan ju bankerna i sin tur inte finansiera sin verksamhet med tre månaders upplåning. Det går inte. Det skulle i slutändan inte fungera med de riskmått och sådant som vi använder, utan då måste man söka sig till längre upplåning. Om den sedan på ett eller annat sätt på marknaden ska göras om till en tremånaders rörlig ränta kostar det någonting. Det är inga konstigheter i det. Det betyder att det här bör rätta till sig så småningom, för då blir det dyrare att låna rörligt, och det blir lite billigare så småningom att låna till en fast lite längre ränta. Över tiden bör det alltså jämnas ut sig av sig självt.

Johnny Skalin frågade om det var risk i utlåningen till IMF eller inte. Den risken är väldigt liten. Normalt sett betalar alla länder alltid tillbaka sina pengar till valutafonden. Det är i stort sett bara i extremfall, om ett land upphör att existera eller om man har haft inbördeskrig eller någonting sådant, som det inte sker. Det är också så att IMF tillämpar principen att om man är med och lånar ut sist ska man ha tillbaka pengarna först. Det hjälper också till i de här sammanhangen.

Jag menar att det är till Sveriges fördel att delta i de här sammanhangen. Det gagnar ingen att inte hjälpa till. Då blir det bara värre. Sverige har alltid i alla tider deltagit i olika typer av lånearrangemang, och då i samband med bekymmer i länder som är långt ifrån vårt närområde. Att då inte delta när det är bekymmer nästgårds känns lite konstigt. Men när det gäller riskfrågan ser jag inte någon större risk i detta.

Frågeställningen var också: Kan Sverige fortsätta att låna? Ja, om Sverige lånar till en lägre ränta än Tyskland ställs ju alla de som vill låna ut pengar inför frågeställningen om de rangordnar potentiella låntagare. Till vem ska man då låna ut? Då talar allting, så som världen ser ut i dag, för att Sverige kommer att kunna fortsätta att låna om det, mot förmodan, skulle behövas och på ett sätt som är mycket billigare än vad många andra kan låna till över huvud taget.

Ulla Andersson frågar om det inte är dags att titta på hur bankerna ser ut inuti och vad de olika verksamheterna innebär. Det är en bra fråga. Det ska vi ta till oss och dela sönder. Det är en skillnad mellan bankverksamhet i Sverige och bankverksamhet i England i så måtto att där har man mycket större investment banking-verksamhet än vad vi har i Sverige. Men oaktat det är det en bra fråga och frågeställning.

Det som också finns där för svenskt vidkommande är ju hur stor del av verksamheten som är i Sverige eller hur stor del av verksamheten som sker någon annanstans.

Martin Andersson, Finansinspektionen: Stefan Ingves har svarat på de flesta av de här frågorna på ett uttömmande sätt. Jag kan väl bara säga kort, om jag börjar där Stefan Ingves slutade, att svenska banker till väldigt stor del är just vanlig kommersiell bank och inte investmentbank. Och när det gäller de banker som har en större del marknadsaktiviteter och det de kallar investment banking är det väldigt drivet av att vi har många stora multinationella företag i Sverige, som i sin tur är ett sätt att serva den marknaden. Det som skulle klassas som engelsk investment banking är alltså en ganska liten del i det här sammanhanget. Så den jämförelsen haltar lite.

Det är en fråga som har kommit upp i ett par olika former, om vi har tillräcklig beredskap ifall vi får ett mycket förvärrat scenario i Europa. Ja, det har vi. Banksektorn är mycket bättre förberedd i dag. Vi hade ett problem inför krisen 2008, då man i allt för stor utsträckning tog likviditet och tillgång till finansiering för givet. Det betalade sig väldigt dyrt under en period. Sedan dess har vi skärpt kraven rejält på bankerna. De har, som Stefan Ingves visade på graferna här, förlängt sin finansiering, så den är mycket robustare i dag än vad den var tidigare. Vi har bättre beredskapsplaner.

Sedan är vi från myndighetssidan väl förberedda på att hantera de problem som kan komma. Det är inte så mycket mer vi kan göra. Vi kommer att drabbas av ett förvärrat scenario som kommer utifrån, men i grunden ser Sverige bra ut. De svenska bankerna är starka, och vi har vidtagit mycket av det planeringsarbete som behöver göras. Där ser jag inte ett behov av några förändringar, precis som Stefan Ingves nyss sade.

När det gäller frågan om räntespridningskrav för konsumenterna har jag väl samma uppfattning där också, att det ligger på banken att man får en bättre matchning. Problemet är att korta räntor normalt sett är lägre än

långa räntor, och det har gjort att konsumenten uppmanas att låna kort. Det är mer lönsamt över tid. Bankerna har då i många fall valt att finansiera det på en väldigt kort löptid. Det är billigare för dem också.

Å andra sidan: Även om jag skulle ha en rörlig ränta på mitt bolån förväntar jag mig kanske inte att jag betalar tillbaka mitt bolån de närmaste 50 åren i alla fall. Det gör att bankerna måste finansiera det på ett mycket längre sätt. Det är där de nya likviditetsreglerna kommer. Det är därför vi ser en förändring i prisbilden också på bolånen. Man måste betala mer för den korta sidan för att man har haft en för dålig ränteriskmatchning och en för dålig likviditetshandling i banken. Det är det man rättar till nu. Jag tror att det spår vi jobbar på nu är det rätta i det avseendet.

När det gäller trovärdigheten i att nu ställa krav på livbolagen återstår det väl att se. Det som är viktigt är att reglering inte är till för att ställa krav i goda tider som man sedan lättar på när det börjar bli jobbigt. Reglering är till för att se till att vi ändrar beteende.

Vi har levt med en sektor som har varit lite bortskämd under en ganska lång tid. Nu ska vi försöka fostra den till att inte vara bortskämd längre. Det är klart att det då blir lite högljutt ibland. Men jag tror att vi måste lägga grunden nu för någonting som blir bra i många år framåt. Då gäller det att stå fast vid att faktiskt se till att vi ställer krav. Att ställa krav också på att de implementeras är en del av vår uppgift. Sedan får väl ni utvärdera i efterhand om vi har gjort den uppgiften på ett bra sätt eller inte.

Peter Norman, finansmarknadsminister: Fru ordförande! Först till Per Åslings fråga om Stabilitetsfonden. När Stabilitetsfonden inrättades var det viktigt att omedelbart få trovärdighet för den här funktionen. Därför gick man in med offentliga medel, 15 miljarder kronor, om jag inte minns fel. Målsättningen är att fonden ska gå upp till två och en halv procent av bnp i genomsnitt, som det är uttryckt. Om det ska vara bnp eller inte kan diskuteras. Det rimliga är väl ändå att man ser till att fonden växer upp till två och en halv procent i genomsnitt över en konjunkturcykel eller så. Sedan kan man diskutera om man ska ha andra mål, om det ska vara bnp-relaterat eller inte. Jag har ingen stark uppfattning i frågan.

Vad gäller statens pengar i den här fonden var det, som sagt, viktigt att snabbt få ett stort förtroende för fonden. Jag håller med Riksrevisionen. När vi har fått upp fonden i storlek är det enda rimliga att staten tar tillbaka de pengarna, när bankavgifterna har kommit upp till en nivå som gör att fonden får trovärdighet på egna medel, så att säga.

Vad gäller Anders Sellströms fråga är det inte min inställning eller uppfattning att man ska uppmana mindre banker att ta högre risker. Däremot tycker jag så här: Tittar man på finansieringskostnader på bankerna, stora banker och mindre banker, är det svårt att värja sig mot tanken att marknaden åtminstone bedömer att det finns en implicit statsgaranti på stora banker. Den får nu, kan man säga, ett pris i form av högre kapitaltäckning. I den meningen menar jag att konkurrensen blir bättre än vad den

tidigare var. Förhoppningsvis kan då mindre banker träda fram och ta marknadsandelar, om det skulle vara så att storbankerna vältrar över för mycket kostnader på kunderna. Det var det som var min poäng.

Vad gäller Ulla Anderssons fråga håller jag med Stefan Ingves om att det är en jätteintressant fråga. Den har vi pratat om tidigare. Jag har stor sympati för tanken att det allmänna ska garantera, så att säga, retail banking, men det övriga ska lämnas därhän. Det finns många problem med det här. Ett problem är att om man skulle göra en sådan här uppdelning skulle det kunna vara så att investmentbankdelen, den som man då inte ska bry sig om eller garantera, blir så stor och så omfattande att den i alla fall påverkar det finansiella systemet. Därigenom kan man inte låta den bara vara. Då kommer man in på frågan om det kanske är bättre att även bankerna har olika korgar för sina ägg, och inte lägger alla äggen i samma korg, och därigenom får en mer stabil verksamhet.

Sedan finns det förstås rent logistiska problem. Hur gör man när man delar upp en bank i retail banking och investment banking? Vad är vad? Jag tror att även britterna kommer att upptäcka, liksom amerikanerna gjorde, att det här är ohyggligt svårt.

Jag har stor sympati för tanken. Men jag tror att det kan få felaktiga effekter, till och med förvärrade effekter, och det är svårt. Nu har i någon mening Europa och USA bestämt sig för kapitaltäckningsspåret. Då tycker jag att det är rimligt att vi går den vägen tillsammans. Men jag har, som sagt, stor sympati för frågan.

Ordföranden: Med det är den här delen snart slut. Jag ska säga först att det har refererats ganska mycket till pågående diskussioner. De kommer att fortsätta, både i och utanför utskottet, är jag övertygad om. Jag vill särskilt nämna att utskottet planerar att återkomma i ungefär den här formen med en större utfrågning om finansiell stabilitet med berörda myndigheter med flera under våren. Det blir efter jul- och nyårshelgerna, för de rycker närmare. Det för mig till att avslutningsvis tacka myndighetsföreträdarna och regeringsföreträdaren och önska god jul och gott nytt år. Vi ses och hörs säkert snart igen. Med det är den här utfrågningsdelen avslutad.

Riksbankschef Stefan Ingves

Riksbankens bedömning av finansiell stabilitet

Bankerna har god motståndskraft...

...men osäkerheten är stor

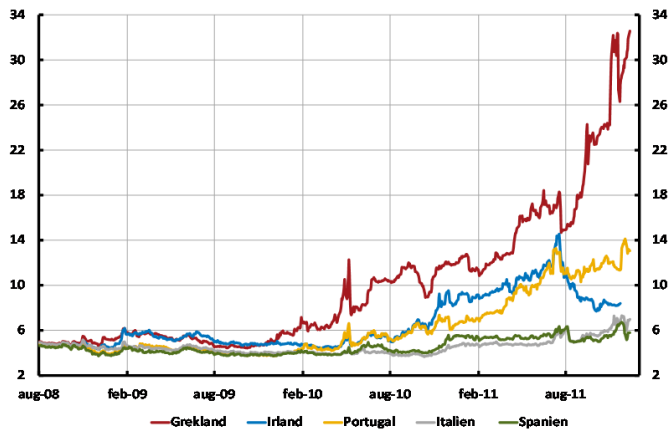
Vad händer i omvärlden?

Hur påverkas de svenska bankerna?

Vad rekommenderar Riksbanken för att öka bankernas motståndskraft mot en sämre utveckling?

Oro på de finansiella marknaderna

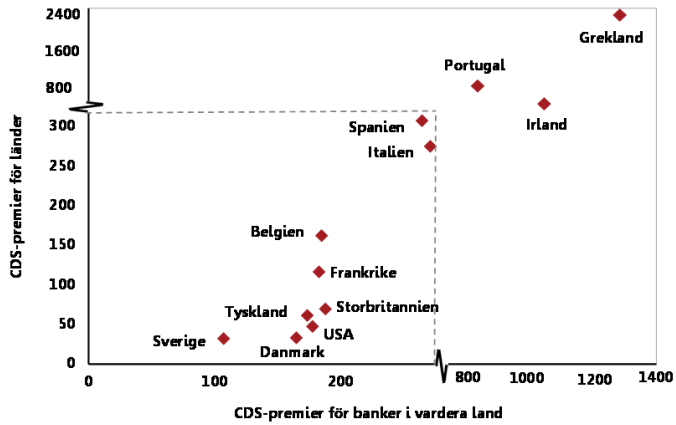

Räntor på 10-åriga statsobligationer

Källa: Reuter EcoWin

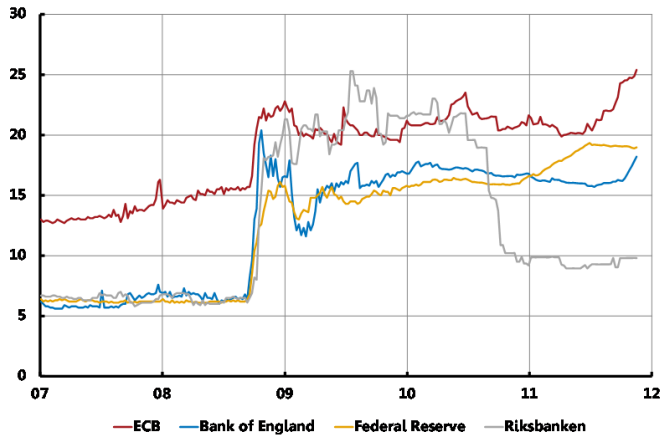
Samband mellan CDS-premier för stater och banker

Räntepunkter

Källor: Reuters Ecowin, Bloomberg och Riksbanken

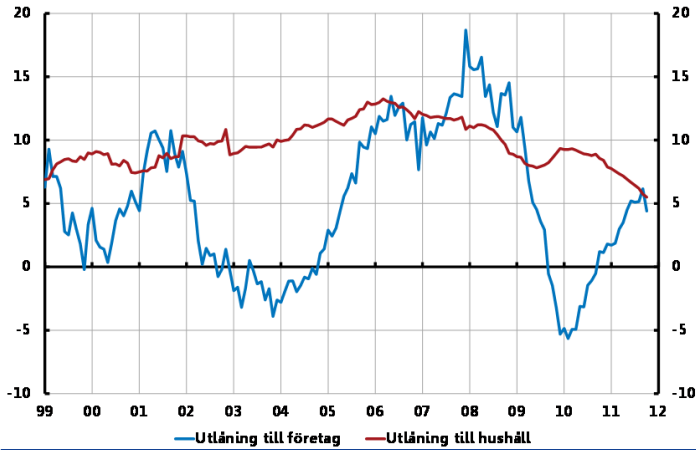
Centralbanker ger stöd till banksystemen

Centralbankers balansräkning i procent av BNP

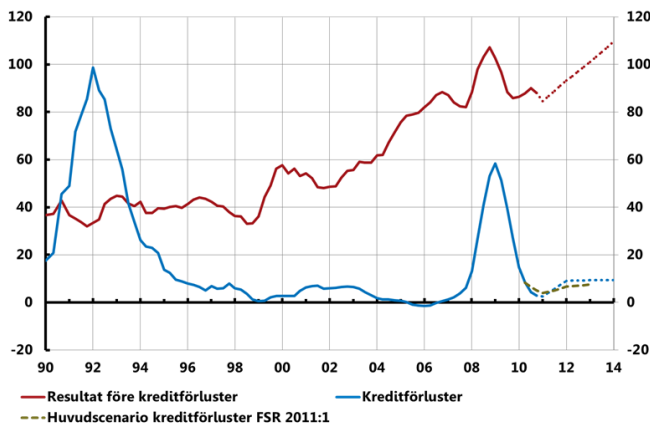
Källor: Reuters EcoWin och nationella centralbanker

Hushållen och företagens upplåning dämpas

Källa: Riksbanken

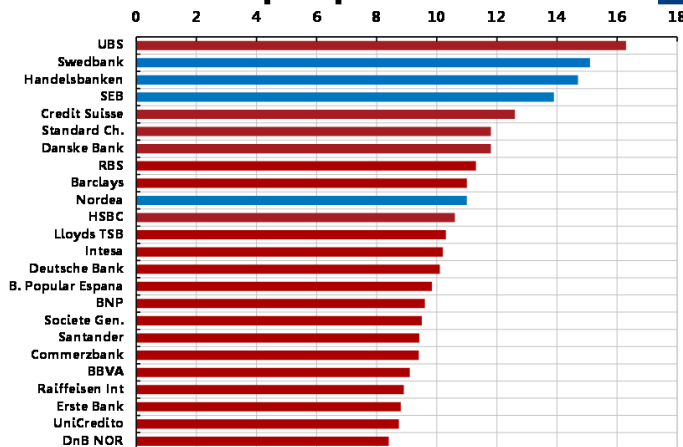
Låga kreditförluster

De svenska storbankerna, summerat över fyra kvartal, miljarder kronor, fasta priser september 2011.

Källor: Bankernas resultatrapporter och Riksbanken

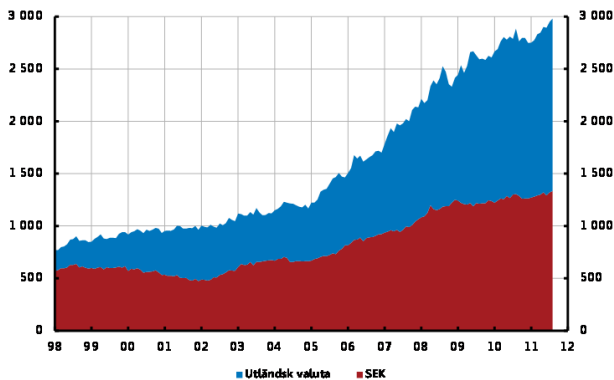
Bankerna är väl kapitaliserade i ett internationellt perspektiv

Kärnprimärkapitalrelationer enligt Basel II

Källor: Bankernas resultatrapporter och Riksbanken

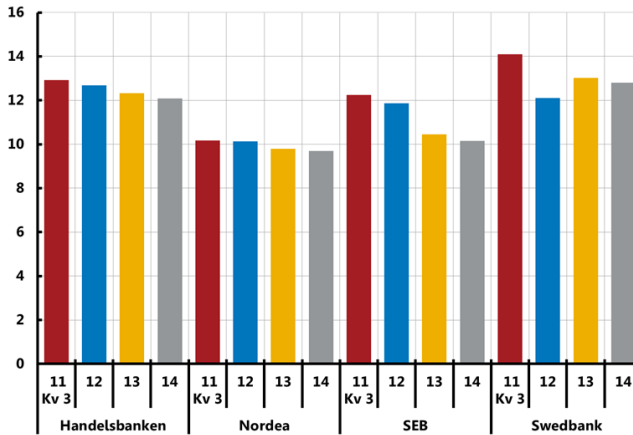
Finansieringen kan försvåras

De svenska storbankernas marknadsfinansiering via svenska moder- och dotterbolag, miljarder kronor

Källor: SCB och Riksbanken

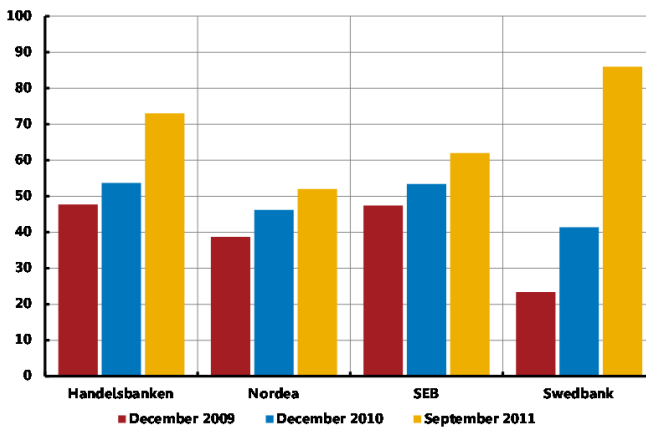
Bankerna klarar betydligt sämre utveckling

Kärnprimärkapitalrelationer enligt Basel III initialt och i stresstest

Källor: Bankernas resultatrapporter och Riksbanken

Bankernas likviditetsrisker

Overlevnadsperiod, antal dagar, under förutsättning att bankerna upplever stressade utfloden av insättningar och inte lyckas refinansiera hälften av den marknadsfinansiering som förfaller under en tremånadersperiod

Källor: Liquiditum och Riksbanken

Riksbankens rekommendationer

- De svenska storbankerna bör bibehålla eller fortsätta att öka dagens kärnprimärkapitalnivåer
 - De svenska storbankerna bör fortsätta att minska sina finansierings- och likviditetsrisker
 - De svenska storbankerna bör fortsätta att förbättra sin offentliga likviditetsrapportering
-

Högre kapitaltäckningskrav än minimikraven i Basel III

- Minst 10 procent den 1 januari 2013
 - Minst 12 procent den 1 januari 2015
 - Enligt Basel III 7 procent gradvis under 2013 -2019
-

Kapitaltäckningskraven anges exklusive kontraöklisk buffert

Kortfristiga likviditetsmått bör införas tidigare

	LCR (Liquidity Coverage Ratio)	LCR i EUR och USD
Baselkommittén	Jan 2015	Ej bindande
Riksbanken	Jan 2013	Jan 2013

Tidpunkterna för införande enligt Baselkommitténs förslag och Riksbankens rekommendationer

Källa: Riksbanken

Likviditetsrapporteringen behöver bli bättre

Information tillgängligt per kvartal	Likviditetsbuffert	Löptidsfördelning i tillgångar och skulder	Jämförbara nyckeltal och likviditetsmått
Nordea			
SHB			
Swedbank			
SEB			

Uppfyller miniminivån enligt Riksbankens rekommendationer

Redovisas men uppfyller inte miniminivån

Saknas eller redovisas endast marginellt

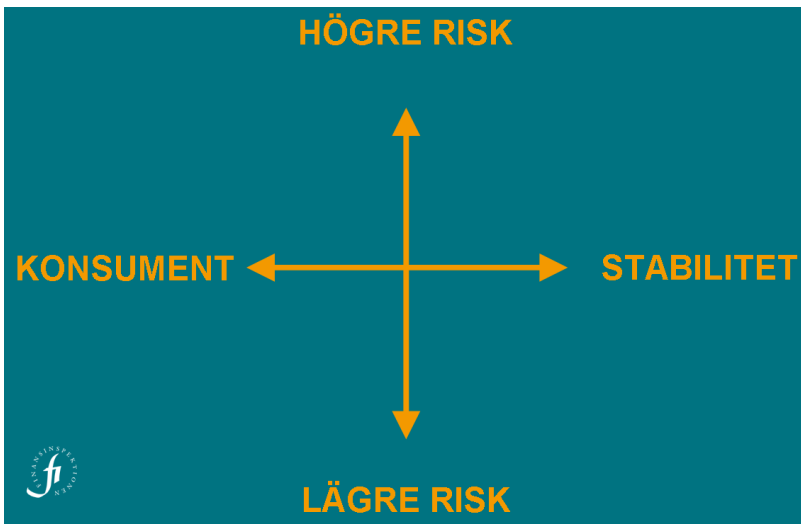
Tabellen baseras på information från bankernas delårsrapporter.

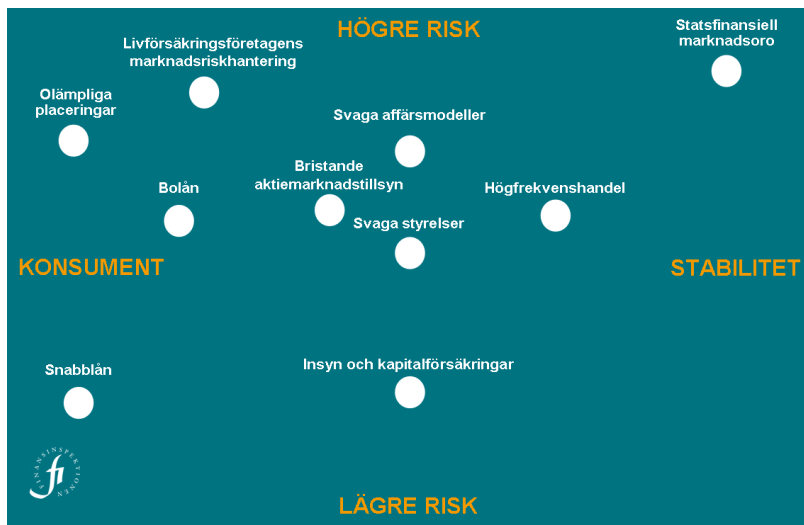
Källor: Bankernas resultatrapporter och Riksbanken

Bankerna har god motståndskraft

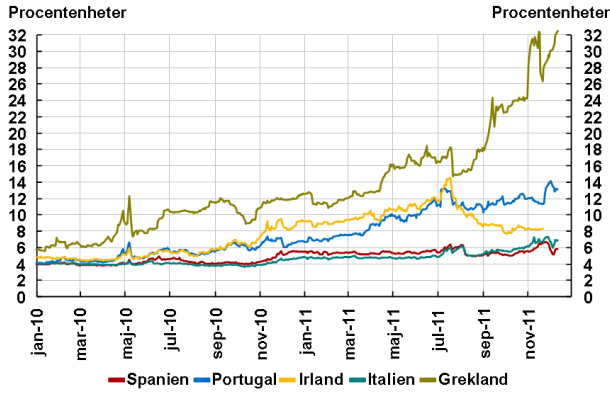

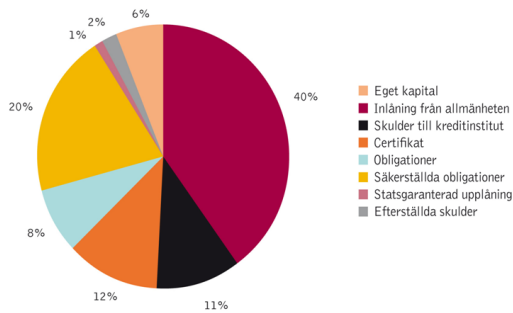

Skuldskrisens utveckling

(Ränteskillnad mot Tyskland, 10-åriga statsobligationer)

Storbankernas finansiering

Källa: FI

Livbolagens marknadsriskhantering HÖGRE RISK

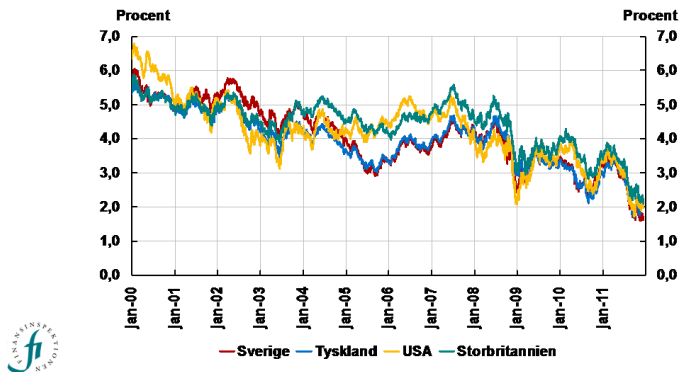
KONSUMENT STABILITET

LÄGRE RISK

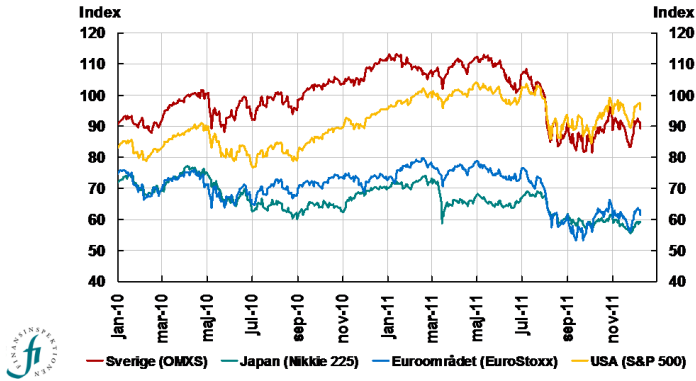
Press på livbolagen

(Ränta på 10-åriga statsobligationer)

Press på livbolagen 2

(Börsernas utveckling)

9

Vidtagna/planerade åtgärder

- **Kapitalkrav och likviditetsregler för bankerna**
 - Nya kapitalkrav för svenska storbanker
 - FI vill gå före med införandet av nya likviditetskrav
- **Ökad tillsyn av livförsäkringsföretagen**
 - Tätt dialog och ökade rapporteringskrav
- **Fokus på förmedlarna**
 - Förslag på provisionsförbud för förmedlare
 - Pågående utredning om strukturerade produkter

Öppen utfrågning om finansiell stabilitet

Finansutskottet

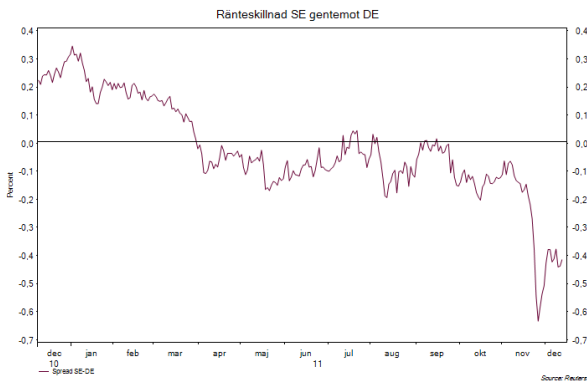
Finansmarknadsminister Peter Norman

2011-12-15

Finansdepartementet

Räntedifferens mot Tyskland

Finansdepartementet

Reformerat ramverk för finansiell stabilitet

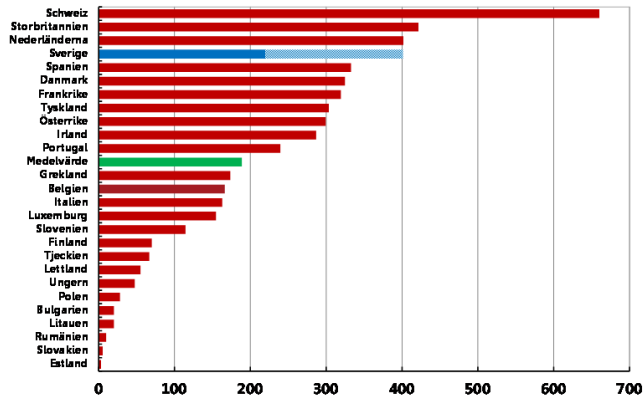
- **Tillsyn**
 - Övervakning av enskilda institut liksom av hela systemet – mikro- och makrotillsyn
- **Regelverk**
 - Spelreglerna på finansmarknaden
 - Reglerna är en avvägning mellan effektivitet och stabilitet
 - Inkluderar regler för kapitaltäckning
- **Krishanteringsmekanismer**
 - Syftar till att minimera effekterna av en kris
 - Utformningen av mekanismerna kan också stärka stabiliteten genom att påverka incitamenten för aktörerna

Inriktningen för stabilare banker och färre kriser

- **Mer och bättre kapital**
- **Mer likviditet**
- **Krav på bonus- och ersättningssystem**

Sveriges utsatta position kräver ytterligare åtgärder

Banktillgångar i relation till BNP. December 2010

Finansdepartementet

De svenska storbankernas utländska verksamhet

Källor: ECB, EU-kommissionen, Schweiz Nationalbank och Riksbanken

REGERINGSKANSLIET

Ny reglering och tillsyn av fler aktörer och instrument

- Skärpta krav för:
 - Handel med derivat
 - Marknadsmisbruk
 - Marknadsplatser och finansiella instrument
- Nya regleringar av:
 - Kreditderivat och begränsningar av blankning
 - Hedgefonder
 - Kreditvärderingsinstitut
- Nya sanktionsmöjligheter

Finansdepartementet

REGERINGSKANSLIET

Stärkt krishantering

- **Finanskriskommittén**
- **Gränsöverskridande stabilitetsgrupper**
- **Förstärkning av insättningsgarantin**
- **Nationella stabilitetsfonder finansierade med stabilitetsavgifter**

BILAGA 2

Öppen utfrågning om finansiell stabilitet ur ett konsumentperspektiv den 15 mars 2012

Finansutskottets öppna utfrågning

Tid: 15 mars kl. 9.30–12.00

Lokal: Förstakammarsalen

Inbjudna

Stefan Ingves, riksbankschef

Martin Andersson, generaldirektör, Finansinspektionen

Annika Falkengren, koncernchef, SEB

Oivind Neiman, VD Sparbankernas Riksförbund

Johan Hansing, tf VD Svenska Bankföreingen

Dan Sjöblom, generaldirektör, Konkurrensverket

Gunnar Larsson, generaldirektör, Konsumentverket

Peter Norman, Finansmarknadsminister

Deltagare

Anna Kinberg Batra (M) *ordförande*

Tommy Waidelich (S) *vice ordförande*

Elisabeth Svantesson (M)

Pia Nilsson (S)

Göran Pettersson (M)

Jörgen Hellman (S)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)

Maryam Yazdanfar (S)

Carl B Hamilton (FP)

Per Åsling (C)

Marie Nordén (S)

Staffan Anger (M)

Per Bolund (MP)

Anders Sellström (KD)

Johnny Skalin (SD)

Ulla Andersson (V)

Sven-Erik Bucht (S)

Ordföranden: Klockan är nu 9.30, och jag ber att få hälsa er alla välkomna till detta särskilda finansutskottssammanträde, som jag härmed förklarar öppnat. I dag är det en öppen utfrågning om den finansiella stabiliteten ur ett konsumentperspektiv.

Vi har haft ganska mycket debatt om finansiell stabilitet på sistone. Vi har de regelbundet återkommande utfrågningarna av riksbankschefen om penningpolitiken, vi diskuterar finansiell stabilitet här i utskottet och i kammaren, och vi har haft flera utfrågningar med våra externa utvärderare, med forskare och med berörda institutioner. I dag är fokus, hoppas jag, något bredare och perspektivet är konsumenternas.

Det finansiella systemet påverkar oss alla – hushåll, företag, individer, det som händer vid sammanträdesborden och det som händer vid köksborden. Det finns studier från Handelshögskolan som visar att när BNP i modern tid har fallit har det berott på finanskriser. Det är då det har fått störst effekt på den reala ekonomin. Det finns också forskning som visar hur finanskriser även internationellt sett får stora effekter på statsskuld, budgetunderskott och annat.

Mot den bakgrunden och mot bakgrund av den debatt som har förts ett tag om banker, om konkurrensen på bankmarknaden och om finansiell stabilitet har utskottet tagit initiativ till den här utfrågningen. Jag vill hälsa er alla varmt välkomna!

Vi har en ganska diger inledningsrunda. Därefter har vi utrymme för diskussion och frågor från utskottets ledamöter. Vi kommer att börja med de berörda institutionerna, alltså Riksbanken och Finansinspektionen. Vi har också försökt få till en någorlunda representativ blandning av stora och små banker liksom Bankföreningen för att få höra deras syn.

Konkurrens och konsumentperspektiv är huvudämnena för dagen, men de kommer särskilt att belysas av Konkurrensverket och Konsumentverket. Till sist har vi också ansvariga statsrådet Peter Norman här för att få höra regeringens syn och vad regeringen gör. Partierna kommer att få sedvanlig möjlighet att kommentera, diskutera och ställa frågor.

Vi börjar inledningsrundan med riksbankschefen Stefan Ingves. Varsågod!

Stefan Ingves, Riksbanken: Stort tack för möjligheten att få vara med och för privilegiet att vara först ut bland de många talarna i dag.

Jag ska försöka göra vad jag kan för att fånga kopplingen mellan finansiell stabilitet i vid mening och vad det innebär för den enskilda konsumenten och den enskilda medborgaren, inte minst om man skulle råka ut för finansiell instabilitet.

Hur finanssektorn regleras och fungerar påverkar alla medborgare. Alla använder vi pengar på det ena eller andra sättet. Vi har en löpande policydiskussion om de här frågorna i Sverige, i EU och globalt, och det påverkar svenska medborgare och konsumenterna på lite olika sätt. Denna

diskussion upplevs ofta som ganska abstrakt och teknisk eftersom vi rör oss med tekniska begrepp och blandar stort och smått i de här sammanhangen.

Den finansiella sektorn gör naturligtvis också sitt eget arbete, vilket påverkar realekonomin och medborgarna, och det leder i sin tur till en evig diskussion om hur regelverken och systemen ska se ut. Det är i mycket detta som diskussionen handlar om. Detta är inte på något sätt några nya frågeställningar utan något vi har levt med under lång tid när den finansiella sektorn utvecklas.

[Bild] Man kan beskriva finansiell stabilitet och finansiell instabilitet på många olika sätt. Detta är ett sätt att fånga detta på hög aggregerad nivå. Man kan här konstatera att kriser kostar samhället mycket stora belopp. Vi kan se BNP-utvecklingen på den blå linjen här, som visar hur ekonomin hade vuxit om vi inte hade haft de finansiella kriser som vi har haft.

Att säga att det är enbart finansiella kriser som leder till detta är att ta i lite. Det är också andra obalanser som har funnits i ekonomin. Men slutsatsen är ändå den – och samma slutsats kan man dra i många länder – att man får ett ganska stort fall i BNP. Det fallet visade sig vara svårt eller omöjligt att ta igen. I den meningen är finansiella kriser en kostnad för folkhushållet och för alla medborgare, och därför vill man naturligtvis helst undvika dem.

Den andra effekten är stigande arbetslöshet, här exemplifierad av 90-talets händelser i Sverige. Där växer arbetslösheten från 2 till 3 procent och toppar på 11 procent. Sedan tar det lång tid innan den faller igen. På individnivå betyder detta många personliga bekymmer av alla möjliga slag. Detta vill man förstås helst undvika.

Ett annat sätt att fånga detta är att peka på effekterna för realekonomin. Vi får en sämre ekonomisk utveckling, och man får bekymmer. Det blir högre arbetslöshet, sannolikt lägre löner, lägre pensioner och på något sätt en ekonomisk utveckling som slår mot levnadsstandarden i olika former.

Detta slår sedan i sin tur in i den offentliga sektorn. Om man till exempel har en insättargaranti ska den betalas någonstans. Det uppkommer ett behov av kapitaltillskott i bankerna. De pengarna ska också tas någonstans. Det leder så småningom till högre skatter och sannolikt också till lägre offentlig välfärd i en eller annan form när man ska hantera en krympande kaka.

Det slår också direkt mot de enskilda bankkunderna. När osäkerheten ökar går den ekonomiska aktiviteten ned. Man får svårare att veta vad man som hushåll egentligen ska eller bör göra. Högst sannolikt följer också högre räntor. Om man får en dramatisk strukturomvandling i banksektorn leder det också till nya bankrelationer och nya villkor. Allt detta påverkar sammantaget hushållens ekonomi i en eller annan form, även om det kan förefalla nog så abstrakt när man pratar om det på det här sättet.

[Bild] Ett annat sätt att försöka fånga det hela är att konstatera att det finansiella systemet i vår ekonomi är centralt i samhället. Hushållen har sina banker, arbetsgivaren har sina. I det här exemplet är det en livsmedelsbutik. Alla har bankverksamhet på ett eller annat sätt. Det finns också ett stort antal andra aktörer i den finansiella sektorn, och numera också i mycket högre utsträckning utomlands, som på olika sätt berörs av det som sker i det finansiella systemet. Om det blir störningar är frågan genast vem som är villig att betala vem.

Sammantaget leder det till stor osäkerhet och till att den ekonomiska aktiviteten går ned, vilket i sin tur påverkar alla. Det är därför vi sysselsätter oss med stabilitetsfrågorna och helst vill undvika den här typen av tillstånd.

[Bild] Ett exempel bland många för att fånga konsumentperspektivet visar de här staplarna. De visar de medborgare i USA som hade dålig betalningsförmåga men som ändå fick låna och lånade för mycket. Efter ett antal år ser man att de har låneportföljer där värdet på lånen vida överstiger värdet på de fastigheter som de äger. Det är nästan 40 procent av de låntagare som detta handlar om. I det landet talar vi alltså om miljoner människor och hushåll som råkar ut för allvarliga ekonomiska tragedier som tar lång tid att reda ut.

Andra kommer säkert att tala om svenska förhållanden och om svensk bolånemarknad. Låt mig bara peka på lånetaket, som vi tycker har fungerat i den meningen att belåningsgraderna har gått ned. Samtidigt kan det vara värt att notera att den undersökning som nyligen blev färdig pekar på att det bland nytagna lån är mer än hälften som inte har någon amortering alls och att 25 procent har mer än 50 års amortering. Om det fortsätter på det här sättet skjuter man skuldstocken till nästa generation. Detta är inte ett problem i dagsläget, men det är något som det är väl värt att hålla ögonen på framöver.

EU-kommissionen oroar sig för utvecklingen i Sverige. Man tar upp detta i sin *Alert Mechanism Report*. Man säger där att man vill ha en närmare granskning av de svenska hushållens skuldsättning. Det är inget märkvärdigt i det. Det är många som har tagit upp den frågan.

Samtidigt måste man vara medveten om att Sveriges möjligheter att hantera en situation också är beroende av hur till exempel Basel III-regelverket implementeras i EU. Här går det åt lite olika håll. Om man oroar sig för utvecklingen är det också viktigt att man inom EU-regelverken tillhandahåller de verktyg som vi behöver för att hantera utvecklingen.

Vårt jobb i riksbanken innebär att vi så gott det går ska förebygga finansiella kriser. Vi har ett ansvar för betalningsmedel i riket, och vi kan tillhandahålla likviditet, framför allt svenska kronor.

Vi övervakar finanssektorn ur ett systemperspektiv. Vårt jobb är att söka förstå vad som sker i den finansiella sektorn i vid mening och hur det kan påverka samhällsekonomin på en rad olika sätt hela vägen ned till den enskilda konsumenten.

Vi är också Sveriges representant i en lång rad internationella forum där man diskuterar dessa frågor. Denna diskussion finns ju i hela världen på ett eller annat sätt, och då deltar vi i det samtalet för att så småningom få en större likformighet globalt. Riksbanken har dock inte några verktyg för att vidta åtgärder i dessa sammanhang. Det verktyg vi har är orden. Det som ska genomföras i form av detaljerade åtgärder måste genomföras av någon annan.

Att förebygga finansiella kriser är viktigt för svenska hushåll. Alla påverkas. Svenska hushåll behöver fungerande finansiella tjänster. Det är inget konstigt i det, givet den svenska ekonomins sätt att fungera. Man behöver också få skydd mot finansiella kriser och deras effekter.

Medborgarna har en rätt att förvänta sig att myndigheter på bästa sätt förebygger och hanterar finansiella kriser. För att kunna göra det behöver myndigheterna rätt verktyg. Där har vi från Riksbankens sida i olika sammanhang under senare år påpekat vad som behöver utredas och hur vi behöver arbeta med de regelverk som vi har.

Låt mig avslutningsvis säga att ytterst vilar det naturligtvis också på den finansiella sektorn själv att se till att hålla ihop detta på ett sådant sätt att vi alla kan undvika katastrofer, för de drabbar alla.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Vi går vidare med Finansinspektionen. Generaldirektör Martin Andersson, varsågod!

Martin Andersson, Finansinspektionen: Tack för att jag har fått komma hit i dag och tala om något så viktigt som konsumentskyddet och den finansiella sektorn!

En viktig del av Finansinspektionens uppdrag är att jobba med konsumentskyddet. Det uppdrag vi har fått är att verka för ett stabilt ekonomiskt och finansiellt system och för ett konsumentskydd inom det finansiella systemet. Väldigt mycket av det vi gör handlar ytterst om konsumentskydd. Finansiell stabilitet och konsumentskydd hänger nära ihop, som Stefan Ingves var inne på. I slutändan är det helt avgörande för konsumenterna och skattebetalarna att konsumentskyddet fungerar och att det finansiella systemet är stabilt och pålitligt.

Vi har genomfört ett antal nödvändiga och viktiga reformer i Sverige och internationellt de senaste 30 åren när vi har avreglerat de finansiella marknaderna. Det har lett till att enskilda konsumenterna måste fatta en mängd riktigt svåra beslut. Det handlar om vilka lån man ska ha, vilket banksparande, vilka aktieplaceringar, försäkringar och pensioner och så vidare. I många fall är besluten komplexa. Det är svårt att utvärdera de olika alternativen. Det påverkar också konsumenterna under väldigt många år.

Samtidigt vet vi att det är svåra frågor. Många tycker att det är besvärligt. Både i Sverige och internationellt har konsumenterna svårt att klara många av dessa beslut själva. Därför är de i behov av att få hjälp med rådgivning och vägledning.

Vi gjorde under 2010 och 2011 en undersökning tillsammans med en forskare som heter Johan Almenberg, där vi ställde frågor om räknefärdighet och finansiell förmåga hos svenska folket. Vi skickade frågor till 1 300 personer i åldrarna 18 till 80 år. Det är frågor som är ganska lika dem som har ställts i liknande studier runt om i världen.

Den fråga som illustreras här är alltså: Om räntan är 1 procent och inflationen är 2 procent, kommer man då ha mer att handla för i slutet av året? 40 procent svarade fel på den här frågan. 40 procent av befolkningen klarade inte av den. Så är det också i övriga världen. Detta är ett globalt fenomen. Det är svårt för enskilda konsumenter att hantera och utvärdera finansiell information.

Många drar sig för att förhandla räntor och att ta ens enkla diskussioner med sina banker eller sina finansiella rådgivare. Detta demonstrerar den problematik som vi som tillsynsmyndighet har. Konsumenternas kunskaper står inte i nivå och relation till de beslut som de faktiskt måste fatta. Det gör att man är väldigt beroende av den finansiella sektorns rådgivare.

Man har som konsument i dag ett stort kunskapsunderläge. Därför är det viktigt att vi har rådgivare, förmedlare och andra aktörer i den finansiella sektorn som verkligen kan ge de goda råd som behövs och där man som konsument kan känna sig tryggt förvissad om att man får råd som är bra för sina egna behov och inte blir lurad av oseriösa aktörer.

Vår uppgift är att tillsammans med bland andra Konsumentverket se till att konsumenterna inte utnyttjas och att de får en så rättvisande information som möjligt.

Jag tänkte gå igenom några aspekter av konsumentskyddet. Jag börjar med riskmatrisen, som jag har presenterat för er tidigare. Vi gör varje höst en riskrapport där vi lägger in de större risker vi ser och som vi sedan använder för att prioritera våra tillsynsinsatser. Jag tänkte koncentrera mig på de tre längst till höger, som är tydligast relaterade till konsumentfrågor.

Det första gäller bolån. Nästan två tredjedelar av Sveriges befolkning bor i eget hus eller i bostadsrätt. Det gör också att den största delen av hushållens skulder är bolån. Utlåningen till bolån är därför något som är väldigt viktigt för oss när vi analyserar inte bara finansiell stabilitet utan också konsumentskyddet.

Från slutet av 1990-talet ser vi en trend att svenska lån ökar väldigt kraftigt. Svenska hushålls skuldsättning ökar mycket starkt. Vi ser också att antalet hushåll med mycket hög skuldsättning ökar. Mot den bakgrunden beslutade vi oss för ungefär ett och ett halvt år sedan att införa ett bolånetak – en begränsning för hur mycket man kunde låna på sin bostad när man tog nya lån. Vi satte taket på 85 procent av marknadsvärdet på bostaden. Målet var att motverka en osund kreditgivning på bolånemarknader och tendensen till allt högre belåningsgrader, som ju utsatte enskilda hushåll för stora risker.

Förra hösten gjorde vi en uppföljning för att se hur det hade gått. Vi tog in och gick igenom uppgifter om samtliga lån under en period kring det tredje kvartalet. Vi gick igenom nästan 13 000 krediter för att se hur bankernas kreditprövning såg ut och hur bolånetaket hade fungerat.

Vi ser nu att trenden är bruten, vilket är en viktig slutsats. För första gången på tio år ser vi att belåningsgraderna för svenska hushåll inte ökar. Vi har statistik på detta sedan 2002, och vi har sett en ganska kraftig ökning fram till dess bolånetaket infördes. Därefter ser vi ett trendbrott. Det är en historisk nedgång och en bra indikation på att taket har haft den avsedda effekten.

Vi ser också att färre hushåll tar riktigt stora lån. Under motsvarande period 2009 var det en femtedel av alla hushåll som tog lån som var över 85 procent. I den undersökning vi gjorde nu var det 9 procent. Det är alltså en kraftig skillnad där.

Det fanns en oro för att bolånetaket skulle leda till att hushållen i stället tog blankolån och därigenom lånade lika mycket men till högre kostnad. Vi har tittat på detta, och vi ser ingen sådan effekt. Det är alltså bara ungefär en tiondel som tar lån över 85 procent. Även om vi har kunnat läsa i tidningarna att blankolånen ökade med 6 procent det senaste året är det från ganska låga nivåer. Långt ifrån allt av detta handlar om lån för bostadsändamål. Blankolånen har tvärtom varit en mycket liten del av lånen i samband med bostadsköp och svarar för ungefär 1 procent av de nya lånen. Det har alltså inte blivit så illa som en del befarade. Tvärtom förefaller det ha fungerat väl.

En annan glädjande sak i undersökningen är att stora lån i dag amorteras. Vi ser att 98 procent av dem som ligger över 85 procent belåningsgrad amorterar på sina lån. Det är också viktigt att konstatera att man inte bara amorterar utan också gör det i relativt snabb takt. Tidigare var det långa återbetalningstider på bolån, och den amortering som skedde på höga belåningsgrader låg kanske på i genomsnitt 60–70 år. I dag sker det i allmänhet på tio år. På så sätt byggs det upp en buffert i hushållen som är viktig.

Ser man på belåningsgrader under 85 procent ser vi inte samma tydliga tecken på amortering. Bankföreningen har gett rekommendationer att lån över 75 procent ska amorteras. Vi ser inte i vårt material att man från bankernas sida lever upp till detta, även om man ibland får det intrycket när man talar med företrädare för bankerna.

Den andra risk jag tänkte beröra gäller olämpliga placeringar. Även här tittar vi på inneboende strukturer och eventuella problem som de kan innebära för konsumenterna. Det sträcker sig över ett stort fält. Det övergripande temat är att konsumenterna erbjuds produkter som inte är lämpade för dem. Anledningen kan vara brister i information eller rådgivning. Många gånger är det komplexa och svåra produkter, och det är ofta svårt för konsumenter att sätta sig in i hur de fungerar. Det är därför också svårt att jämföra olika alternativ med varandra.

I dag finns det en stor sektor som konsumenterna dagligen utsätts för när de söker sin väg i floran av relativt komplicerade produkter. Jag tänker då på försäkringsförmedlarsektorn. Många förmedlare är väldigt bra och tar sitt uppdrag på största allvar, men vi ser alltför ofta exempel på förmedlare som tänjer på gränser och säljer konsumenterna produkter som de inte behöver och som inte alls är anpassade till deras behov.

Skälet är den inneboende incitamentsstrukturen, som finns i den branschen, att förmedlaren helt enkelt får betalt i provision av försäkringsbolagen för att sälja deras produkter. Det är inte så att konsumenterna betalar för att få ett bra råd, utan det är de som skapar produkterna som betalar för att få sina produkter sålda.

Det här fungerar väldigt dåligt. Vi ser för mycket missbruk. Vi ser för mycket konsumenter som far illa här. Det är därför som vi har föreslagit och fortsätter att arbeta och lobba för att vi ska få ett provisionsförbud. Det här är ett oskick i det finansiella systemet.

Den tredje delen, som jag tänkte nämna, är snabblånen. För några år sedan pratade vi ganska mycket om snabblån. Sedan har vi gjort ett antal saker på det här området. Det har införts en ny konsumentkreditlag som har gjort att man är tvungen att i dag göra en kreditprövning. Konsumentverket har fått ökad befogenhet att bedriva tillsyn, och vi ser att det har lett till en hel del förbättringar jämfört med hur det såg ut för ett par år sedan.

Det är fortfarande så att det här är aktiviteter som lockar konsumenter till väldigt dyra lån. Många gånger är det konsumenter som inte har råd med det här, och därför slutar det i personliga tragedier.

Vi tycker att det är viktigt att man gör mer här. Vi har jobbat med att försöka höja kraven på de företag som ger den här typen av krediter till hushåll och som finns under vår tillsyn, där det krävs tillstånd. Samtidigt har vi skrivit till regeringen, i samband med vår tillsynsrapport i våras, och begärt att det ska tillföras en lagstiftning för kreditgivning.

I samband med den bankreform som gjordes efter förra bankkrisen, på 90-talet, tog man bort att det fanns ett skyddsintresse för kreditgivning, så att om man bara sysslar med kreditgivning utan att ta in inlåning omfattas man inte av tillståndskraven. Det kan vara rationellt utifrån ett finansiellt stabilitetsperspektiv, men det är inte rationellt utifrån ett konsumentperspektiv. Det är därför vi tycker att det är viktigt att man inför en ny kategori med låneföretag. Får vi tillståndskrav på det får vi nämligen också en möjlighet att se till att de lever upp till de kraven. Vi kan också stänga ned dem som inte sköter sig på ett mycket mer effektivt sätt än vad vi kan göra i dag.

Det här är ett axplock av de frågor som vi jobbar med inom konsumentområdet. Dessutom jobbar vi med olika former av riktade utbildningsinsatser, ofta tillsammans med andra myndigheter och med branschen, för att

höja kunskapsnivåerna i särskilt utsatta grupper. Men det finns mycket mer att göra, och jag hoppas att vi kommer att få belysa många av de här problemen senare i dag.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Detta var institutionsperspektivet, om man så vill. Då går vi rakt in på bankrundan, som inleds av Annika Falkengren, koncernchef på SEB. Det är tio minuter. Sedan ska vi höra Sparbankernas Riksförbund och Bankföreningen. Varsågod, Annika Falkengren!

Annika Falkengren, SEB: Tack så mycket! Jag driver och ansvarar för ett företag som har en tydlig ambition att alltid sätta våra kunder, företag och individer, i centrum. Det har vi gjort i SEB i över 150 år. Det gjorde vi även när det var som mörkast, i september efter Lehman Brothers-kraschen.

Diskussionen om bankers roll har varit intensiv alltsedan dess. Jag vill därför tacka för det här tillfället till dialog, som dagens utfrågning i finansutskottet innebär.

Utan väl fungerande banker som bidrar till tillväxt för enskilda individer, företag och samhälle kan inte ett modernt samhälle fungera, ej heller utvecklas. Det i sig innebär ett särskilt ansvar. Därför är vi banker inte heller vilken bransch eller vilken sektor som helst. Banker som tar för stora risker och som inte känner sina kunder tillräckligt väl, som inte har tillräcklig finansiell stabilitet i form av kapital och likviditet, förlorar det livsviktiga förtroendekapital som all bankverksamhet bygger på. De bankerna kan därmed inte verka.

Om detta sker för många banker samtidigt eller för en bank som är systemviktig får det förödande konsekvenser för hela samhällsekonomin. Det har vi sett, inte minst de senaste åren i Europa, liksom i USA.

Svenska banker är trygga, stabila och lönsamma. Det i sig är kanske en av de viktigaste aspekterna när finansiell stabilitet ur konsumentens perspektiv ska diskuteras. Och som bransch sysselsätter vi 140 000 medarbetare.

Svenska banker har inte legat skattebetalarna till last. Men självklart var det oerhört viktigt med de stabiliseringsåtgärder som Riksbanken och staten genomförde under den akuta finanskrisen hösten 2008 och som vi är oerhört tacksamma för.

Debatten kring bankers roll har såväl internationellt som här i Sverige handlat mycket om kapital och behov av buffertar. I mindre utsträckning har det handlat om bankers likviditet och finansiering. Det är därför något som jag vill passa på att ta upp här i dag.

Bankers likviditet och finansiering har en mycket stor påverkan på konsumenterna, företagen och hushållen.

Som vd för banken kan jag blicka tillbaka på en period av stora förändringar för banker och finansbranschen. Det finns ett tydligt före och efter finanskrisen. Det finansiella landskapet har förändrats rejält. De nya Basel III-reglerna kring bankers kapital och likviditet syftar till att bidra till ett

långsiktigt mer stabilt och genomlyst finansiellt system, och det är bra. Men trots Sveriges robusta statsfinanser och trots svenska bankers stabilitet kostar det i dag mer för oss som bank att finansiera oss.

Med risk för att förenkla: Före finanskrisen kostade nog pengar för lite. Efter finanskrisen kostar pengar eller tillgång till likviditet betydligt mer. Vissa kan tycka att det är för mycket. Därför har centralbanker bland annat agerat för att få ned likviditetskostnaden. Klart är dock att banker ska finansiera sig på längre löptider och hålla mer kapital. Det påverkar familjer och företag. Det påverkar också bankernas ägare.

I debatten verkar det ibland som om banker inte vill ha några kunder, inte bryr sig om sina kunder och inte heller bryr sig om vad man säljer till sina kunder. För mig känns det väldigt främmande. För oss på SEB är relationen till våra kunder A och O. Vi värnar om att de ska ha hög tillgänglighet till oss via mötesplatser som kontor, dygnet-runt-öppen telefonbank med personlig service på över 20 språk, mobila tjänster och faktiskt även, sedan ett år tillbaka, kundtjänst på Facebook.

Transparens och enkelhet är något som vi står upp för. Jag är stolt över att SEB i dag har fler kunder än vad vi hade före krisen. Vi har fler privatpersoner och företag som väljer att göra mer affärer med oss.

På bilden här ser ni vår totala kreditvolym, det vill säga utlåning, beviljade krediter och utställda garantier, respektive inlåning från företag och hushåll. Jag har markerat de perioder av akut stress som Lehmans konkurs, liksom de pågående europeiska statsskuldskriserna, har inneburit. Vi har ökat vår utlåning till företag, liksom till hushåll.

I ett läge när europeiska banker för att anpassa sig till Basel III-regelverket minskar sina balansräkningar ökade vi på SEB förra året vår utlåning med 10 procent, vilket motsvarar 111 miljarder kronor, varav 62 miljarder gick till företag, bland annat till 120 000 mindre och medelstora företag i Sverige.

Som bank- vd fick jag vintern 2008–2009 försvara vår kraftiga utlåningsökning till företag efter Lehmankraschen, puckeln, som ni ser på bilden. Ingen annan bank i Europa hade samma kraftiga utlåningsökning som vi hade då. För oss handlade det om att ställa upp för svenska och nordiska företag i ett läge där kapitalmarknaderna delvis var helt stängda. När företagen behövde låna pengar hade vi styrkan att bidra.

Som ni också ser har vi den senaste tiden haft en kraftigt ökad inlåning. Sammantaget ökade vår inlåning med 150 miljarder förra året. Privatkunder har valt säkrare sparalternativ under en tid av oro, något vi också aktivt har rått dem till. Företagskunder har valt att placera överskottslikviditet i banker som uppvisar finansiell styrka och stabilitet.

Diskussionen om villkoren för bolånekunderna har varit hård den senaste tiden. Det är bra att den diskussionen förs, och jag vill passa på att beskriva hur vi ser på den frågan.

Kunderna uppskattar vårt bolåneerbjudande – ja, så mycket att vi under 2011 stod för hälften av ökningen av hela bolånestocken i Sverige. Det innebar att vi ökade vår utlåning med hela 49 miljarder, detta trots att vi tillsammans med Nordea är den minsta aktören av de fyra stora svenska bankerna på bolånemarknaden. Så stora volymer mäktar vi inte med i framtiden.

I diskussionen kring prissättning på bolån finns det några specifikt svenska fenomen som är viktiga att ha med sig. Svenska hushåll har till skillnad från hur det är i andra länder en hög andel av sina bolån med kort räntebindning. Samtidigt måste vi banker finansiera oss långt. Våra kunder förväntar sig att ha tillgång till pengarna, det vill säga sitt lån, under många, många år när de bor i sitt hus. Dessutom innebär det nya regelverket att banker måste finansiera sig med längre löptider.

Svenska hushåll har ett relativt lågt banksparande. Det här går tillbaka till allemansfondernas tillkomst. Svenska banker har därför en relativt hög andel marknadsupplåning som delvis är i utländsk valuta. Bland annat Statens bostadskreditnämnd har visat att Sverige har låga bolånemarginaler. Hur sätter vi på SEB då våra marginaler, och hur har marginalerna ökat?

SEB har en helt individuell prissättning av bolån på basis av vår egen upplåningskostnad och en marginal som är individuell för den enskilda bolånetagaren. Vi var som enda svenska bank, i över två och ett halvt år, ensamma om att till helt nyligen visa våra faktiska upplåningskostnader på vår hemsida.

Hur bestäms då upplåningskostnaden? Ja, vi har tidigare hört från Stefan Ingves att det inte längre finns samma direkta samband mellan korta bolåneräntor och reporäntan. När vi erbjuder våra kunder ett bolån gör vi det under minst två år, även om man under dessa två år kan välja att binda räntan under tre månader i taget. Riksbankens reporänta sätter nivån för det allmänna ränteläget, längst ned i mitt diagram.

Vi banker kan också låna pengar av varandra på den så kallade interbankmarknaden. Men det är inte så vi finansierar vår utlåning på bolån. För det gör vi genom att ge ut långa säkerställda obligationer. Olika banker, inklusive statens egen bank, har olika kostnader för sin upplåning. En del av den här finansieringen sker i utländsk valuta.

Sammantaget innebär det att vi på vår bolånestock, alltså våra samlade bolån, har en bruttomarginal på 68 punkter eller 0,68 procent när vi har tagit höjd för vår egen upplåningskostnad. Denna marginal ska bland annat täcka den kreditrisk som vi de facto tar, rådgivning vid alla våra kontor, telefon, system och it-säkerhet med mera. Räknar vi samman detta visar våra beräkningar att vi på ett lån på 1 miljon kronor har kvar en nettomarginal på knappt 0,3 procent före skatt.

Vad händer då framöver? Kommer vi att komma tillbaka till ett läge med bolånemarginaler runt 50 punkter? Nej, jag tror inte det.

Ett tidigt medskick som jag skulle vilja göra till er i finansutskottet, inte minst utifrån dagens ämne om finansiell stabilitet, handlar om vad det nya regelverket får för konsekvenser för en bank som SEB som i så hög grad servar stora och små svenska företag.

I den nya världen är företagsinlåning mycket mindre värd än hushållsinlåning. Det innebär att vi för varje krona i inlåning från ett företag som vi får ska planera för att 62 öre försvinner. Därför tvingas vi hålla stora likviditetsreserver. När det gäller privatinlåning räknar man med att 8 öre försvinner.

Om man sätter det perspektivet till våra 565 miljarder kronor i företagsinlåning tvingas vi anta att 340 miljarder kronor av dessa kan försvinna ur banken under mindre tid än 30 dagar. Det föreslagna regelverket rimmar illa med vår erfarenhet, vilket ni kunde se på en av mina tidigare bilder, att vi faktiskt ökade inlåningen under kriserna. Men det här leder till att vi endast i begränsad skala kan använda vår företagsinlåning för att finansiera utlåning till stora och små företag. Det tvingar oss i stället till dyrare lång upplåning som kommer att ta sig uttryck i dyrare krediter till näringslivet, som vi faktiskt tycker är helt i onödan.

Sverige är en liten öppen ekonomi vars framgång i mångt och mycket hänger tätt samman med starka svenska industriföretag och tillväxten av små och medelstora företag. Vi vill kunna fortsätta att vara deras partner i 150 år till, och vi tror att det gynnar Sverige och svenska konsumenter.

Jag vill därför sluta där jag började i dag. Det är en ny värld där priset på pengar tar höjd för risk och där banker globalt ska finansiera sig längre och hålla mer kapital och likviditet för att på så vis skapa ett mer stabilt banksystem, och det är sunt. Lika viktigt är det att det är lika villkor oavsett land och att inte företagsbanker missgynnas.

Den nya världen innebär högre kostnader för banker. Det påverkar kunderna, och det påverkar självklart bankernas ägare. För oss på SEB är, som tidigare, våra kunder det viktigaste vi har. Det betyder att stabilitet, långsiktighet och finansiell styrka är det som vi värnar om, just för att kunna finnas där för våra kunder i såväl goda som osäkra tider.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Vi följer nästan tidsschemat. I det här lilla blocket har vi, som sagt, försökt blanda olika sorters bankföreträdare innan vi går in på den fortsatta diskussionen.

Närmast i tur står Öivind Neiman, vd för Sparbankernas Riksförbund. Sedan ska vi höra Johan Hansing från Bankföreningen, som får representera de övriga bankerna, så att säga. Öivind Neiman, varsågod!

Öivind Neiman, Sparbankernas Riksförbund: Även jag vill börja med att tacka för att jag får chansen att vara med här. Jag har sett fram mycket emot det här. Jag vill också tacka Annika Falkengren för hennes beskrivning av en koncern eller bankgrupp. Det blir ju då också naturligt och ofrånkomligt med ett traditionellt perspektiv uppifrån och ned.

Jag representerar sparbankerna. Sparbankerna är ingen bankgrupp. Där- emot är det en grupp av banker, och det är något helt annat. Det ger bland annat ett helt annat perspektiv. Man får tänka sig nedifrån och upp. Och det går igen i allt vad en sparbank står för och i allt vad en sparbank går för.

För att förstå det här resonemanget måste man förstå och i någon mån acceptera att det är en stor skillnad på en lokal bank jämfört med en banks lokala kontor. Många av våra stora banker i Sverige har ju ett riks- täckande kontorsnät, så man har lokala kontor.

Vari består den skillnaden? Skillnaden är att ledning och styrelse, alltså de högsta beslutsfattarna i varje bank, träffar sina kunder varje dag på Ica och vid hockeyrinken. Det leder till helt andra beslut. Det betyder bland annat att man har en lokal kreditbedömning och kreditbeviljning.

Sparbankerna arbetar lokalt, vilket också gör dem till experter på den lokala konjunkturen. Det är Laholms Sparbank som bäst känner till dags- formen på konjunkturen i södra Halland. Det är Hälsinglands Sparbank som vet hur det står till i Hudiksvall med omnejd.

Ett lands konjunktur är inget annat än ett genomsnitt av ett stort antal lokala konjunkturer. Precis som sanningen att all tillväxt är lokal är ett lands BNP eller dess globala motsvarighet bara en aggregerad total av till- växten på ett stort antal lokala platser.

Vad betyder då lokal konjunktur för kreditförsörjning till små och medel- stora företag? Ja, ett har vi lärt oss, nämligen att en djup kännedom om den lokala marknaden aldrig kan ersättas av analyser och rapporter.

Men det här med att vara en lokal bank betyder också att man ger bolån utanför tätorterna. Jag var själv vd i fem år i Westra Wermlands Sparbank med verksamhet i västra Värmland. Då kunde jag med egna ögon se att det när någon skulle bygga en villa i Arvika, inne i stan, var många som bjöd på bolån. Då var det många som ville vara med och konkurrera. Men ville man bygga en villa fem kilometer eller fem mil bortan- för Arvika, ute i skogen, var det bara en som ville låna ut, nämligen sparbanken. Det gjorde då inte till exempel SBAB fast de har kontor i Karlstad, som är mindre än sju mil bort.

Sparbanker arbetar med sina krediter liksom i hela sin affär i perspekti- vet nedifrån och upp. Är detta omodernt? Nej, sparbanker är faktiskt moderna företag. Vid många tillfällen har sparbankerna lett den tekniska utvecklingen. Man har varit först i Sverige med fondsparande på sin tid och först i Sverige med uttagsautomater och med bankkort – ja, det hänger ihop. Man var först med att lansera internetbank i slutet av 1990- talet.

Lokala konjunkturer blir väldigt tydliga i bolånedebatten. Det är väldigt stora skillnader på konjunkturen, hur stora bolån man har och så vidare.

Nu var frågan: Hur påverkar den finansiella oron bankerna, och varför stiger marginalerna på bolån?

Sparbankerna är relativt oberörda i direkt mening. Men oron skapar aktivitet bland regelmakare. Regelskaparna i Sverige, liksom i andra länder, konstaterar lätt översatt att banker har blivit för stora och att banker har blivit för komplexa. Man tycker att banker borde vara mindre stora och mindre komplexa. Vi kan inte låta bli att se sparbankerna som en sorts förebild för den strävan. Ändå är det så att vissa förslag om regelverken drabbar sparbanker hårdare än andra, ja, kanske inte i absoluta tal, men om man tänker på relativ förändring är det absolut så.

Missförstå detta rätt! Trygghet är bra. Vi välkomnar ett stringent regelverk; det får inte vara något tvivel om det. Men det är också så att trygghet kostar. Det kan kosta i högre priser. Det kan kosta i försämrad service. Det kan kosta i utebliven service, som till exempel i fallet med kontanter.

I snabb takt försvinner nu manuell kontanthantering, till stora bekymmer för barn med spargris, för småföretagare med dagskassor eller för kyrkan med sin kollekt, som vi läste om i tidningen nyligen.

Sedan var det den andra frågan. Jag är rädd för att det blir en viss upprepning. För fem år sedan – det är inte en jättelång tid – var trenden mot eviga lån. När man inte har amortering betyder det att man har ett lån i evigheters evigheter. Det var inte 50 år, utan det var definitionsmässigt ett evigt lån, till daglig räntebindning om det hade funnits möjligheter. Allt fler låntagare valde rörlig ränta eller, mer korrekt, den kortast möjliga bindningstiden.

Man ser skevheten. Vid den här tidpunkten fanns det också en tydlig följsamhet mellan bolåneräntan på den kortaste löptiden och Riksbankens reporänta. Och tacka för det när marknaden till stor del också refinansierade sig i den änden!

Likviditetsrisk var möjligen ett teoretiskt begrepp, men i praktiskt hantering togs ingen hänsyn till denna, vare sig hos låntagare eller hos långivare. Det som hände den 15 september 2008 ändrade detta för lång tid framöver, kanske för alltid. Inom någon timme fick hela världen erfara att likviditetsrisk var något i högsta grad konkret och i högsta grad reellt.

Sedan dess har bolåneinstitutet aktivt prolongerat sin upplåning och lånar nu kontinuerligt femårspengar för att refinansiera sin stock av tremånadersutlåning. Samtidigt är Sverige ett land som aktivt utvecklat fondsparande på bekostnad av till exempel bankinlåning. Ja, där hade ju vi en skuld, eftersom vi introducerade fondsparande. Resultatet blir för lite inlåning.

Samtidigt är Sverige ett land med starka offentliga finanser men med en relativt hög privat skuldsättning. Konsekvensen blir att bolånestocken till viss del måste refinansieras i utlandet.

Sparbankerna själva har en mycket bra balans mellan inlåning och utlåning. Det är en så kallad loan to deposit ratio på 0,88. Man har 193 miljarder i inlåning och över 170 miljarder i utlåning. Men detta är bara en del av sanningen. För sparbankerna är, sin lokala verksamhet till trots, indirekt beroende av internationell upplåning.

Man kan beräkna sparbankernas bolånestock som en andel av Swedbank Hypotek AB:s balansräkning. Vi har ju som ni känner till ett samarbete med Swedbank som härstammar från tiden med Sparbankernas bank, som på den tiden var ett av sparbankerna ägt dotterbolag. Sparbankernas andel av den balansräkningen är en knapp fjärdedel av ca 700 miljarder.

Varje sparbank sätter sitt pris på varje bolån. Det kan vara betydande skillnader mellan olika delar av landet, mellan de respektive sparbankerna och mellan olika kunder i olika sparbanker i olika delar av landet. Det är Färs & Frosta Sparbank som bestämmer vad deras bolån ska kosta i södra Skåne, och det är Sparbanken Nord som sätter priserna på sina bolån i Piteå, i Jokkmokk eller i Pajala.

Vi är glada att vår samarbetspartner Swedbank, med enheten Swedbank Hypotek AB, också har en bra och ökande transparens rörande bolån i allmänhet och marginal i synnerhet. Denna öppenhet honorerar självklart också sparbankerna.

Om man kombinerar denna öppenhet med den lokala kunskapen, som över tid alltid leder till mindre kreditförluster, har jag svårt att se något problem ur sparbankernas kunders perspektiv. Detta visas väl också av de utomordentligt fina resultat sparbankerna får i kundnöjdhetsmätningar, till exempel från SKI, Svenskt Kvalitetsindex.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Jag nämnde Johan Hansing, tillförordnad vd, Svenska Bankföreningen. Han ska faktiskt inte hålla något inledningsanförande – det var fel av mig. Men han finns till hands för eventuella frågor under diskussionsrundan sedan.

Vi går i stället vidare till de två inbjudna myndigheterna, Konkurrensverket och Konsumentverket, och börjar då med Dan Sjöblom, generaldirektör på Konkurrensverket. Det handlar om hur konkurrensen på den svenska bankmarknaden ser ut och utvecklingen framöver.

Dan Sjöblom, Konkurrensverket: Tack, utskottet, för att ni arrangerar den här dagen! Det är naturligtvis viktigt att vi pratar om de här mångfasetterade frågorna från alla utgångspunkter som finns. Jag ska här försöka sammanfatta några synpunkter från Konkurrensverket när det gäller hur vi ser på konkurrensen inom den finansiella sektorn och banksektorn, särskilt.

Konkurrensverkets uppdrag är att arbeta för en effektiv konkurrens i privat och offentlig verksamhet till nytta för konsumenterna. Det är vår kundgrupp. Vi ska också se till att det finns en effektiv offentlig upphandling, till nytta för det allmänna och marknadens aktörer.

I vårt regleringsbrev ligger att vi ska fokusera på lagtillämpning. Det innebär särskilt för dagen att vi ska vara redo och alerta och ingripa vid tecken på konkurrensbegränsande samarbeten och karteller eller mot företag som missbrukar en dominerande ställning. Vi har en del andra tillsyns-uppdrag också.

Vi arbetar därutöver, vid sidan om lagtillämpningen, med förslag till förbättringsåtgärder, kunskapsuppbyggnad och forskning. I den här rollen har vi flera gånger under den senaste tioårsperioden analyserat konkurrenssituationen inom banksektorn, och vi har lagt fram en rad rapporter till regeringen och lämnat förslag till vad vi tycker skulle kunna vara förbättringsåtgärder.

Jag kan nämna några av dem här i dag: investeringssparkonto, införande av en konsumentportal för bland annat finansiella tjänster och att konsumenterna årligen ska få en sammanställning av de kostnader som är behäftade med var och en av de finansiella tjänster de köper av olika aktörer.

Vi tycker naturligtvis att det är glädjande att investeringssparkonton nu håller på att genomföras. Vi tror att det kommer att leda till en bättre konkurrenssituation bland annat på fondsparmarknaden som sådan. Men det är kanske ännu viktigare att det leder till mindre inlåsnings effekter på marknaden.

Vi noterar också med glädje att det här med konsumentportal håller på att utredas på uppdrag av regeringen just nu.

Inom ramen för lagtillämpningen kan jag bara nämna några exempel på frågor som vi har tittat på under de senaste åren. En fråga som har varit uppe, inte bara i Sverige utan i många länder, gäller de samarbeten som finns på finansmarknaden vid inlösen av korttransaktioner.

Vi tittade på de villkor och avgifter som förekommer, om de utgjorde något hinder. Och särskilt var vi intresserade av vad det var för inträde av nya aktörer på den här marknaden. Vi kom inte fram till att det fanns något sådant hinder som vi var tvungna att åtgärda. Vi kunde också konstatera under den utredningen att de avgifter som handlarna betalade för inlösen sjönk, i varje fall under den perioden, så vi valde att inte driva det ärendet vidare.

Ett annat exempel är att vi håller på och utreder värdepappersmarknaden. Det är ett ärende vi har med Nasdaq OMX, som är allmänt känt sedan tidigare. Vi har varit ute och tittat på hur företaget har agerat för att hindra eller försvåra marknadstillträde för en konkurrerande marknadsplats.

Den finansiella sektorn är naturligtvis ett fokusområde för oss. Samtidigt har vi hela marknadsekonomin och hela företagsamheten och det offentliga i Sverige att hålla efter, så resurserna vi kan lägga på finansmarknaden är inte obegränsade. Men det är naturligtvis ett väldigt viktigt område för Sveriges konsumenter och för att många andra branscher ska fungera, så vi har stort fokus där.

Jag ska säga något om hur vi ser på hur banksektorn ser ut i dag. Det är en väldigt koncentrerad marknad, kan man konstatera. De fyra storbankerna har, enligt våra uppgifter, ungefär 80 procent av den totala omslutningen bland alla banker. Och de svarar tillsammans för en marknadsandel på över 70 procent vad gäller både inlåning och utlåning. Naturligtvis ger det en väldigt stark ställning, och det gäller fortfarande, även om man kan konstatera att den sammanlagda marknadsandelen har minskat något under de senaste decennierna.

I ett internationellt perspektiv – det kan vara bra att ”benchmarka” – ser vi att marknadskoncentrationen i Sverige är ungefär i nivå med våra nordiska grannar, medan koncentrationen är högre än i andra europeiska länder.

När man tittar på indikatorer på konkurrenstryck kan man titta på företags vinstnivåer och lönsamheter i branscher. En hög bestående vinstmarginal kan ju indikera att konkurrensen är svag. Och vad vi kan se har den genomsnittliga avkastningen på bankernas eget kapital under perioden 1999–2009 varit omkring 14 procent. Det ligger, igen, ungefär i paritet med övriga nordiska länder. Den fråga man ska ställa sig är väl då om de här lönsamhetsnivåerna kan eller bör tillskrivas bristande konkurrens.

Det finns en del faktorer som man kan fundera på för att försöka svara på den frågan. Ett område som vi är vaksamma på är de infrastruktursamarbeten som förekommer inom branschen och som beroende på utformning kan innebära tillträdeshinder för nya och mindre aktörer, nischaktörer, alltså aktörer med ett nytt koncept. En annan fråga vi tittar på är om det finns onödiga hinder mot kundrörlighet som återigen gör det svårt att komma in på marknaden. Ett tredje område, som flera talare redan har berört i dag, är hur det ser ut på bolånemarginalsidan. Jag tänkte säga någonting om vart och ett av de här områdena.

När det gäller infrastruktur kännetecknas bankmarknaden av ganska många typer av samarbete, till exempel betalningsförmedlingstjänster och dataclearing. Vi har Bankgirocentralen, Bankernas Depå och nybildade Bankernas Automatbolag, som håller i bankomaterna. På internationell nivå finns sådana som Visa, Master Card och annat.

Förekomsten av nätverkseffekter är stor i den här branschen, skalfördelar likaså. Det finns naturligtvis effektivitetsvinster i att samarbeta på det här sättet. Det måste man ta hänsyn till när man bedömer de här infrastruktursamarbetena. Vi tror att det för att man framgångsrikt ska kunna bedriva bankverksamhet helt enkelt är nödvändigt att kunna erbjuda grundläggande betalningsförmedlingstjänster. Det förutsätter tillträde till en infrastruktur så att man kan utföra de här förmedlingarna.

De här tjänsterna är i sin tur en förutsättning för att kunna erbjuda ett transaktionskonto som är attraktivt, och man måste ha tillgång till allt det här för att kunna sälja en mängd andra tjänster: sparande, bolån och vad det nu må vara. Allt det här är någonting som vi tror att nyetablerade banker eller nischspelare behöver tillgång till på rättvisa villkor.

En annan sak att tänka på när det gäller infrastruktursamarbete är att det kan underlätta samordning och informationsutbyte mellan banker och finansiella aktörer. Därför tycker vi att man ska vara försiktig och eftertänksam innan man sanktionerar nya samarbetsplattformar på sådana här oligopolmarknader.

Samarbetsavtal måste ägnas tillräcklig uppmärksamhet från konkurrensynpunkt. Det är någonting som vi är noga med. Precis samma förhållningsätt finns från Europeiska kommissionens sida.

Vi deltar också mycket i internationella sammanhang. Jag tyckte att det fanns anledning i dag att nämna ett intressant mer internationellt exempel. Vi vet att Australien är på väg att införa nya regler för hur informationsutbyte inom banksektorn kan hanteras. Som med svenska, europeiska och de flesta konkurrensregelverk är det ganska svårt att greppa problem som kan följa med ensidigt signalerande av framtida intentioner på strategisidan så att säga. Det här har man i Australien haft uppmärksamhet på. Man har tagit fram en lag som syftar till att helt enkelt förbjuda ensidigt signalerande. En kartell förutsätter ju att det är två, men det går att signalera ensidigt och uppnå ungefär likadana effekter, har man sagt. Därför säger man att banksektorn helt enkelt ska vara mer återhållsam med sådant.

Vi följer och tittar på frågor om infrastruktursamarbete. Om vi hittar för långtgående infrastruktursarbeten kommer vi naturligtvis att ta oss an dem. Men våra verktyg kan ibland vara svåra att använda på allting som intresserar oss.

Ännu en förutsättning för väl fungerande konkurrens är att konsumenterna, kunderna, vill och kan välja att byta tjänsteleverantör. Det brukar inom det här området hävdas att konsumenterna är ovanligt lojala och att bankbyte sker mer sällan än inom andra branscher. Här kan man utifrån ekonomisk teori titta på frågor som omställningskostnader, som är ett samlingsbegrepp för de direkta och indirekta kostnader som uppkommer för en kund eller en konsument som byter leverantör av vad det nu må vara. Exempel här är sökkostnader och kostnader för inlösen i förtid av återstående krediter.

Från konkurrensynpunkt tycker vi att det är viktigt att man fortgående analyserar sådana omställningskostnader, för de har en direkt effekt på slutkundspriset och på möjligheten till priskonkurrens. Vi tycker att det är viktigt att vara vaksamma på det här och att vara beredda att beivra tendenser till sådant som kan tänkas vara artificiella sätt att höja omställningskostnaderna för kunder.

Till sist vill jag säga någonting om det som flera har nämnt här, bolåneräntor och marginaler. Naturligtvis kan vi från vår utgångspunkt tänka oss att om hela branschen samtidigt och på ett samordnat sätt ökar sina marginaler mot kunder kan det tyda på att det finns något samarbete som skulle kunna strida mot våra regelverk. Självfallet följer vi det här noga och skulle inte alls tveka att ingripa om vi tyckte att vi hade tillräckliga indikationer på att det fanns något sådant problem. Samtidigt måste man vara

medveten om att de här marginalökningarna säkerligen kan bero på en stor rad andra faktorer och inte alls i sig behöver vara ett tecken på en konkurrensbegränsning i strid med lagen eller ens bristande konkurrens.

Vi följer det här och jag kan utlova att vi, om vi får anledning, kommer att vidta åtgärder.

Ordföranden: Tack så mycket! Nästa generaldirektör är Konsumentverkets Gunnar Larsson. Därefter ska regeringen få ordet och sedan är det dags för frågestund och diskussion.

Gunnar Larsson, Konsumentverket: Tack så mycket för inbjudan! Jag heter alltså Gunnar Larsson och är generaldirektör för Konsumentverket och konsumentombudsman. Jag har fått två frågor i förväg från utskottet som jag ska försöka besvara.

Målet för konsumentpolitiken har ni på den bild jag visar, nämligen att konsumenterna har makt och möjlighet att göra aktiva val. Det kompletteras i första hand med ett brett konsumentskydd på hög nivå och att den information som konsumenterna behöver är lättillgänglig och tillförlitlig. Det är alltså konsumentpolitikens mål att se till att vi har väl informerade konsumenter på olika marknader som har makt och möjlighet att göra aktiva val, även på de finansiella marknaderna, inklusive bankmarknaden. Deras rörlighet på marknaden är en grundförutsättning, precis som Dan beskrev det, för att vi ska ha en fungerande konkurrens. Frågan är om det är så i dag.

Som ni säkert vet har Konsumentverket ett ganska brett uppdrag. Vi har bland annat ett tillsynsansvar enligt ett antal lagar, däribland marknadsföringslagen, konsumentkreditlagen och avtalsvillkorslagen. I egenskap av konsumentombudsman kan jag och verket ingripa om det till exempel finns otillräcklig kreditinformation eller otillräcklig försäkringsinformation.

Två frågor har utskottet ställt till mig. Det är: Hur arbetar Konsumentverket med finansiell tillsyn och hur lätt är det att byta bank?

Finansiell tillsyn är ett prioriterat område på Konsumentverket sedan flera år tillbaka. Det beror bland annat på det som Martin beskrev, nämligen att konsumenterna på de här marknaderna upplever att det är svårt att vara aktiv. Det är svårt att göra val. Det är komplexa produkter, och man känner sig i underläge. Vi får en hel del signaler om att människor har problem och svårigheter på den här marknaden. Man är inte en aktiv konsument. Man har inte lätt att välja. Som ni också känner till har det på senare tid blivit allt fler val som man erbjuds att göra som konsument, allt ifrån vem som ska förvalta ens pension och så vidare. Det finns mycket sådant. Dessutom har vi det som Martin pekade på, som jag kan hoppa över, nämligen problemet med komplexiteten på den här marknaden.

Välkomna ned lite grann på gräsrotsnivå! Konsumentverket arbetar med finansiell tillsyn under tre rubriker: spara, låna och försäkra – några exempel från verkligheten.

I dag är telefonförsäljning ett jättestort problem för konsumenten. Även pensionsrådgivare eller placeringsrådgivare ringer upp, kontaktar eller söker på olika sätt upp konsumenter och får dem att ta emot råd och information. Sedan visar det sig att man har ingått avtal som man inte kommer loss ifrån. Det är ett jättestort problem.

Ibland funderar jag på – jag som jobbar med marknadsföringslagen och vilseledande marknadsföring – om rådgivare egentligen är rätt begrepp. De är faktiskt säljare av produkter och inte rådgivare i första hand.

Vi utfärdar ganska ofta vitesförelägganden och förbuds förelägganden mot sådana företag som är i gränslandet. Helt nyligen gjorde vi det för två företag och vi har tre i pipeline som kommer alldeles strax.

När det gäller begreppet låna kanske jag bara kan hänvisa till det som Martin nämnde om snabblåneföretagen, som vi har jobbat med ända sedan 2007 när de kom in på den svenska marknaden. Vi känner till de så kallade sms-låneföretagen. Vi har haft ganska trubbiga verktyg i marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen när det gällt att så gott det går försöka stävja aggressiv marknadsföring och oskäliga avtalsvillkor på den här marknaden. Vi är otroligt tacksamma för att riksdagen sent omsider ändå införde en ny konsumentkreditlag med krav på kreditprövning för de här bolagen också. Det har hjälpt oss.

Jag vet inte om ni känner till det, men vi gjorde faktiskt en polisanmälan mot ett företag. Två år sedan, tror jag att det var. De hade en effektiv ränta på 79 000 procent. Polisen har vad jag vet inte gjort något åt det än, men det kallar vi ockerränta.

Det var tack vare ett EU-direktiv som vi fick en ny konsumentkreditlag. Som Martin nämnde står de bolagen inte under Finansinspektionens tillsyn. Det är vi som har ansvar för att de ska följa den lagens krav på kreditprövning. Vi granskade 5 av de 30–40 bolag som finns och alla 5 brast när det gällde kreditprövning. Vi varnade dem förra veckan. Rent populärt gav vi dem gult kort. Vi hotar med det röda kortet, alltså utsparkning från marknaden, om de inte rättar sig. Vi befarar att de flesta av de här bolagen är på gränsen till att inte uppfylla lagens krav om kreditprövning. Vi ska följa upp det.

När det gäller att försäkra plockar vi fram KO-biträden. Som konsumentombudsman har jag fått tillåtelse av er i riksdagen att hjälpa enskilda konsumenter i deras processer i domstol om det är så att konsumentens problem är principiellt avgörande för flera konsumenter och om det saknas vägledande praxis. Vi har helt nyligen valt att hjälpa en flicka som inte får försäkring. Jag uppfattar det nämligen som att försäkringsbranschen systematiskt vägrar att följa kontraheringsplikten, som ni har bestämt ska finnas i vår försäkringsavtalslag, nämligen att man systematiskt vägrar för tidigt födda människor att få försäkring. Oavsett om de nyfödda människorna är helt friska förvägras de försäkring. Det tycker vi strider mot lagen. Därför har jag hjälpt ett flickebarn att stämma ett av de större försäkringsbolagen.

Detta var några exempel från verkligheten, från golvet på Konsumentverket. Vi arbetar också med branschöverenskommelser när det gäller finansiell tillsyn. Vi har väldigt många överenskommelser, men några stycken gäller även de finansiella marknaderna. Bland annat har vi en med Fondbolagens förening. Det gäller marknadsföring av fonder.

Slutligen känner ni till att om inte branscher och företag rättar sig efter våra påpekanden har vi möjlighet att driva processer, oftast i marknadsdomstolen eller i allmän domstol och förvaltningsdomstol. Det händer faktiskt att vi stämmer även finansiella institut. Tre exempel på det finns på den bild ni kan se.

Det var ett mycket summariskt svar på utskottets första fråga om hur vi arbetar med finansiell tillsyn.

Martin, men framför allt Dan, var inne på hur det är med rörligheten på bankmarknaden. Det är faktiskt ingen ny fråga. Man brukar säga att välinformerade och aktiva konsumenter är beredda att byta leverantörer, byta bank, och att det är en förutsättning för god konkurrens. God konkurrens i sin tur ger ett bra villkor och är till konsumentens bästa. Det gäller även bankmarknaden. Frågeställningen om det är lätt att byta bank är som sagt inte ny.

Vi har i ett antal rapporter själva och någon gång tillsammans med Konkurrensverket pekat på att rörligheten på bankmarknaden i Sverige faktiskt är låg. Den är bara 5 procent per år. Det är en procentsats som har varit ganska stabil. Om man pratar om stabilitet har den legat ganska lågt under mycket lång tid. Det finns EU-undersökningar som visar att den i andra länder inte är speciellt mycket högre heller. Av naturliga skäl är den vanliga orsaken till att man vill byta bank att man tjänar pengar på det. Det måste vara det incitament som gör att konsumenter väljer att byta bank, att man tjänar pengar. Det är en morot man kan arbeta med.

Här har jag ett antal exempel på vad det är som gör att man inte byter bank, för tekniskt sett är det väldigt enkelt att byta bank. Jag skulle kunna svara enkelt på frågan hur lätt det är att byta bank. Det är jätteenkelt. Det är bara att gå in till en bank – den man inte är kund i förstås – och säga att jag vill byta till er bank så får ni all den hjälp som ni behöver. Det är otroligt enkelt tekniskt. Det kan man läsa om på vår webbsida, på Bankföreningens webbsida, på Bankbyråns webbsida, ändå gör inte konsumenter det. Varför gör man inte det?

Det beror bland annat på de saker som står uppräknade på bilden, att det är ganska svårt för konsumenter att se att det är någon större skillnad mellan framför allt de fyra stora bankerna och deras villkor. Det är komplexa produkter. Det är svårt att jämföra och prissätta. Det är inte så hiskeligt enkelt att byta bank. Det tar emot. Det krävs en hel del beslutsunderlag för det. Men tekniskt sett är det väldigt enkelt.

Här är ett problem. Frågan är: Vem är det som har ansvar för att kundrörligheten ändå är relativt låg? Jag tycker att den är alldeles för låg. Man kan ifrågasätta om det är en fungerande konkurrens på den här marknaden med tanke på att kundrörligheten bara är 5 procent och att det finns hinder.

Vem ska ta bort de här hindren? Man kan inte bara säga att det är konsumenterna som inte förstår hur enkelt det är. Det måste ändå ligga ett ansvar på branschen själv, på de aktörer som finns på den här marknaden och i slutändan på er som lagstiftare om det skulle visa sig att man inte kan öka kundrörligheten.

Ordföranden: Tack så mycket! Då har vi fått väldigt många aspekter på hur läget är, hur det faktiskt ser ut, hur bankerna ser på detta och hur myndigheterna ser på detta. Vi ska snart ge oss in på diskussionen om vad vi ska göra åt det, om något. Den delen inleds egentligen av den siste inledaren, nämligen finansmarknadsminister Peter Norman. Välkommen!

Peter Norman, finansmarknadsminister: Även jag får tacka för inbjudan till denna förnämliga hearing.

Sverige har en väldigt stor banksektor. Den fungerar i huvudsak väl. Vi har väl fungerande finansiella marknader. Avundsjuka tittar många andra europeiska länder på den svenska marknaden. Men den är väldigt stor. Det betyder att Sverige är mer sårbart för finansiell oro än vad andra länder är. En finansiell kris där staten, som sig bör, tvingas upprätthålla stabiliteten i det finansiella systemet riskerar därmed att bli mer kostsamt för Sverige än för andra länder. Det nya regelverket för kapital

täckning, Basel III, innebär ju höjda kapitaltäckningskrav för bankerna. Men i och med att Sverige är i en sådan utsatt position – om man tar bankernas tillgångar och dividerar med BNP får man fram att Sverige är på tredje plats i Europa i banktäthet efter England och Schweiz – är det ett argument för att Sverige ska öka kapitaltäckningskraven ytterligare på de svenska bankerna för att öka motståndskraften mot kriser ytterligare.

Utgångspunkten för resonemanget är skattebetalarna, som alltid. Svenska skattebetalare ska inte behöva uppleva en större risk för finansiell oro än andra skattebetalare i Europa. Därför har regeringen tillsammans med Riksbanken och Finansinspektionen en överenskommelse om att kapitaltäckningskraven för svenska banker ska sättas högre än vad som tidigare har angivits i Basel III. Jag är glad att även Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet delar synen på den här frågan. Det gör beslutet starkare.

Den förbättrade tillsynen i Sverige har skett genom att vi har infört kraftigt ökade medel för Finansinspektionen. Under 2010 blev ökningen 30 miljoner och den växer till mer än 100 miljoner till och med 2014. Vi har infört ett effektivt krishanteringssystem, Stabilitetsfonden. Den finansiella sektorn betalar själv avgifter till fonden för att finansiera stödavgifter för finansiella kriser. Den ska uppgå till åtminstone 2 ½ procent av BNP i

genomsnitt. Vi har en lag om statligt stöd till kreditinstituten, stödlagen, som ger regeringen rätt att ingripa med olika former av stöd till svenska banker för att förhindra störningar i det finansiella systemet.

Vi har tillsatt en finanskriskommitté som ska titta över regelverket för hanteringen av finansiella kriser och möjligheterna för myndigheter att ingripa i tid vid en hotande kris. Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2012.

Vi har en förstärkt insättningsgaranti. Den har höjts vid flera tillfällen och uppgår nu till 100 000 euro. Dessutom ska ersättningar betalas ut snabbare än tidigare. Det ska ske inom 20 arbetsdagar i stället för tre månader. Vi har också infört en alternativ ordning där Finansinspektionen får till uppgift att besluta om när garantin ska träda in.

Vi arbetar aktivt tillsammans med våra kolleger i andra europeiska länder. Numera finns det tre nya tillsynsmyndigheter, en för bank, en för försäkringar och en för värdepapper samt ett systemriskråd i EU:s regi. Myndigheternas uppgift är förstås att harmonisera regler, samordna tillsynen inom EU och ge rekommendationer och förslag till tekniska standarder. Ett led i den här stärkta tillsynen är förstås de stresstester som den europeiska banktillsynsmyndigheten EBA utför. Här åläggs bankerna att, förutom att redovisa exponeringen i statspapper, stärka kapitaltäckningen. EU-förhandlingar pågår också intensivt kring det så kallade CRD 4, Capital Requirements Directive 4.

Återigen, det är viktigt för Sveriges del att kunna skydda skattebetalarnas pengar genom att kräva en högre kapitaltäckning av bankerna.

De aktuella frågorna just nu utgår från att vi ju har haft och i viss mening fortfarande har en europeisk bankstress. Detta möts på bred front genom åtgärder från ECB, långa lån till attraktiva räntor för att stärka banksystemet. I Sverige, har vi just fått höra av Martin Andersson, konstaterar Finansinspektionen att bolånetaket fungerar väl, och vi fortsätter med arbetet med kapitaltäckning inom Sverige och EU.

Sedan kommer vi till konsumenten. Jag tycker att det är två spår man kan gå för att komma fram till att konsumenternas ställning bör stärkas. Det ena är att konsumenterna ofta är i underläge på finansmarknaden på grund av att produkterna är komplicerade. Den finansiella industrin har också en innovationskraft som är stor. Det kommer nya produkter som kanske är ännu mer komplicerade, och konsumenten blir ofta på efterkälken. Det andra är att politiska beslut i bred mening har fattats i parlamentet om att en stor mängd finansiella beslut ska läggas på den enskilde som förut inte var den enskildes sak. Det är ytterligare ett argument för att vi hela tiden måste titta efter om konsumentens ställning kan stärkas mer än vad som är fallet i dag.

Även jag tycker att det är oklara roller mellan försäljare och rådgivare. Jag brukar nämna att om man går in i en Electroluxaffär träffar man ingen dammsugarrådgivare. Det är en dammsugarförsäljare. Ofta kan man göra den analogin även i finanssektorn.

Det är ofta svårt att avgöra hur mycket olika banktjänster kostar. Här tycker jag att branschen kan bli mycket bättre. Exempel på det är fondavgifter. Avkastningen är svår att överblicka.

Här har jag ett exempel som jag har visat förut. Men i och med att repetition är kunskapens moder, alternativt *quality never goes out of style*, gör jag det en gång till.

Här visar jag vad som händer när man sparar i fonder. I exemplet lägger man in 1 000 kronor i månaden i tio år. Man antar en avkastning på 6 procent och en fondavgift på 1,5 procent, som är en normalt förekommande fondavgift. På tio år går i det här exemplet 25 procent till förvaltaren och 75 procent går tillbaka till spararen.

Jag tror att det är så att i och med att fondavgiften i numerär är så pass låg, 1 procent, 1 ½ procent, 2 procent eller vad det kan vara, och så långt från 100 procent tänker man inte på att den gröper ur kapitalet, och det urgröpta kapitalet får ingen ränta över tiden, det vill säga ränta på ränteeffekten kommer inte kunden till del i den utsträckning som man skulle kunna tänka sig. Därför är det viktigt med ökad transparens och tydlighet, inte minst på fondområdet.

Vi håller på med intensiva förhandlingar med branschen, kan jag väl säga, för att få branschen själv att redovisa fondavgifterna på ett annat sätt, att komplettera den avgiftsredovisning man har i dag där det handlar om kronor och ören, det vill säga förklara för kunden att ungefär så här mycket får du betala i kronor och ören under en tioårsperiod om du väljer den här fonden jämfört med andra fonder. Då blir det lättare att välja. Jag tror att man tar fondavgiften på större allvar om man får en sådan hjälp inför sitt beslut. Naturligtvis kan lagstiftning bli aktuellt om inte branschen ger ett tydligt besked om att man vill gå oss till mötes på den här punkten.

När det gäller inriktning och åtgärder har vi skärpt tillsynen och ställt ökade krav på tillstånd samt granskning av rådgivarens dubbla roller.

Vi tittar på stärkt konsumentskydd vid telefonförsäljning. Som vi hörde av konsumentföreträdarnas företrädare är det här – det tycker jag också – ett stort problem. Det är ofta äldre människor som blir uppringda av telefonförsäljare som spelar in samtalen. De försöker sälja väldigt komplicerade produkter. Om man inte tydligt säger nej utan kanske bara förfluet säger ett ja och i princip lägger på luren har man ett avtal. Här prövar vi om det går att göra ett undantag i lagen, det vill säga om det är möjligt att säga att avtal som sker på telefon inte är giltiga. Frågan är om det är möjligt att göra så att man gärna får ringa och marknadsföra, men själva avtalet ska vara en skriftlig accept.

Jag tycker åtminstone anekdotiskt, men även om man tittar på större undersökningar, att det här är ett problem i stigande. Person efter person, ofta äldre, råkar ut för att ha köpt finansiella produkter som de absolut inte skulle vilja ha.

Förutom detta delar jag uppfattningen att vi behöver öka konkurrens och rörlighet på bankmarknaden.

På regeringens uppdrag har inspektionen sett över frågor om tillståndsplikt och tillsyn för bland annat snabblåneföretag. Bristfälliga kreditprövningar gör att många konsumenter beviljas snabblån de inte kan betala tillbaka. Konsumentverket har också nyligen varnat fem snabblåneföretag för att de inte sköter kreditprövningen. Vi prövar nu om lagstiftningen för sådana företag bör ändras. Vår ambition är att snabblåneföretagen ska in under Finansinspektionens hatt så att deras verksamhet blir både tillsyns- och tillståndspliktig. Delvis därför har inspektionen fått dramatiskt, får jag lov att säga, ökade anslag.

Finansiell rådgivning är ofta kort och gott marknadsföring. Som Martin mycket tydligt påpekade är det inte alltid kundens bästa som är i fokus, utan provisionsmekanismen gör att man marknadsför produkter som man ibland tjänar mest pengar på själv. Därför ser inspektionen som sagt över rådgivningsmarknaden vad gäller intressekonflikter och försäljning av komplexa finansiella produkter.

På EU-nivå arbetar vi hårt för ett förbud för oberoende investeringsrådgivare på värdepappersmarknaden att ta emot provision från bland annat fondbolag. Dessutom ska det vara tydligt om det rör sig om oberoende rådgivare eller inte. Förutom detta prövar vi om provisionsförbudet kan utvidgas till att omfatta försäkringsförmedlingsmarknaden. Regeringen har tagit initiativ till en utredning i frågan genom Finansmarknadskommitténs försorg.

Vi ägnar oss också som sagt åt att undersöka möjligheten att öka skyddet för konsumenterna vad gäller telefonförsäljning.

Annika hade en bild om bolånemarginalerna. Det har jag också. Min bild visar liksom Annikas bild att marginalerna har ökat över tiden.

För några år sedan var marginalerna möjligen för låga. Det kanske var lockvaror in till bankbutiken. Av både min och Annikas bild framgår att marginalerna har ökat lite. Man kan diskutera hur mycket.

Mer robusta banker gör naturligtvis systemet mer robust och riskerna för ägarna lägre. I och med att bankerna genom högre kapitaltäckning – extra höga genom vår försorg – blir mer robusta säger elementär finansiell teori att när bankerna blir mer säkra bör vinstkraven från kapitalägarna sänkas. Får man en mer säker tillgång ska man inte kräva lika mycket avkastning. Argumentet att de här kostnaderna bör skyfflas över på konsumenterna blir därför svaga. Enligt vår uppfattning är det mer rimligt att kostnaderna tas av kapitalägarna själva.

Hur säkras då rimliga marginaler? Låt mig redovisa en mycket enkel kalkyl. Kalkylen är inte exakt. De fyra stora bankernas rörelsevinster 2011 var 80 miljarder kronor – miljarder är ett stort begrepp. Banker gör vinster också utanför Sverige; det medger jag.

Låt oss dividera 80 miljarder kronor med antalet medborgare i Sverige, det vill säga 9 miljoner, för att se hur mycket varje enskild person bidrar till bankernas vinst. Vi tar en normalfamilj med två vuxna och två barn,

det vill säga fyra. Hur mycket bidrog en sådan familj till bankernas vinster 2011? Svaret är: ungefär 2 800 kronor i månaden. En familj på fyra personer bidrog alltså med 2 800 kronor i månaden till bankernas vinster 2011.

Jag håller med om Gunnars kalkyl. En avkastning på kapital på längre sikt på 14 procent kan inte vara hållbar. Den är också högre än andra branschens.

Vad kan vi göra? Vi måste arbeta med många medel för att öka konkurrensen på bankmarknaden. Det vi har angett som idéer är flyttbara kontonummer för att göra det ännu enklare. Vi ska försöka få en ökad jämförbarhet mellan banker när det gäller kostnaderna för olika banktjänster. SEB har tagit ett utmärkt initiativ när man redovisar sina egna upplägningskostnader.

Ofta buntas flera tjänster ihop i paketlösningar. Det är inte alltid negativt för kunden – det kan vara bra – men det gör det svårt att jämföra.

Man skulle kunna vara bättre på att redovisa kostnader. Det gör man till exempel i Danmark. Där får kunden en gång om året en lista på vad olika tjänster kostar.

Finansinspektionen har fått i uppdrag att följa upp och granska bankernas bolånemarginaler.

Vi kan tänka oss en vippbräda mellan kunden och säljaren på finansmarknaden. Kunden måste komma upp för att vi ska få balans på vippbrädan. Marknaden fungerar som bäst när kund och säljare har ungefär samma informationsmängd. Här finns det många utmaningar kvar. Vi använder oss av tre led för att försöka stärka konsumentens makt och därmed förbättra konkurrensen. Det första är direkta åtgärder mot konsumenterna som att öka kunskapen och så vidare. Det andra är att pressa säljarna att bli mer transparenta och tydliga för att på det sättet hjälpa kunderna. Det tredje är att undersöka varför rörligheten i banksektorn inte är så hög som vi tycker att den borde vara, och inte så hög som i andra länder.

Regeringen har vidtagit ett stort antal åtgärder, men branschen måste också ta ett ansvar.

Ordföranden: Vi har nu en sista timme för kommentarer och diskussioner. Den kommer att gå fort eftersom vi har åtta partier i finansutskottet och åtta respondenter i panelen, om man inkluderar eventuella frågor till Johan Hansing. För att det ska bli en vettig timme ber jag ledamöterna att fatta sig kort och precist och vara tydliga med till vem eller vilka frågorna ställs. Jag ber panelisterna att inte alla svarar på allt.

Partierna får ordet i storleksordning. I en första runda får fyra frågeställare ordet, därefter får panelisterna svara och så tar vi en runda till.

Fredrik Olovsson (S): Tack för alla intressanta föredragningar. Om man utgår från att det är viktigt för konsumenterna med konkurrens på den finansiella marknaden har vi hört att det finns indikatorer som tyder på att den inte skulle vara tillräckligt god. Man kan också se att det finns en konflikt mellan behovet av finansiell stabilitet och konkurrens. Det finns

fortfarande en hel del regler på det här området. Vi har inte en helt avreglerad marknad utan det påförs flera regler. Det skulle kunna leda till att det blir svårare för nya aktörer att ta sig in på bankmarknaden.

Jag vill fråga Konkurrensverket och Riksbanken: Går vi på några områden för långt i vår vilja att uppnå stabilitet i det finansiella systemet, och bidrar vi därmed till att begränsa konkurrensmöjligheterna, det vill säga att nya aktörer kan få marknadsinträde? Finns det andra möjligheter att utforma regelverk som gör att konkurrensen förbättras utan att stabiliteten äventyras?

Konkurrensverket tog upp några intressanta aspekter om att man kanske inte har alla verktyg som man skulle behöva för att upprätthålla konkurrens på området. Kan ni bidra med några konkreta förslag?

Ordföranden: Då är det min tur. Jag vill tacka för en bred flora med intressanta inledningar. Vi återkommer till många av dem även efter denna utfrågning. Det är nästan svårt att sortera vad man vill ställa frågor på.

Jag håller mig till konsumentvinkeln. Konsumenten är naturligen i underläge – konsumenten är liten och banken är stor, oavsett vilken bank det är. Det finns risker, och det upplevs som besvärligt att byta bank. Flera har varit inne på trösklar och verktyg när det gäller konkurrensen och konsumenternas makt. Jag är intresserad av hur man kan stärka den ofta lilla konsumentens ställning. Jag skulle vilja höra vad ni har att säga, särskilt Gunnar Larsson, Konsumentverket och möjligen Finansinspektionen och regeringen, om vilka verktyg konsumenterna saknar som kräver lagstiftning. Kan vi göra något för att stärka konsumentens möjligheter att ställa krav på banker och för att kunna byta när man vill?

Per Bolund (MP): Tack för en intressant förmiddag så här långt.

Min fråga gäller hushållens skuldsättning och riskerna för det finansiella systemet i ett större perspektiv. Jag konstaterar att Finansinspektionen inte bedömer att risken med hushållens skuldsättning är särskilt stor. Bostadskreditnämnden som ju är en annan statlig myndighet har gjort en annan bedömning. Man säger att den nuvarande strukturen på bostadskreditmarknaden bör ses över och att det sätt som marknaden nu fungerar på innebär stora risker för att obalanser byggs upp.

Det är ett annat perspektiv. Hushållens skulder har stigit sedan 90-talet och ligger på över 170 procent jämfört med den disponibla inkomsten. Det är lätt att hitta exempel i historien på att ökad skuldsättning har lett till finansiella obalanser. Vi har exempel från USA 2007–2008. Vi har exempel från Sverige på 90-talet. Finns det några exempel där en sådan långsiktig ökning av skuldsättningen inte har lett till finansiell obalans?

Frågan är riktad speciellt till Finansinspektionen, Riksbanken och finansmarknadsministern.

Carl B Hamilton (FP): Ett genomgående tema är ju obalansen mellan den lilla konsumenten och de institutioner och företag som vederbörande har att hantera som sparare, bankkund eller pensionsmottagare. De är egentligen försäljare men kallar sig något annat.

Varför finns det inte en marknad för genuint oberoende rådgivare som är genuint intresserade av spararens eller pensionärens intresse? Om jag har ett juridiskt problem går jag till en advokat. Det finns inga sådana personer eller byråer att uppsöka.

Det är ett marknadsmisslyckande. Då brukar vi ekonomer säga att det finns rum för statlig intervention. I Storbritannien finns det konsumentbyråer i varje kommun dit man kan gå. Det är ett exempel på att kommuner ställer upp med den här typen av rådgivning. Vore det en god idé att staten intervenerar och sätter upp byråer här och där dit man kan gå och få hjälp? Finns det goda exempel i andra länder som vi har missat?

Stefan Ingves, Riksbanken: Den svåra avvägningen när det gäller finansiell stabilitet och konkurrens är att hitta ett "lagom" när det gäller avvägningen mellan lång och kort sikt. Tack och lov inträffar stor finansiell instabilitet med ganska långa tidsintervall. Det betyder att det är lätt att pumpa upp systemet på kort sikt, vilket man kan ha ont av på längre sikt. Sättet att hantera detta är att ha regelverk som gör att man undviker långsiktiga katastrofer samtidigt som det ska vara lätt att hantera ett inträde på marknaden. Det har vi inom EU, där vi nu har en helt fri handel över gränserna med finansiella tjänster. Där finns det säkert mer att göra. Det är ungefär så man får hantera frågan.

Det finns inga enkla lösningar. Det är ofta en avvägning mellan kort och lång sikt.

När det gäller frågan om det finns några länder där skuldsättningen har varit hög och det ändå har ordnat sig kan jag säga att skuldsättningen är mycket högre i Norge än i Sverige. Den är också mycket högre i Danmark, men Danmark har en bankkras för närvarande. Frågan är väl snarare hur länge det håller. Det behöver inte alltid bli fel överallt, men det är nog ganska entydigt så att riskerna ökar i takt med att skuldsättningsgraden ökar. Det går möjligen att hitta ett och annat land där det inte har blivit problem, men det vanliga är att det blir problem förr eller senare.

Martin Andersson, Finansinspektionen: Jag tror att frågan om kundernas ställning och vad som behövs hänger ihop med frågan om varför vi inte har oberoende rådgivare. Det handlar mycket om transparens i fråga om kostnaderna. I dag är kostnaderna dolda. Man kan få dem som en procent-siffra som låter ganska låg, men man ser inte vad det kostar. Jag tror att ett skäl till att vi inte har så många oberoende finansiella rådgivare är att viljan att betala för tjänsterna inte är så stor. Om man ska betala 1 000 kronor för att få råd om sitt pensionssparande kanske man tycker att det är en hög avgift. Om man går till en försäkringsförmedlare och köper en kapitalförsäkring för 100 000, som egentligen innebär att man placerar i en

fond under ett försäkringsavtal, får man kanske betala 20 000–30 000 till sin försäkringsförmedlare genom de provisioner som kunden inte ser på ett sådant sätt som han borde.

Mycket finns att hämta i transparens. Då skulle man inse hur mycket man i många fall tvingas betala. Då kanske det också finns en betalningsvilja för den här typen av oberoende rådgivning. Oberoende rådgivare finns oftast i länder som har provisionsförbud. Det finns många bra exempel på det.

När det gäller hushållens skuldsättning gör vi bedömningen att betalningsförmågan är god. Kreditprövningsprocessen i bankerna fungerar väl. Vi ville stävja den ökade belåningen innan det hade gått för långt och införde därför bolånetaket. I många länder där det har gått över styr har det gått för långt innan man gör något. Det här är ett sätt att försöka stämma i bäcken. Vi anser inte att det finns en bubbla på husmarknaden i dag. Priserna kan gå ned ändå. Då är det viktigt att vi har en buffert.

Om man köpte ett hus i Sverige 1991 och hade 90 procents belåningsgrad var det sju år då man hade en skuld som var större än husets värde. Det är långa perioder då man får sättningar i marknaden. Det blev inga stora problem för bankerna eftersom de flesta kunde betala sina lån. Men många hushåll tvingades sälja på grund av arbetslöshet, sjukdom, skilsmässa och annat. Där kommer konsumentskyddsaspekten in.

Avvägningen mellan stabilitet och konkurrens är en viktig fråga. Man måste komma ihåg att vi ibland har försökt att ha en del lättare tillstånd. Det gäller till exempel försäkringsförmedling som det är lätt att få tillstånd för eftersom det skapar ökad konkurrens. Där ser vi mycket missbruk. I många fall har vi lättare gett tillstånd för att öka konkurrensen, till exempel när det gäller inlåning, men där ser vi att det kommer in oseriösa aktörer och försämrar konsumentskyddet. Det är en svår avvägning.

En viktig fråga i sammanhanget som vi har tryckt mycket på är att man ibland måste höja inträdesbarriärerna men att vi också måste ha en bra avvecklingsordning så att man inte riskerar att komma sämre ut som kund i en liten bank än i en stor bank.

Annika Falkengren, SEB: Jag har egentligen inget att tillägga. Kunderna är generellt nöjda med sina banker. Av olika studier ser vi att man generellt är nöjd med sin bank.

Vi kan bli ännu mer transparenta i varje produkt och tjänst. SEB gjorde ett försök för 15 år sedan med att sätta ett pris på varje tjänst. För en person som ofta tog ut pengar i automaten skulle det vara dyrare än för en kund som tog ut mindre ofta. Det väckte stark kundkritik. Man gillade inte det. Det är en balansgång mellan att prissätta varje tjänst och att bunta ihop det för att ha en hög kundnöjdhet. Att hitta transparens och ha nöjda kunder är något som vi brottas med.

Jag tror att bolånetaket var bra. Jag tror att det hade en bromsande effekt. Att man talar med kunderna om buffertsparande och att man ska spara har också effekt. Det är alltid utmanande eftersom vi i Sverige har varit vana att spara på ett annat sätt.

Övind Neiman, Sparbankernas Riksförbund: Jag ska kort kommentera frågan om regler och överreglering som en risk och tröskeleffekt. Det ställde utskottets ordförande en fråga om. Det är ingen tvekan om att vi i Sparbankerna känner av en sådan.

För fem, sex år sedan fanns det 80 sparbanker i Sverige; i dag finns det 63. Minskningen beror uteslutande på Basel II-regelverket. Där ställde man krav på tre oberoende funktioner. Vid den tidpunkten fanns det sparbanker med tre–fyra anställda. Om tre ska vara oberoende blir det antingen bara kontroll och ingen affär eller bara affär och ingen kontroll. Det går inte att kombinera.

Jag har förståelse och stor respekt för att man behöver ha oberoende compliance, riskkontroll, kreditkontroll och så vidare. Men det har gjort det svårare. När dagens sparbanker startades var det grundarna av sparbankerna som stod i kassan varsin lördag. Man hade alltså inga lönekostnader. Då kunde man starta en sparbank och det blev en bra affär. I dag måste man anställa en stab på 15–20 personer innan den första kundaffären kan göras. Det är naturligtvis en tröskeleffekt eller barriär.

Senaste gången det startade en sparbank i Sverige var i mitten på 1940-talet då Kiruna sparbank bildades. Det skulle vara skojigt att få vara med och starta en sparbank; det är lite högre trösklar nu.

Johan Hansing, Bankföreningen: När det gäller hushållens skuldsättning insåg nog alla att den utveckling vi hade för ett par år sedan, när hushållens skuldsättning, bopriser och låneutveckling ökade långt mer än samhällsekonomin, var ohållbar i längden. Vad vi har försökt åstadkomma från branschens sida – jag håller med tillsynsmyndigheter och beslutsfattare – är någon form av mjuklandning.

När en kund gick in på en bank för fem år sedan var den normala lånekulturen att man skulle ha en väldigt hög belåningsgrad, kanske på 90–95 procent och att man skulle slippa amortera. I dag är det tvärtom. Utgångspunkten är att alla kunder ska amortera sina lån och att man har en belåningsgrad i häradet 75–80 procent. Vi har ändrat lånekulturen på ett sådant sätt att det känns mycket tryggare.

Dan Sjöblom, Konkurrensverket: Jag ska först säga några ord om den konflikt som kan finnas mellan konkurrens och stabilitetsregelverk.

Jag tror inte att det behöver vara någon konflikt. Bra konkurrens förutsätter ett regelverk som är tydligt och lika för alla. Det ska vara rättvisa och genomtänkta villkor. Det förutsätter en medvetenhet vid regelgivning om stabilitetssynpunkter om vilken effekt sådana regelverk kan få för konkurrensen och tillträde för mindre aktörer.

Från konkurrenssynpunkt finns det ingen anledning att motsätta sig tillträdesreglering. Ingen tjänar på att det finns oseriösa aktörer vare sig i denna eller andra branscher. Det blir bara dålig konkurrens.

Däremot finns det anledning att fundera över hur man kan uppnå tillräckligt hög restriktivitet i olika former av infrastrukturensamarbete som mötesplatser mellan aktörer i en oligopol bransch. Det gäller att inte skapa sådana som kanske inte behövs och att se till att de ägnar sig enbart åt det som de ska ägna sig åt. Det är inte så lätt att se hur man umgås i alla mötesrum.

Förslaget om förtydligad kostnadsredovisning tror jag har många positiva effekter. Jag tror att det kan skapa bättre förutsättningar för en marknad för oberoende rådgivare. Det kan vara viktigt att fundera på om det ska vara regleringar från regelgivarna eller om det ska vara branschöverenskommelser.

Jag känner mig lite tveksam till branschöverenskommelsetänkandet. Det skapar ytterligare ett forum att träffas och diskutera branschfrågor. Jag kan nog tycka att det är bättre att reglera det från statsmakternas sida.

På frågan om det finns andra sätt att reglera vill jag återkoppla till det jag nämnde inledningsvis, nämligen det australiensiska exemplet. Kanske vore det idé att även i Sverige fundera på om vi ska ha en tydlig reglering av så här enklingsidig marknadsinformation om avsikter – hur man har tänkt agera på marknaden – som inte har något egentligt informationssyfte mot kund. Man uttalar till exempel: Nu tror jag att bolänemarginalerna inte kommer att fortsätta att öka.

Det är svårt att se att det har en effekt som behöver kommuniceras mot kund. Samtidigt minskar det spelrummet för konkurrens mellan aktörerna på en ganska tajt marknad.

Gunnar Larsson, Konsumentverket: Det är, som jag nämnde, tekniskt enkelt att byta bank, men det upplevs otroligt svårt och besvärligt. Det är väl ett misslyckande för en konkurrensutsatt marknad att man har så låg kundörslighet som 5 procent. Det borde väl kunna underlättas på något sätt.

Som konsumentmyndighet har vi ingen större anledning att ge resurser i form av informationskampanjer för att få folk att röra på sig. Man kan naturligtvis informera konsumenterna om att det är ganska enkelt att byta bank; det har till och med finansministern gjort, tror jag. Det kanske borde vara naturligt att bankerna själva informerar om att de finns så att de kan ta kunder av varandra för att öka kundörsligheten.

Det är slående att kunderna är så nöjda med sina banker, enligt vad bankerna säger. Å andra sidan visar alla undersökningar att man känner sig i underläge och att man inte förstår. Man skriver på rådgivarnas material med en namnteckning, men man förstår inte vad man undertecknar. Man svarar ja vid telefonrådgivning fastän man inte förstår.

Det här är en mycket speciell marknad. Det är upp till aktörerna på marknaden att bli tydliga och tala om vad de gör, nämligen säljer finansiella produkter som är svåra att förstå. Det finns otaliga exempel på konsumenter som drabbats illa.

Det finns konsumentrådgivare hos kommunerna runt om i landet. Det finns ett obligatoriskt krav på kommunerna att tillhandahålla budget- och skuldrådgivning. Det finns något som heter Konsumenternas bank- och fondbyrå. Martin och jag har som generaldirektörer satt våra medarbetare att samarbeta med näringslivet. Den finansieras av näringslivet. Byrån är bland annat till för bankkunder. Dit kan man vända sig. Man kan gå in på byråns hemsida och se hur man byter bank. Man skulle kunna tänka sig att bankerna betalade mer för att få bankbyrån att fungera.

Konsumentverket har varit med och startat fyra konsumentbyråer. Tre fungerar alldeles utmärkt. Det är inga som helst problem att få branscher att betala. När det gäller bankbyrån har vi haft problem att få bankerna att vara med och finansiera ända sedan Ingrid Bondes tid. Det tycker jag är lite upprörande.

Birgitta Ohlsson har tillsatt en utredning som heter Framtidens stöd till konsumenter, som ska komma med en rapport till sommaren. I uppdraget ingår att även titta på de här frågorna.

På Konsumentverket kommer vi att göra en studie som handlar om information, transparens, handlingskontroll och inlåsnings effekter. Det handlar bland annat om på vilket sätt banker låser in sina kunder.

Peter Norman, finansmarknadsminister: Jag tar först den fråga fru ordförande ställde om lagstiftning för att stärka konsumenten. Jag var inne på detta förut, men bara för att ta ett axplock: Först har vi sms-lån, där vi numera kräver en kreditprövning och har ökat ångerrätten. Vi har en utredning som ska utreda om man kan införa flytträtt på pensionspengar, vilket inte finns i dag. Vi har släckt ned möjligheten för massfondbyten i PPM-systemet, vilket var till förfång för kunderna. Vi ökar insättningsgarantin och ser över möjligheten att införa begränsningar i telefonförsäljningen.

Allt detta pekar på att vi har konsumentens bästa för ögonen och tar ställning för konsumenten. Detta är dock ett arbete som aldrig kan upphöra i och med att den finansiella sektorn förändras och *ska* förändras och konsumenten därmed måste kunna hänga med.

Jag har en kommentar till Per Bolund om skuldsättningen. Nu säger både Finansinspektionen och Riksbanken att de inte ser det som ett större problem, men jag vill också marknadsföra den undersökning Finansinspektionen gjorde förra året och även gör i år. Det är en fullständigt unik kartläggning av lån ned på individnivå. Man har alltså väldigt god grund för att säga att man inte är så bekymrad.

Däremot håller jag med om att det är höga skuldsättningstal. Till min glädje kom bankerna förra året överens om att göra en frivillig överenskommelse om att man ska amortera vid belåningsgrader över 75 procent.

Vad jag förstår kommer en utvärdering av denna överenskommelse av Finansinspektionen inom en snar framtid, och då får vi väl se om bankerna har levt upp till denna förnämliga ambition.

När det gäller Carl B Hamiltons fråga om varför det inte finns en marknad för oberoende rådgivare är det en extremt intressant frågeställning. När jag talar med försäkringsrådgivare som vill behålla provisionerna och inte tycker om tanken på ett provisionsförbud säger de ungefär: Det är bra med provisioner, för om kunderna skulle bli tvungna att betala vad det kostar – och förstå det – skulle de inte betala för produkten. Men det är bra för dem i alla fall, och därför måste vi ha det som vi har det.

Det är alltså någon typ av money illusion-problem – antingen att man vaggas in i något slags from förhoppning eller att man har något slags förnekande eller vad det nu kan vara. Det uppfattas av konsumenten som otroligt mycket mer besvärligt att behöva betala en räkning än att se att beloppet går ned lite på kontobeskedet. Det tror jag är mer psykologi än någonting annat, men jag tror att det är den obehagliga och enkla förklaringen.

Då är det som du säger – detta är ett argument för statlig intervention. Vårt spår är då i första hand att se till att sådana provisioner kort och gott inte tillåts utan att man ska sätta konsumenten i fokus och ge konsumenten produkter som är avpassade för konsumenten och inte för säljaren.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Med så här skarpa frågor och svar bör vi hinna igenom åtminstone en hel partirunda från ledamöterna.

Per Åsling (C): Jag väljer att rikta mina frågor. Jag börjar med att rikta en frågeställning till Finansinspektionens generaldirektör Martin Andersson. Nyligen presenterade SEB BNP för fjärde kvartalet, vilket visar i statistik att det finansiella sparandet har ökat både i absoluta termer och när det gäller sparkvoten i förhållande till motsvarande period 2010. När man dyker ned lite djupare i denna statistik ser man dock att mycket av sparandet varken är enkelt realiserbara tillgångar – jag tänker till exempel på bostadsrätter och pensioner – eller för den delen ett någorlunda säkert värde, och då tänker jag på aktiefonder.

Jag skulle vilja fråga generaldirektören: Hur ser du på sammansättningen i det individuella sparandet? Jag skulle också vilja be dig kommentera möjligheten för den enskilde konsumenten av finansiella produkter att göra en kvalificerad bedömning av sitt eget sparande. Denna fråga ställs utifrån det uppdrag myndigheten har att utforma regler för att konsumenten ska få en tydlig och korrekt information om olika finansiella produkter och tjänster.

Den andra i panelen jag vill vända mig till är Sparbankernas Riksförbunds vd Öivind Neiman. Det har under senare veckor varit en runda via ECB där man har kört utlåning och hjälpt till med likviditetsförstärkning för banker. I den svenska debatten har mycket kommit att fokuseras på de fyra stora banker som hade kunnat vara mottagare, men ingen av dem har

valt att ställa upp. Här visas dock med facit i hand att nästan hälften av de cirka åttahundra banker som nyttjade faciliteten att stärka likviditeten är små, tyska banker – endera snarlika sparbanker eller kooperativa banker.

Med denna utgångspunkt skulle jag vilja be Neiman kommentera dels att situationen de facto ser ut på detta sätt på den tyska marknaden, dels att de tyska småbankerna har nyttjat denna facilitet för att stärka likviditeten. Jag skulle också vilja att du kommenterade status när det gäller upplåning för mindre svenska banker och finansinstitut. Hur har tillgången, men framför allt kostnaden, förändrats efter Lehmankraschen?

Erik Almqvist (SD): Jag tänkte att jag ska haka på Centerpartiet lite grann, men jag riktar min fråga framför allt till Annika Falkengren.

Som har framkommit och som har nämnts flera gånger i dag har pengar blivit dyrare den senaste tiden. Upplåningen har blivit dyrare för bankerna och därmed också utlåningsräntorna. Med tanke på detta kunde man tycka att erbjudandet från ECB på lån till en ränta på 1 procent kunde vara ganska attraktivt. Vi har sett hur 460 tyska banker har nappat på erbjudandet, och även norska och danska banker har lånat upp motsvarande över 40 miljarder kronor. Det har dock ingen svensk bank gjort, trots att man alltså har beskrivit hur den ökande upplåningskostnaden till marknads förtret leder till högre utlåningsräntor.

I Affärsvärlden tidigare i veckan kunde vi läsa en artikel där man menade att man hade belägg för att Finansinspektionen och Riksbanken i någon mening skulle ha utövat en indirekt påtryckning på de större svenska affärsbankerna för att just undvika att de svenska affärsbankerna nyttjade erbjudandet från ECB. Nu har de så klart ingen formell makt att påverka detta – det vore sannolikt även olagligt att försöka – men indirekt ska de alltså ha signalerat att det skulle kunna få negativa konsekvenser för den bank som väljer att nyttja erbjudandet.

Finansinspektionen uttalar sig även i artikeln och säger att de ser det som ett principiellt ställningstagande och menar att dessa lån i första hand ska gå till banker som har större behov av kapital ute i Europa, trots att erbjudandet som sådant är riktat även till svenska banker. Ska vi tro artikelförfattaren svarar även Annika Falkengren att man valde att tacka nej till erbjudandet bland annat av hänsyn till regleraren som uttrycker sig i artikeln.

Jag undrar så klart vad som ligger bakom detta och om det är så att SEB i alla fall eventuellt hade agerat annorlunda om Finansinspektionen och Riksbanken hade haft en annan uppfattning i frågan.

Ulla Andersson (V): Jag börjar med att ställa en fråga till Konkurrensverket. Den konkurrenslagstiftning vi har verkar på ett sätt vara rätt uddlös i och med att Konkurrensverket säger att vi har en oligopolistisk struktur på bankmarknaden. Jag skulle vilja ha en kommentar till detta påstående och också höra om Konkurrensverket anser att det behövs en form av särlag-

stiftning i konkurrenslagstiftningen just för banksektorn, eftersom banker kan växa sig så pass stora att de blir helt dominerande på marknaden och därmed också får konkurrensfördelar som andra bankaktörer inte har.

Min andra fråga går till Sparbanken. Ni driver ju frågan om sparbanksbevis, som är ett sätt för bygdens befolkning att bli delägare i en sparbank och på så sätt få in mer kapital i bankerna men även se till att delägandet blir spritt, så att säga. Hur stor betydelse har sparbanksbeviset för att fler sparbanker ska kunna etablera sig?

Sedan kan jag så klart inte låta bli att ställa några frågor till den ansvarige ministern. Jag passar alltså på att göra det också. Den första handlar om sparbanksbevis. Regeringen tillsatte en internutredning efter att Västerpartiet hade agerat i frågan på olika sätt. Denna utredning har dragit ut väldigt mycket på tiden. Nu är den ett år försenad, vilket man kan skylla på finanskrisen. Men någon gång borde den bli klar, och nu vill jag veta när och ungefär hur finansmarknadsministern ser på förslaget.

Den andra frågan jag har till finansmarknadsministern handlar om konkurrenslagstiftningen. Finansmarknadsministern brukar säga att det är en sympatisk tanke med delning av banker, vilket vi har föreslagit, men att det kanske inte är så lätt att genomföra. En ändring av konkurrenslagstiftningen skulle dock vara ett sätt att i alla fall delvis nå samma mål, det vill säga att minska storbankernas storlek. Jag skulle alltså vilja höra hur finansmarknadsministern ser på detta.

Den tredje frågan handlar om bankkonkurrens. Den finansiella infrastrukturen är ju rätt avgörande för vad man får för bankkonkurrens, och nu vet vi att det är bankerna själva som äger den. Vore det inte mer rimligt att det offentliga ägde den finansiella infrastrukturen och därmed skapade fri tillgång till den, så att man faktiskt hade möjlighet att starta nya banker?

Anders Sellström (KD): Jag har enbart två frågor. Att öka konkurrensen inom denna sektor innebär att man måste öka transparensen och jämförbarheten utifrån konsumentens perspektiv. Jag riktar mig till Gunnar Larsson på Konkurrensverket och Martin Andersson på Finansinspektionen och funderar: Är det inte dags nu att införa jämförpriser på finansiella produkter, att dra i gång detta arbete i skarpt läge?

Vi behöver ju knappt gå utanför dörren här för att bland taxibilarna snabbt kunna avgöra om vi vill betala drygt 300 kronor eller drygt 2 000 kronor för en jämförbar resa. Det alternativet finns. Är det inte dags att föra in detta ordentligt? Annika Falkengren, du kan ju föregå med gott exempel här och dra i gång ett sådant arbete i din bank så att man kan jämföra era produkter. Det är ju fritt fram att göra så utan att vi behöver ta till någon lagstiftning.

Den andra frågan riktar sig specifikt till dig, Annika Falkengren – du får nu stå till svars för storbankerna här. Varför smyger ni med den kanske bästa sparform som finns för konsumenten i dag, nämligen att amortera på sina bolån? Det är nästan den bästa sparform du kan välja, men när jag går till banken är det inte det första man erbjuder. I stället är det

när jag själv påpekar det som det kommer fram i smyg att ja, visst är det bäst. Varför erbjuder ni inom banksektorn inte detta och går fram med det – ur ett konsumentperspektiv, om man nu vill företräda konsumenterna och stå upp för dem?

Ordföranden: Även i denna runda är det så att alla inte har fått frågan, men alla panelister ska ändå få chansen att yttra sig. Detta kommer också att bli era avslutande inlägg, ser jag på klockan.

Stefan Ingves, Riksbanken: Det var ingen fråga som var direkt riktad till Riksbanken i det här avseendet, men när det gäller frågeställningen om Europa och hur det ser ut i den europeiska finanssektorn kan jag bara konstatera att vi inte har en finanskris i Sverige. Vi har ett fungerande bankväsen, och vi har ett bankväsen som kan hantera sin egen upplåning. Då föreligger inget särskilt behov av att vi i just detta sammanhang skulle behöva hantera frågan på något annat, särskilt sätt. Det är väldigt bra att det är på detta sätt när det gäller svenska förhållanden, för det är många andra i Europa som har betydligt större problem och kämpar med dem.

Martin Andersson, Finansinspektionen: När det gäller hushållens sparande kommer en del tillbaka – när vi pratar om svenska banker och den sårbarhet som finns där – till att svenska banker är mer beroende av marknadsfinansieringen än vad andra banker är internationellt. Det beror på att vi i Sverige har ett sparande som det till väldigt stor del är mer risk i än ett vanligt banksparande. Vi har i Sverige en lång tradition av att till exempel spara i fonder, alltså ha ett mer sofistikerat sparande.

Ibland är det så att vi som kunder kanske tror att vi är lite mer sofistikerade än vi är, och vi har ganska mycket risk i det finansiella sparandet. En av de saker vi tycker är glädjande i den bolåneundersökning vi precis har gjort är att vi ser att vi börjar få en amortering på de riktigt höga nivåerna. Det är som sagt en väldigt bra form av sparande.

I slutändan är det väl dock så att så länge vi som konsumenter tror att vi kan få väldigt hög avkastning – kanske uppemot 8–10 procent – kanske vi inte tycker att det är rationellt att amortera, utan då är det bättre att spara i produkterna. Det är också det som skapar grogrunden till att det kommer in aktörer, i många fall kanske oseriösa aktörer, som försöker erbjuda väldigt riskfyllda placeringar till kunderna.

Vår höga grad av sofistikerad och vårt ibland kanske för stora självförtroende, eller vår för stora tro på möjligheten till hög avkastning, är det som gör att vi blir sårbara och står med stora risker i de svenska hushållen. Det finns därför all anledning att vara noggrann och att även från bankernas och de andra aktörernas sida redogöra för de risker som ändå finns på ett korrekt sätt – hög avkastning innebär även en högre risk. Många säljare av finansiella tjänster fokuserar framför allt på den högre avkastningen.

Jämförpriser är en bra idé, och det finns på en del områden. Vi har haft det här med effektiv ränta och annat i många år i Sverige. Sedan är det mycket komplexa instrument, och det är ganska svårt att få till dem. Vi har försökt att jobba med branschen i flera år för att få till en bättre redovisning av kostnaderna. Vi har lyckats få enhetlighet kring fondavgifterna, men där har vi inte kommit så långt som vi vill komma. Vi har diskuterat med försäkringsbolagen om att göra tydligare faktablad där man lättare kan få information.

Det har dock funnits ett motstånd från branschens sida, för transparens är inte alltid det de vill ha. Det är nämligen inte alltid det ligger i deras intresse att kunden faktiskt förstår vad det innebär i form av kostnader. Där tror jag att vi måste tänka om och kanske inte vänta in branschen lika mycket. Vi har börjat göra vissa aktiviteter där vi går före eftersom vi tröttnar på branschen, som vi i vissa fall upplever som motsträvig.

Som Gunnar Larsson var inne på har vi konsumentbyråerna, som är väldigt bra informationskällor där man kan få väldigt mycket av pristransparensen. Där kan vi bara tycka att det är lite sorgligt att det är just på bank- och fondområdena, som är så oerhört viktiga, som det har visat sig vara absolut svårast att finansiera denna typ av verksamhet som i det stora hela står för ganska små belopp.

Annika Falkengren, SEB: Angående sparandet och att vara tydlig med korrekt information är en sak vi har gjort på banken att gå ifrån att jämföra med index. Där känner vi nämligen att många kunder går fel. Jag tror också att medierna har ett visst ansvar – det talas om bästa fonden senaste månaden eller senaste veckan. Då vet man att man antagligen ska sälja den fonden på en gång, för den kommer inte att kunna prestera lika bra.

Vi har börjat en dialog med våra kunder om vilken riskprofil de vill ha. Vad är statslåneräntan? Vad är reporäntan? Hur länge kan de tänka sig att binda sina pengar? Vad förväntar de sig? Det är lite utmanande även för personalen att utmana kunderna och fråga, för som Martin var inne på hoppas ju alla få kanske 8–10 procent. För ett säkert sparande pratar vi i stället kanske 3 eller 4 procent.

Det handlar nog alltså om mognad. Inget ont som inte har något gott med sig; kanske har finanskrisen lärt oss alla att det är lite tillbaka till basics igen. Det är viktigt att veta vad man har och hur saker och ting ser ut. Det finns inget fantastiskt sparande utan risk som är långt över vad statsobligationerna ligger på, utan då innebär det att man tar lite risk.

Det finns flera orsaker till att SEB valde att inte ta del av repan. Ett beslut var naturligtvis att vi för egen maskin klarar att låna upp pengar på tre, fem och sju års sikt. Ja, det är dyrare än det repan erbjöds till, men som jag försökte säga i min presentation: Någonstans är banker förtroende, och någonstans är det otroligt viktigt att tala om att man genom hela finanskrisen klarade av att finansiera sig själv.

Lika viktigt var detta faktiskt i Sverige. Vi deltog inte aktivt i något program. Även om stödet fanns som ett skyddsnät för alla tog vi inte aktiv del av något stöd. Det tror jag har varit viktigt långsiktigt. Vi hade naturligtvis samtal med både Finansinspektionen och Riksbanken, och där var ett gemensamt tycke att behövde man inte låna pengar skulle man inte heller göra det för att göra ren finansiell vinst.

Sedan ska jag också säga att man för att låna pengar också ska sätta av säkerheter för lånet, så man binder upp delar av sin bank i flera år. Det kan man också fråga sig om man tycker är bra eller dåligt. Det var alltså så vi kom fram till detta beslut.

Jag har en kort kommentar till oligopolet och att det är få banker. Det är klart att vi som själva driver en bank känner att konkurrensen är oss i hämlarna varje dag, och vi känner att kunderna har många valmöjligheter. Jag vet inte hur många branscher det finns, till exempel om jag tittar på min elräkning eller på vad jag finansierar för olika saker, men det finns ändå ett tiotal eller fjortontal olika banker som erbjuder till exempel bolån och olika sparanden.

Bankerna tjänar naturligtvis också pengar på väldigt mycket annat. Av SEB:s vinst är mindre än 5 procent från bolån. Ungefär 8 procent är från den svenska kontors servicen. Man kan ibland kanske få intrycket att det är de svenska konsumenterna som är den stora delen av vinsten, men så är faktiskt icke fallet. I stället är det många andra saker som gör att vi får vår vinst. En stor del för SEB är den stora företagsidan.

Jämföra priser tror jag faktiskt att man kan göra mer på, och där försöker vi göra mer. Däremot är det ibland även svårt för oss att veta hur andra banker prissätter sina tjänster och produkter. Vi valde att tidigt gå ut med att visa hur vi prissatte bolån. Jag kan vara öppen här och säga att jag misströstade – jag förstod inte varför vi var den enda banken som visade detta. Vi fick mycket kritik från kunder och medierna, som hela tiden bara kunde se vad SEB gjorde. Vi kände oss ganska uthängda genom att vi var den enda banken som var ute med detta, och det blev faktiskt en ganska negativ reaktion.

När vi ifrågasatte det gick vi tillbaka och tittade, och då kom vår kontorschef tillbaka och sade att det är över 250 000 som tittar på SEB:s hemsida angående bolåneränta. Någonstans spelade alltså detta stor roll, så vi valde att fortsätta med det. Nu är det en bank till. Ibland är det alltså lite svårt att gå före, men nu har vi kommit fram där. Det kanske finns fler tjänster där vi ska vara mer öppna med vad de kostar.

Avslutningsvis, angående amortering: Jag håller med om att det bästa är att spara till sig själv. Om man lånar över 75 procent hos oss – alltså mellan 75 och 85 procent, där bolånetaket ligger – kräver vi att man amorterar det på tio år. Vi går också in och räknar hela bolånet när man tar ett lån i banken, och hela lånet ska amorteras på 60 år. Det är lång tid, men

det är ungefär där vi har sett historiskt att det ligger. Det finns alltså i dag en uppmuntran att faktiskt diskutera amortering från det att man tar sitt lån, och det har blivit bättre. Det kan säkert pressas på ytterligare.

Öivind Neiman, Sparbankernas Riksförbund: Jag ska börja med att besvara Per Åslings fråga om utlåning i ECB. Det finns nog ett inslag av blåögdhet här. Jag tror att våra medlemsbanker hade uppfattningen att det inte fanns möjlighet att låna pengar i ECB på tre år till 1 procent eftersom de inte är medlemmar i banken.

När vi hade den akuta finanskrisen under hösten 2008 och i början av 2009 gjorde Sveriges riksdag några liknande, om än mindre, faciliteter – jag vill minnas att det var tre gånger hundra miljarder. Där hade sparbankerna inte möjlighet att låna direkt av Riksbanken, beroende på att vi inte var medlemmar i riksbanksclearingen. Däremot kunde man indirekt dra nytta av faciliteten via samarbetet med Swedbank.

Därmed kommer vi över på kostnaden för upplåning. Det är som jag beskrev i mitt inledningsanförande så att sparbankerna har en bra balans mellan inlåning och utlåning. I allt väsentligt finansierar man alltså sin utlåning med inlåningsmedel och ansamlat eget kapital.

Sedan är det bolånestocken. Det blir lite komplext, för i ett traditionellt bankföretag har man hela engagemanget i sin balansräkning. Det har alltså inte sparbankerna, utan de har lån på tillgångssidan. Det är blacolån och företagslån – det är all annan utlåning än hypotekskrediter – och så har de eget kapital, andra eventuella likvida tillgångar och så. På skuldsidan har de inlåning och eget kapital.

Där råder det en väldig balans, så sparbankerna behöver inte gå ut och finansiera sig. De har inte den kostnaden, med det undantaget att de har ca 158 miljarder av Swedbank Hypoteks upplåningsbehov. Det avser sparbankernas andel av hypoteksaffären. Där är vi beroende av hur det fungerar. Då är det så att det fungerar alldeles utmärkt när det går bra. När det är tuffa tider är det naturligtvis sämre att vara beroende av en i denna betydelse extern aktör, men även med den kris vi har genomlevt har det fungerat. Det har naturligtvis varit lite gnissel, justeringar av internräntor och så vidare, men det har fungerat.

Det är förvisso så att det finns en risk. Sparbankerna har ett ganska stort beroende av Swedbank i detta samarbete, men lyckligtvis har Swedbank också ett beroende av sparbankerna. Det känns alltså som att det fungerar.

Jag glider över till Ulla Anderssons fråga om sparbanksbevis. Jag delar nyfikenheten på frågan. Jag konstaterar att det inte har hänt något trots att ganska lång tid har förflutit. Samtidigt har frågan inte avfärdats, och det är vårt halmstrå. Jag uppfattar att frågan då och då kommer upp i denna typ av forum, och det är väl lite blåögt men jag glad så länge den inte är avfärdad. Man kan dock säga att det som började med en iver i denna fråga kanske närmar sig gränsen till otålighet.

Det är dock inte akut. Det var din andra fråga, hur stor betydelse detta har. Det är alltså inte så att sparbankerna desperat behöver ett sätt att förstärka sin kapitalbas. Sparbankerna klarar de nu kända kapitaltäckningskraven, både de befintliga och de som kommer i CRD IV såvitt de är kända i nuläget. För framtida tillväxtpotential, där din fråga var om etablering, är det däremot klart att om det fanns en finansieringsmöjlighet som betyder att en viss del av bankens balansräkning kan finansieras av lokala investerare – det är man beroende av för att bli en lokal bank – skulle det vara bra.

Frågan är alltså inte akut, men den är hela tiden aktuell. Jag blir väldigt nyfiken på svaret senare.

Ordföranden: Innan vi går vidare ska jag bara kort säga att vi inte får sammanträda efter kl. 12. Jag säger det inte för att stressa någon, men kammaren sammanträder då och vi måste hålla tiden ganska skarpt.

Johan Hansing, Bankföreningen: Jag har en jättesnabb kommentar till hur hushållen sparar. Det är som ni har sagt att svenska hushåll i förhållande till många andra länders hushåll fortfarande sparar väldigt mycket i fond- och pensionssparande.

Det som är intressant är dock att man på senaste tiden har sett en väldigt stark renässans för vanligt banksparande. Som andel av det totala sparandet hos hushållen har det ökat från 23 till 39 procent, och i absoluta tal har det nästan fördubblats – från 600 miljarder till nästan 1 200 miljarder. Det är alltså en ganska dramatisk utveckling vi ser när det gäller vanligt, traditionellt banksparande.

Dan Sjöblom, Konkurrensverket: Som svar på Ulla Anderssons frågor om tillräckligheten eller inte av konkurrenslagstiftningen som den ser ut i dag kan jag börja med att säga att vi i substans har en konkurrenslagstiftning i dag som väl motsvarar den som finns i övriga Europa. Den är väl utvecklad även i vidare internationella jämförelser.

Processuellt och institutionellt finns det skillnader. De flesta av våra systemmyndigheter i Europa, till exempel, har egen beslutanderätt i att bötfälla företag för kartellverksamhet. Det har vi inte i Sverige. Det finns kanske även en viss skillnad i synen från branscher på hur skarpa tänder en myndighet har, om man har eller inte har en egen beslutanderätt i sådana frågor.

Denna marknad är en oligopolmarknad, som jag har konstaterat och som Ulla Andersson nämnde. Ett oligopol kan fungera väldigt bra, och ett oligopol kan fungera ganska dåligt ur konkurrenssynpunkt. Det finns mycket forskning på detta och vad som påverkar om man får det ena eller andra utfallet. Det är mycket saker som om det finns tillträdesmöjligheter för nya aktörer och hur höga etableringshindren egentligen är. Det var det jag var inne på tidigare: Det finns stora anledningar att ha en restriktivitet i att tillåta för mycket infrastruktursamarbete mellan de etablerade bankerna, vilket kan verka hindrande för nytillträde.

Det finns naturligtvis också en utmaning. I många oligopolsammanhang är svaret att vi ska öppna gränserna och ha större internationell konkurrens. Vi ser väldigt lite internationell konkurrens. Man lånar inte pengar till sin bostad från en tysk bank, även om räntorna är betydligt lägre och det naturligtvis finns en hel massa kloka anledningar till det. Just att det är svårt att öppna gränserna som ett svar på oligopolproblematiken kanske innebär att vi ska vara ännu tydligare på övriga tillträdesfrågor.

Gunnar Larsson, Konsumentverket: Det ställdes en fråga om jämförelsepriser. Det är precis som Martin beskriver; marknaden är motsträvig till detta. Transparensen på marknaden är också väldigt dålig. Därför är det glädjande att det Annika Falkengren beskriver, att man ger sig ut och talar om vad det kostar i kronor, är ett tecken på en marknad som kanske börjar fungera. Det blir också lätt för konsumenterna att jämföra – 250 000 går in och läser på deras hemsida. Det är otroligt positivt. Fortsätt med det!

Peter Norman, finansmarknadsminister: Först ett allmänt inlägg i oligopoldebatten: Jag håller i viss utsträckning med Annika Falkengren om att det ändå finns någon typ av konkurrens i banksektorn. Det är svårt att tala i termer av antal banker. Jag brukar ta fondbranschen som ett exempel – de fonder en svensk har tillgång till genom nätet är säkert uppe i tio tusentals fonder över världen. Trots att det är så otroligt många typer av fonder och trots en teknologisk revolution har vi inte fått se något pristryck på fonderna i branschen, substantiellt sett, de senaste 20 åren.

Det är alltså inte säkert att det blir bättre konkurrens av att det är väldigt många, utan konkurrensbegreppet är svårare än så. Det handlar om det vi har varit inne på, konsumentmakt och asymmetri mellan köpare och säljare, och det är svårare att komma åt än att bara tro att det hjälper med fler aktörer.

För att sedan svara på Ulla Anderssons frågor tror jag att det finns värden i olika typer av banker och olika typer av associationsformer. Jag tror att det finns ett värde i sparbanksidén, det vill säga lokal kännedom om företag och privatpersoner för att därigenom kanske göra bättre kreditupplysningar än andra. Jag skulle gärna se en ökad sparbanksrörelse i Sverige. Om det finns speciella hinder för detta är jag mer än villig att diskutera det.

När det gäller sparbanksbevisen handlar det i första hand inte om finanskrisen utan om juridiska problem, vilket har lett till att utredningen tyvärr inte är klar. Jag har tyvärr inget svar på när den kommer. Men det jobbas intensivt, och vad jag har förstått har man stött på juridiska problem.

Beträffande delning av banker är jag fortfarande tämligen skeptisk till den åtgärden. Tanken är att göra en kundorienterad bank som man har hjärnkoll på och en investmentbank som får segla i väg hur den vill. En sådan uppdelning skulle inte ha hjälpt oss i Lehmankraschen. Den skulle ha slagit till med förfärande styrka i vilket fall som helst. Jag tror att dessa investmentbanker, som man ska kunna låta göra lite vad de vill, kommer att bli så stora, och är så stora, att de är ett hot mot finansiell

stabilitet i vilket fall som helst. Därför tror jag mer på den väg som man har valt, åtminstone i EU, nämligen att en höjd kapitaltäckning på hela bankkoncernen är att föredra.

När det gäller infrastrukturen för bankerna måste jag säga att jag inte är helt uppdaterad på den frågan. Men vad jag förstår fungerar infrastrukturen för den svenska finanssektorn väl, och jag har inte sett några hinder för nyetableringar vad gäller infrastrukturen. Men om Ulla Andersson eller andra har andra uppfattningar är jag förstås villig att lyssna på det.

Ordföranden: I och med detta måste vi avsluta just denna övning.

Jag ska göra en kort sammanfattning. Jag kan konstatera att vi har fått många intressanta frågor väckta, belysta, vridna och vända på. Vi har också fått ett antal svar under denna förmiddag. Andra svar fortsätter vi att söka från de olika experterna och företrädarna som har varit med, ledamöterna, partierna och även från utskottet.

Jag riktar ett stort tack till er som har deltagit aktivt för er medverkan. Jag riktar även ett tack till er som har följt oss här på plats och till er som har följt oss externt.

För er som vill återkomma till något av momenten kommer detta att finnas kvar ett tag på riksdagen.se.

Därmed är denna utfrågning avslutad.

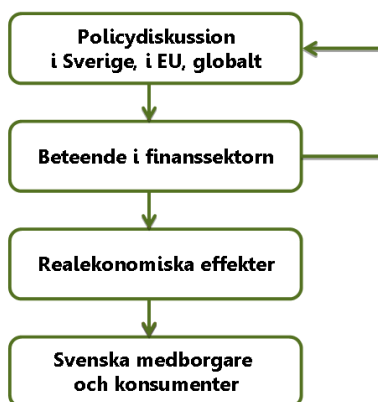

Finansiell stabilitet ur ett konsumentperspektiv

Finansutskottet

Stefan Ingves, 15 mars 2012

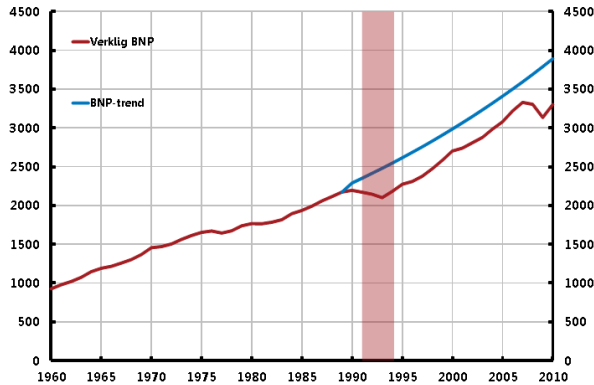
Hur finanssektorn regleras påverkar medborgarna

Kriser kostar samhället enorma belopp

BNP-utveckling i Sverige, 1960-2010, miljarder kronor

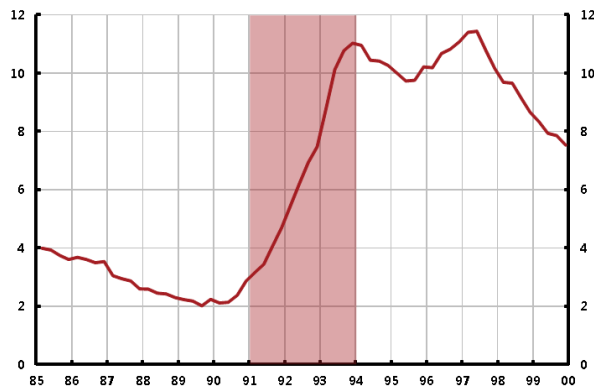

Källa: Riksbanken

De reala effekterna har ett högt socialt och ekonomiskt pris

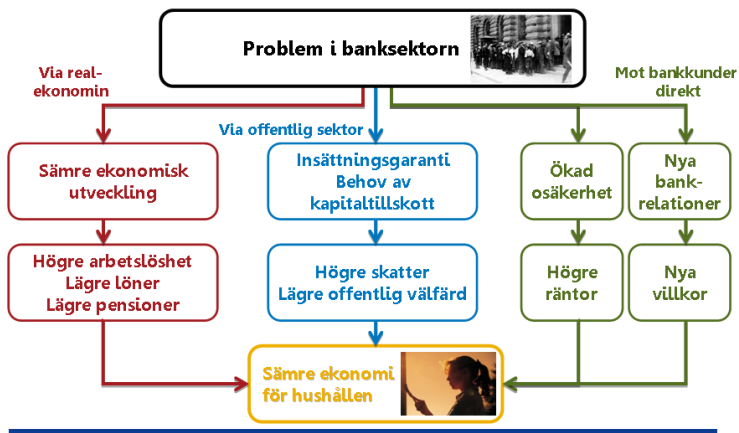
Arbetslöshet i Sverige, 1985-2000, procent av arbetskraften

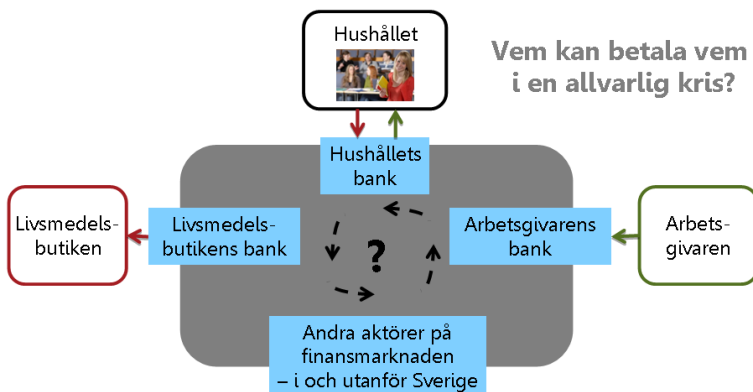
Källa: Riksbanken

Problem i banksektorn slår mot medborgarna på flera sätt

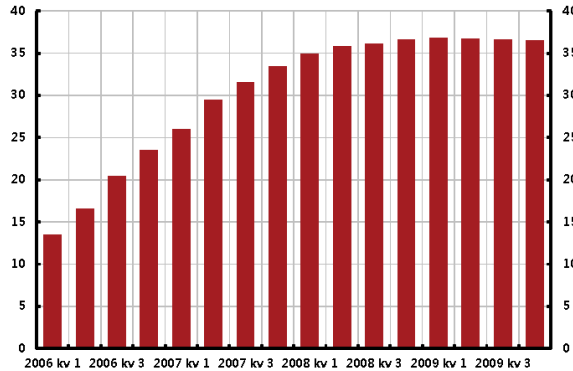
Ytterst hotar en finansiell kris grundläggande samhällsfunktioner

Finanskrisen 2007-2009 drabbade låntagare i andra länder hårt

Andel nonprime-låntagare i USA med högre skuld än tillgångsvärde, 2006-09, procent

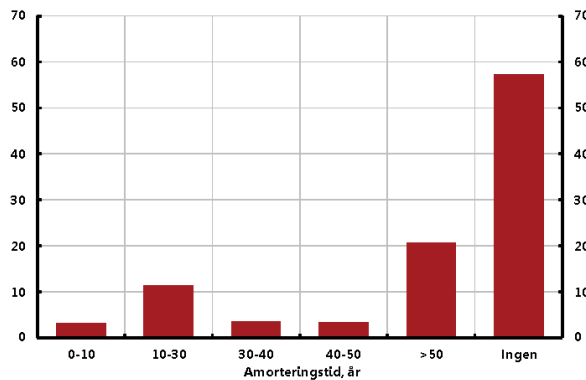

Källa: Federal Reserve Boston

Problem i bostadsektorn skulle kunna få svåra konsekvenser för hushållen

Fördelningen av nya bostadslån på olika amorteringstider, procent

Källa: Finansinspektionen

EU-kommissionen oroar sig för utvecklingen i Sverige

Ur *Alert Mechanism Report 2011/2012*

"Despite overall good macroeconomic performance some countries display developments in assets markets, including in particular housing, and a continuous build-up of indebtedness in the private sector, which also warrant further analysis"

- EU-kommissionen vill ha närmare granskning av de svenska hushållens skuldsättning
- Sveriges möjligheter att hantera situationen är beroende av hur Basel III-regelverket implementeras i EU

Källa: EU-kommissionen

Riksbanken har en viktig roll i att förebygga finansiella kriser

Riksbanken har ansvar för betalningsmedel och kan tillhandahålla likviditet

Riksbanken övervakar finanssektorn med ett systemperspektiv

Riksbanken är Sveriges representant i internationella regleringssamarbeten

Men Riksbanken saknar skarpa förebyggande verktyg

Att förebygga finansiella kriser är av stor vikt för svenska hushåll

Svenska hushåll behöver fungerande finansiella tjänster och skydd från finansiella kriser och dess effekter

Medborgarna har rätt att förvänta sig att myndigheter på bästa sätt förebygger och hanterar finansiella kriser

Myndigheterna behöver rätt verktyg att förebygga och hantera kriser

Extrabilder

Notan för skattebetalarna vid en finanskris är betydande

Utgifter för kapitaltillskott, aktieförvärv, garantier m m, 1991-93

**Nordbanken/Securum
40 miljarder kronor**

**Gotabanken/Retriva
24 miljarder kronor**

Utgiftsposter i statsbudgeten för 1992/93

**Försvarsdepartementet
37 miljarder kronor**

**Högskolor och studiestöd
24 miljarder**

Högre utbildning: 8 miljarder kronor
Forskning: 7 miljarder kronor
Studiestöd: 9 miljarder kronor

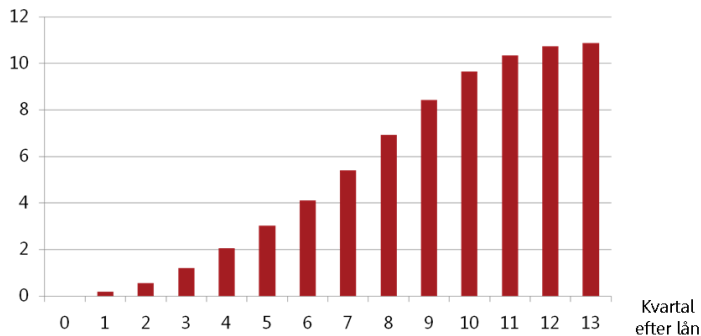
+ omfattande kostnader från lägre tillväxt, stort skattebortfall och större behov av socialförsäkringar

Källor: Bankstödsnämnden, Finansdepartementet

Oansvarig utlåning var en av orsakerna bakom bolånekrisen

Andel av de ungerska bostadslånen i utländsk valuta beviljade 2008 som har betalningsproblem, procent

Källa: Ungerns centralbank MNB

Banktillgångar i förhållande till BNP december 2010

Procent

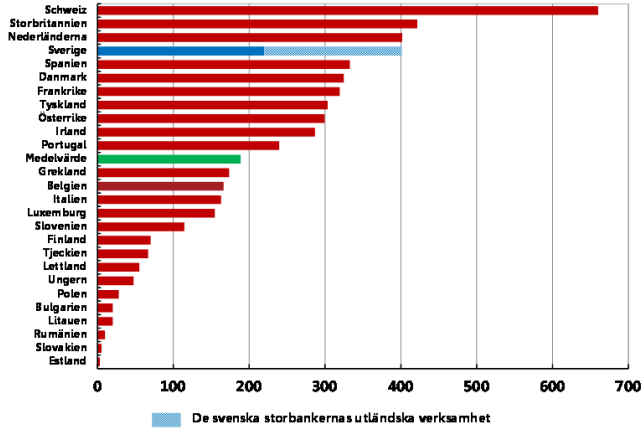

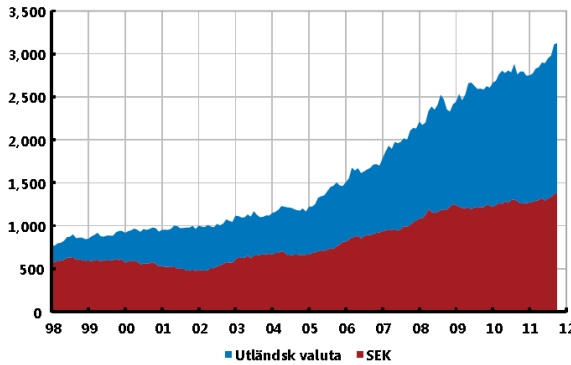
Diagram 3.1.

Källor: ECB, EU-kommissionen, Schweiz Nationalbank och Riksbanken

De svenska bankerna är beroende av omvärlden för finansiering

De svenska storbankernas marknadsfinansiering via svenska moder- och dotterbolag, miljarder kronor

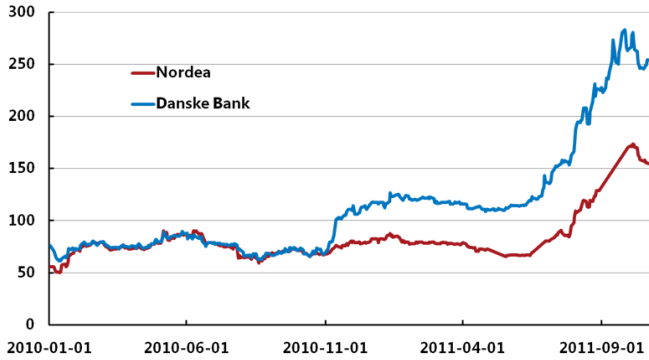

Källor: SCB och Riksbanken

Implicita statsgarantier

Femåriga CDS för Danske Bank och Nordea 2010-2011, räntepunkter

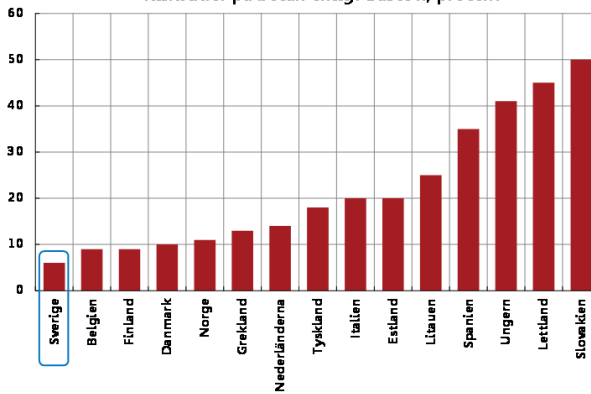

Källa: Bloomberg

Svenska banker har låga riskvikter

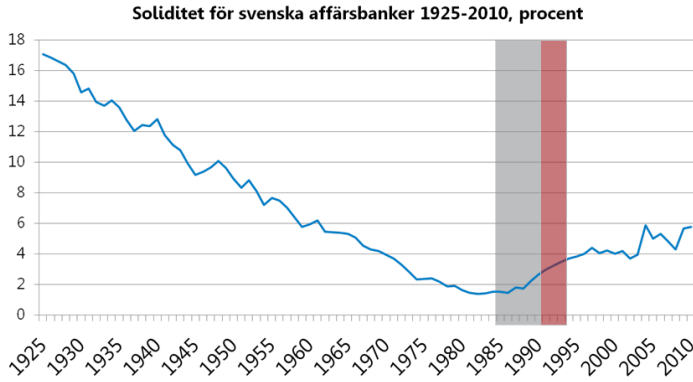
Risikovikter på bolån enligt Basel II, procent

Källor: Nationella centralbanker och Riksbanken, FSR 2011:1

Sverige har dåliga erfarenheter av låg kapitaltäckning

Källa: Riksbanken

Riksbankens strukturella likviditetsmått för de svenska storbankerna och för bankerna i det europeiska urvalet

Stabil finansiering i förhållande till illikvida tillgångar, procent

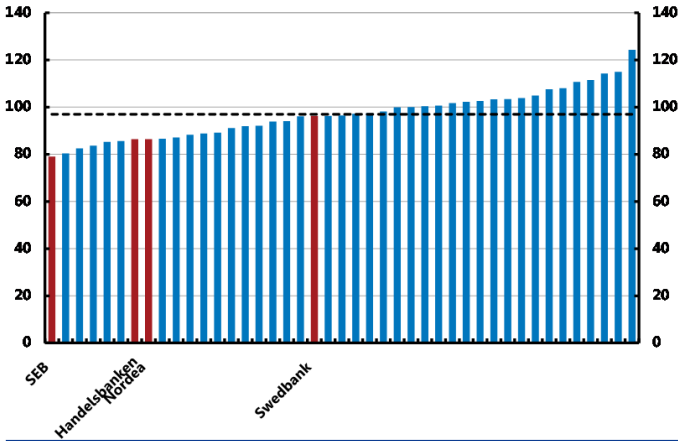

Diagram 4.12.

Källor: Liqui datum och Riksbanken

Riksbankens kortfristiga likviditetsmått för de svenska storbankerna och för bankerna i det europeiska urvalet

Överlevnadsperiod, antal dagar

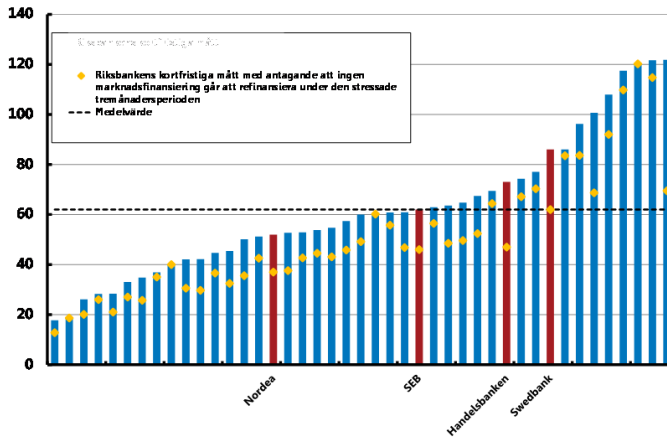
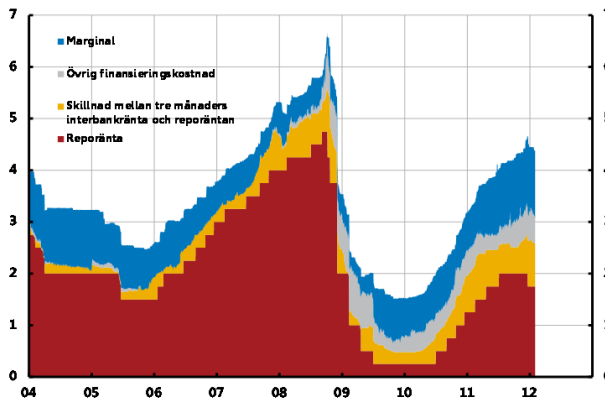

Diagram 4:15.

Källor: Liquidatum och Riksbanken

Diagram A21. Uppdelning av tremånaders bolåneränta

Procent

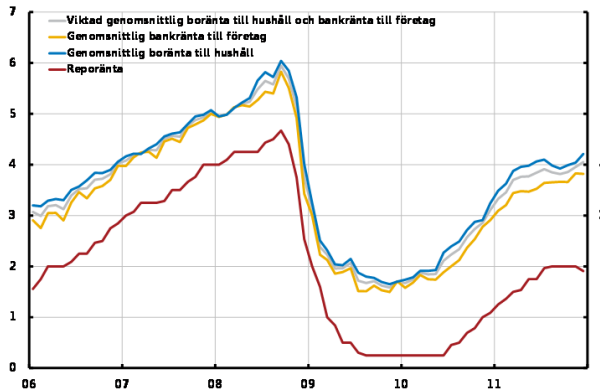

Anm. Avser genomsnittet av listade borsntor från banker och bostadsinstitut. Listade bostadsntor är de räntor som Nordea, SBAB, SEB, Swebank Hypotek och Stadshypotek publicerar bland annat i dagspresen. I detta exempel består marginalen av övriga kostnader förknippade med bolån samt vinstmarginal.

Källor: Reuters EcoWin och Riksbanken

Diagram A22. Genomsnittliga boräntor till hushåll och bankräntor till företag på nya avtal samt reporänta

Procent, månadsmedelvärden

Anm. Grå linje är hushållens genomsnittsränta viktad med andelen lån till hushåll och företagens genomsnittsränta viktad med andelen lån till företag i december uppgör andelen lån till hushåll och företag till 40 respektive 40 procent. Sista observationen avser december 2011.

Källor: SCB och Riksbanken

Kreditgap

Procent

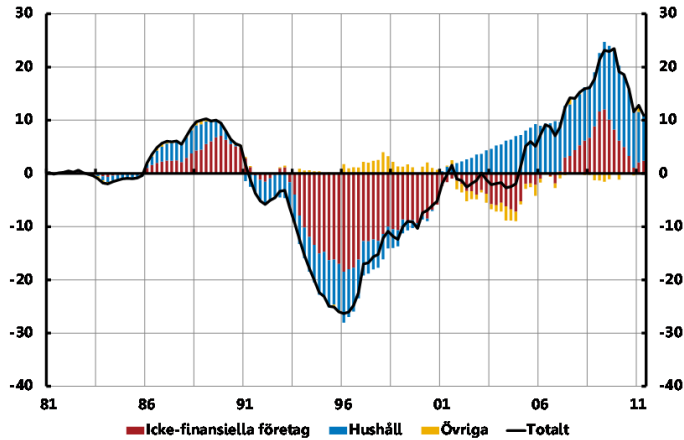

Diagram 2.5.

Källa: Riksbanken

Skillnad mellan 3-månaders och 3-årig bolåneränta samt andelen av nytagna lån som har rörlig ränta

Procentenheter och procent

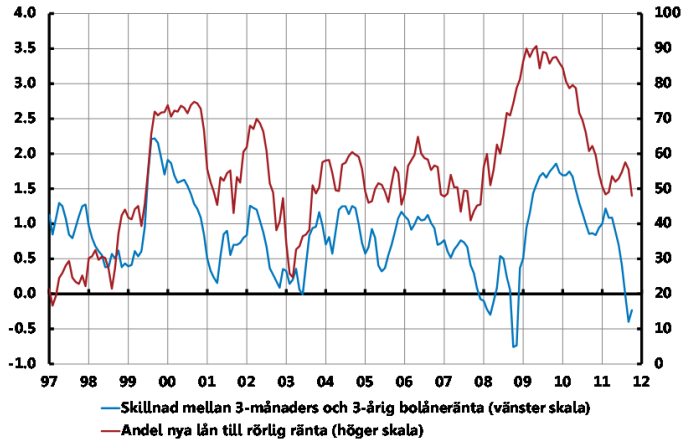

Diagram 2.6.

Källor: SBA och Riksbanken

Reala huspriser

Index, kvartal 1 2004 = 100

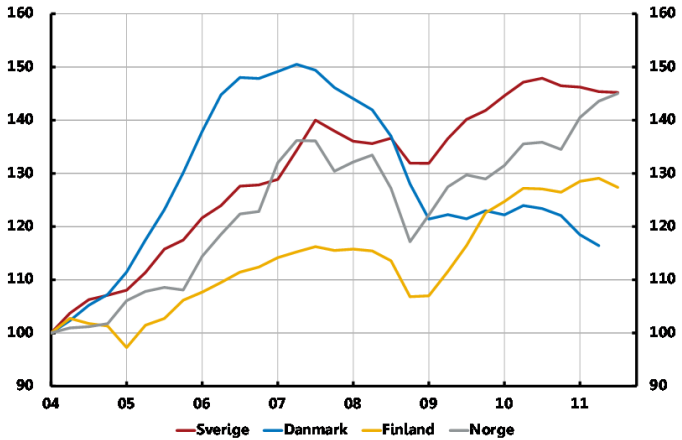

Diagram 2.15.

Källor: Reuters EcoWin, Bank for International Settlements och Riksbanken

Sveriges möjligheter att agera är beroende av EU-förhandlingar

- Kommissionens linje i förhandlingarna om nya kapitaltäckningsregler i EU är full harmonisering
- Enligt förslaget ska inte nationella myndigheter kunna ställa högre krav på bankerna
- Utfallet av förhandlingarna är ännu oklart

Ur EU-kommissionens CRD IV – Frequently Asked Questions

Why is the Commission eliminating the possibility for Member States to require institutions to hold more capital?

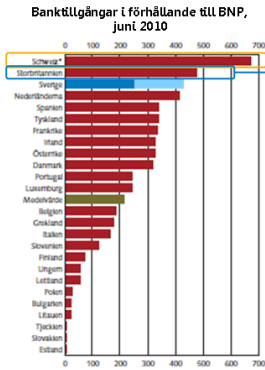
The EU in general and the euro area in particular have a very high degree of financial and monetary integration. Decisions on the level of capital requirements therefore need to be taken for the single market as a whole, as the impact of such requirements is felt by all Member States. Financial stability can only be achieved by the EU acting together, not by each Member State on its own.

[...]

Therefore, we need to set the level of capital at a level that is appropriate for the EU as a whole. That is why the minimum capital requirements written in CRDIV cannot be increased by national authorities (e.g. 6% CET 1 instead of 4.5%), unless a specific add-on is justified following an individual supervisory review (Pillar 2, see below).

Källa: EU-kommissionen

Andra länder med stora banker reglerar hårdare än Basel III

Commission of Experts

•Progressiva kapitalkrav
 •10 procent eget kapital
 •9 procent contingent convertibles

Independent Commission on Banking

•Strukturseparering av retail- och investmentbanker
 •Extra kapitalbuffert för retailbanker
 •Kapital och bail-in bonds totalt 17-20 procent

”Fi ska bidra till ett stabilt och väl fungerande finansiellt system och till konsumentskyddet inom det finansiella systemet.”

Fråga:

Antag att räntan på ditt sparkonto är 1% och inflationen är 2%. Om du låter dina pengar stå på kontot i ett år, kommer du kunna köpa mer, lika mycket eller mindre för pengarna vid årets slut?

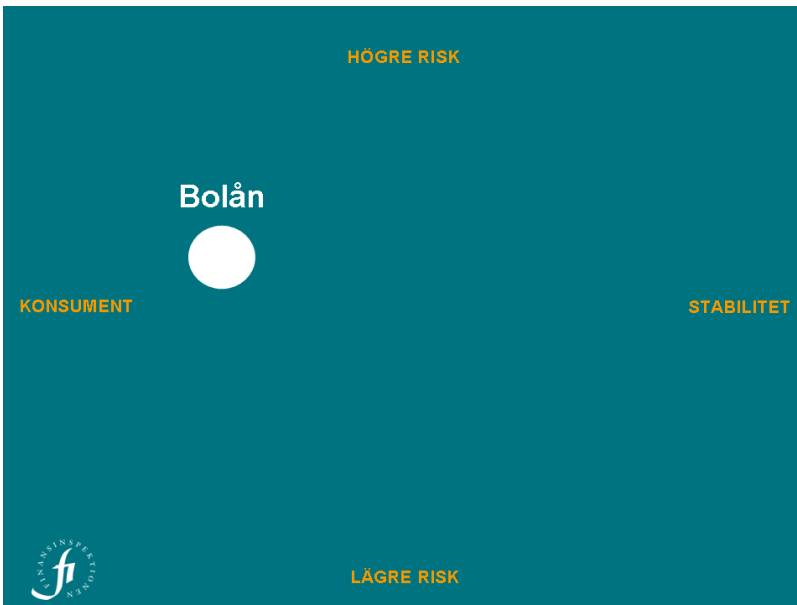
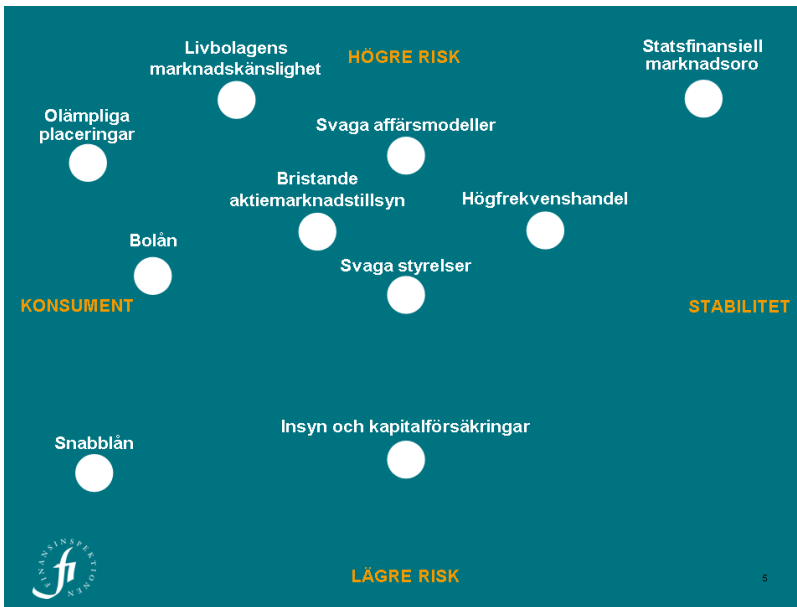

Fråga:

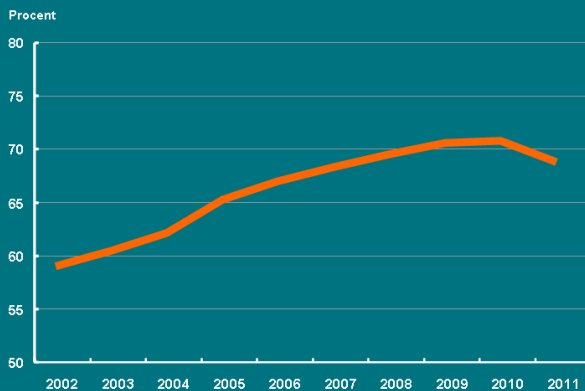
Antag att räntan på ditt sparkonto är 1% och inflationen är 2%. Om du låter dina pengar stå på kontot i ett år, kommer du kunna köpa mer, lika mycket eller mindre för pengarna vid årets slut?

40% fel

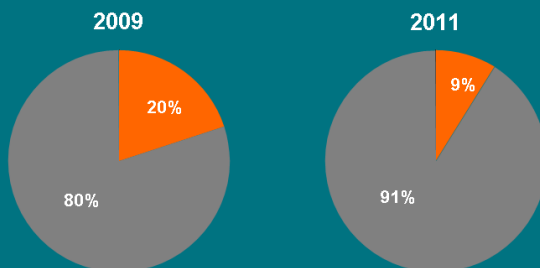

Trenden är bruten

7

Färre tar stora lån

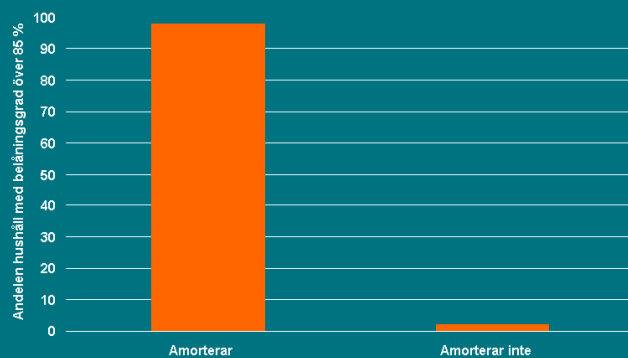

Taket eller under

Över bolånetaket

8

Stora lån amorteras

9

Olämpliga placeringar

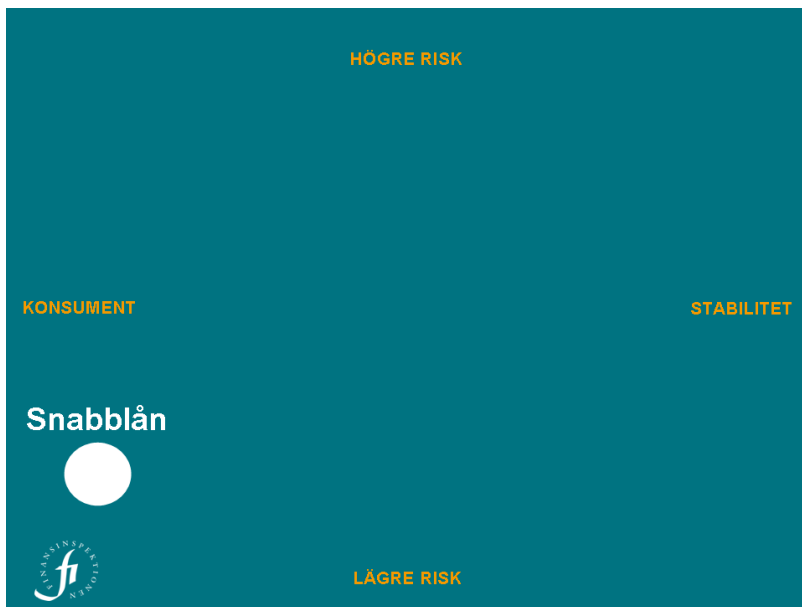
HÖGRE RISK

KONSUMENT

STABILITET

LÄGRE RISK

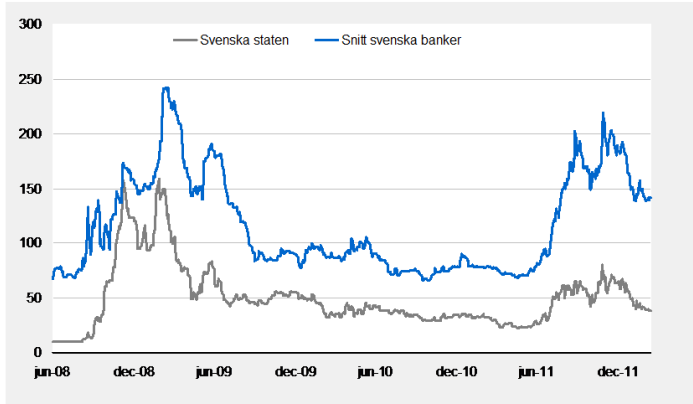

Bankers upplåningskostnader

Kostnad för att försäkra kreditrisken

(uttryckt som påslag i baspunkter över 5-årig swappränta)

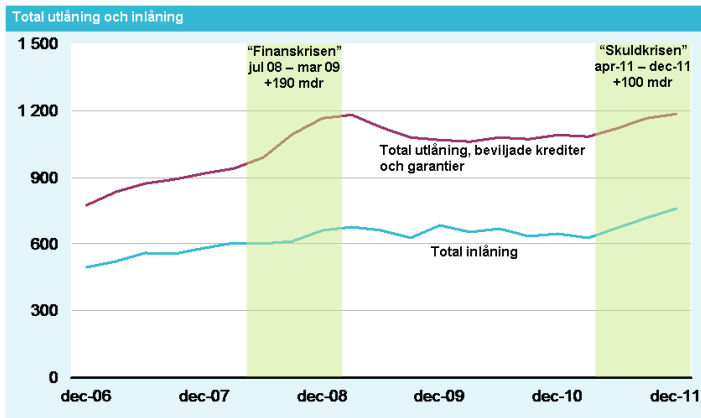

SEB

3

SEB:s kreditvolym och inlåning

miljarder kr

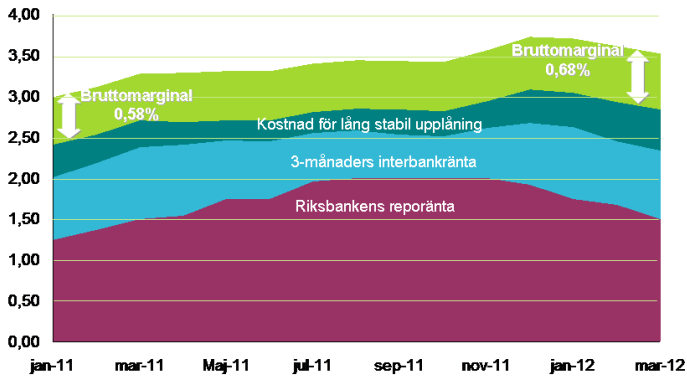

SEB

4

Svensk bolånemarknad

Prissättning utifrån SEB:s upplåningskostnad, lån med 3-månaders bindning, månadsnitt

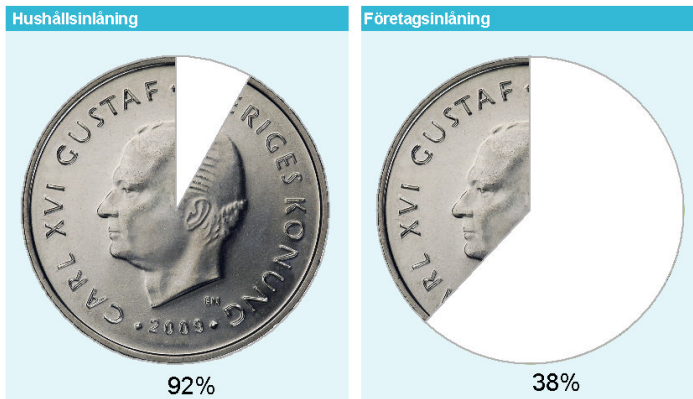

SEB

5

Företagsbanker missgynnas av nya regler

Faktisk stabilitet i företagsinlåning återspeglas inte
Exempel: tillgodosäkrad stabilitet i långsiktigt finansieringsmätt

SEB

6

Finansutskottet 2012-03-15.

**Konsument
verket • KO**

Gunnar Larsson
Generaldirektör/Konsumentombudsman

www.konsumentverket.se

Konsument
verket • KO

Målet för konsumentpolitiken

Konsumenter har makt och
möjlighet att göra aktiva val

- Ett brett konsumentskydd på hög nivå
- Den information som konsumenterna behöver är lättillgänglig och tillförlitlig

Konsument
verket • KO

Konsumentverket och Konsumentombudsmannen ingriper bland annat mot

- otillräcklig kreditinformation
- otillräcklig försäkringsinformation
- vilseledande marknadsföring
- oskäliga avtalsvillkor
- otillräcklig/otydlig prisinformation

Konsument
verket • KO

Hur arbetar Konsumentverket med finansiell tillsyn?

Hur lätt är det att byta bank?

Konsument
verket • KO

Hur arbetar Konsumentverket med finansiell tillsyn?

• **Spara**

- PPM-rådgivning
- Uppföljning av rapporten "Bästa fonden?"

• **Låna/betala**

- Snabblåneföretag varnade för brister i kreditprövning
- Granskning av avtalsvillkor och förköpsinformation för kreditkort

• **Försäkra**

- KO-biträde om kontraheringsplikt
- Granskning av försäkringsförmedlares informationsgivning
- Negativ avtalsbindning av elkunder för kostnadsförsäkring
- Proaktivt arbete mot branschen: Förköpsinformation

Konsument
verket • KO

Hur arbetar Konsumentverket med finansiell tillsyn?

• **Branschöverenskommelser**

- t ex med Fondbolagens förening,
gällande marknadsföring av fonder

• **Domstolsprocesser** t ex mot

- Bank 2
- Mobillån
- Moderna Försäkringar

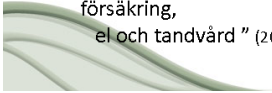
Konsument
verket • KO

Hur lätt är det att byta bank?

Konsumentrörlighet på bankmarknaden

- några rapporter från Konsumentverket

- "Konsumentrörligheten på de finansiella marknaderna" (2001)
- "Konsumentrörligheten på de finansiella marknaderna – En uppföljning åtta år senare" (2009)
- "Rationella och hållbara val på fem marknader – Del 1: Hur konsumenter söker information" (2010)
- "Rationella och hållbara val på fem marknader – Del 2: Förslag på åtgärder" (2010)
- "Konsumenters information om och val av leverantörer på sex omreglerade marknader – fast telefoni, mobil telefoni, bank, försäkring, el och tandvård" (2010)

Konsument
verket • KO

Hur lätt är det att byta bank?

Bytesbenägenhet och främsta drivkraft

- undersökningarna från 2001 och 2010 visar att:

- Bytesfrekvensen på bankmarknaden är låg, ca 5% per år.
- EU-undersökning 2009, ca 9%
- Vanligaste skälet att byta är bättre ekonomiska villkor, t.ex. ränta

Konsument
verket • KO

Hur lätt är det att byta bank?

Hindrande faktorer

-exempel i undersökningarna från 2001 och 2010

- Likartade villkor hos de stora aktörerna när det gäller "bastjänster".
- Bristande transparens, d v s svårt att förstå innebörden av olika alternativ samt koppla priser till dessa.
- Relationen till den befintliga banken: den ger mest valuta för pengarna, lojalitet, förmånskund eller liknande samt inarbetade personkontakter.
- Byteskostnader, t.ex. kostnader för att lösa lån.
- Att samla information och sätta sig in i innebörden av den är krävande och blir därför inte gjort p g a tidsbrist eller otillräcklig kunskap.

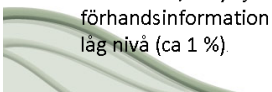

Konsument
verket • KO

Hur lätt är det att byta bank?

Varför vill man inte byta bank?

- Meningslöst/inte värt besväret att byta eftersom alla banker har nästan lika villkor och det är nästan omöjligt att ta reda på vilken bank som är bäst.
- Nuvarande bank ger mest valuta för pengarna, man är förmånskund eller liknande samt har upparbetade personkontakter.
- Ointresse för att sätta sig in i de olika villkoren eller att det helt enkelt inte blivit av - exempelvis p.g.a. tidsbrist.
- Få anger svårigheter med det konkreta bytet som skäl till inaktivitet. Kännedom/utnyttjande av Konsumenternas bank- och finansbyrå för förhandsinformation eller kommunal konsumentvägledning ligger på en låg nivå (ca 1 %).

Konsument
verket • KO

Finansutskottet 2012-03-15.

**Konsument
verket • KO**

Gunnar Larsson
Generaldirektör/Konsumentombudsman

www.konsumentverket.se

**Konsument
verket • KO**

Finansiell stabilitet och stärkt ställning för konsumenterna

Finansmarknadsminister Peter Norman
2012-03-15

Finansdepartementet

Grundförutsättningar för finansiell stabilitet

- **God ordning i offentliga finanser**
- **Effektivt ramverk för finansiell stabilitet**
 - Stärkt regelverk för finanssektorn
 - Förbättrad tillsyn
 - Effektivt krishanteringssystem
 - Förstärkt insättningsgaranti

Finansdepartementet

Internationellt arbete för ökad finansiell stabilitet

- **Förstärkt och harmoniserad tillsyn**
 - Tre europeiska tillsynsmyndigheter och ett systemriskråd
- **Stramare regelverk**
 - Kapitaltäckning
- **Krishanteringsmekanismer**
 - EU:s krishanteringsramverk

Finansdepartementet

Aktuella frågor

- **Europeisk bankstress**
 - Likviditetsstöd från ECB
- **Bolånepriser**
 - Finansinspektionen konstaterar att bolånetaket fungerar
- **Bankernas motståndskraft**
 - Arbetet med kapitaltäckning inom Sverige och EU

Finansdepartementet

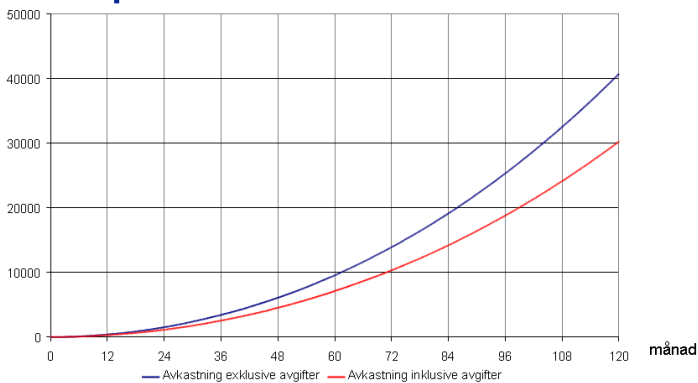
Konsumenten i underläge

- Konsumenten har i dag ett allt större ansvar för det egna sparandet
- Komplicerade finansiella tjänster och produkter
- Oklara roller mellan försäljare och rådgivare
- Svårt att avgöra hur mycket olika banktjänster kostar
- Fondavgifter och avkastning är ofta svåra att överblicka

Finansdepartementet

Avgifternas betydelse vid fondsparande

Finansdepartementet

Viktigt med ökad transparens och tydlighet

- **Krav på branschen om tydlig redovisning av:**
 - Fondavgifterna i kronor och ören, långsiktiga effekter
 - Förhållandet mellan risk och avkastning
- **Underlätta för konsumenterna att välja mellan fonder och andra sparformer**
- **Lagstiftning kan bli aktuellt för att säkra öppenhet och transparens**
 - Om inte branschen ger ett tydligt besked

Regeringens inriktning och åtgärder för stärkt konsumentskydd

- **Skärpt tillsyn och stärkt regelverk för finansiella företag**
- **Granskning av rådgivarnas dubbla roller**
- **Stärkt konsumentskydd vid telefonförsäljning**
- **Ökad konkurrens och rörlighet på bankmarknaden**

Skärpt tillsyn och stärkt regelverk för finansiella företag

- **Snabblåneföretagen är i dag inte tillståndspliktiga**
- **Översyn av lagstiftning**
- **Kraftigt ökade anslag till Finansinspektionen**

Finansdepartementet

Granskning av rådgivarnas dubbla roller

- **Sverige är pådrivande i EU-arbetet för ett provisionsförbud för investeringsrådgivning**
- **Frågan om provisionsförbudet kan utvidgas till att omfatta försäkringsförmedlingsmarknaden prövas också**

Finansdepartementet

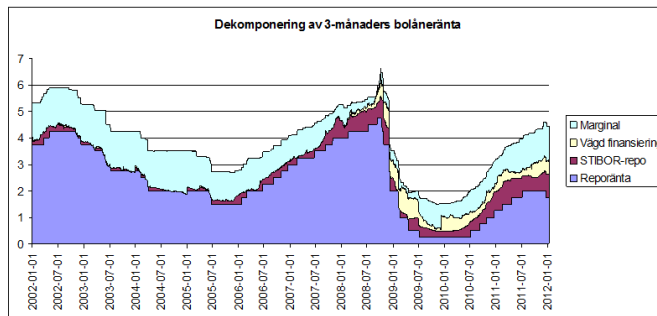
Stärkt konsumentskydd vid telefonförsäljning

- Handlar ofta om så kallad pensionsrådgivning
- Möjligheterna att ytterligare stärka konsumentskyddet vid köp av finansiella tjänster per telefon prövas nu

Finansdepartementet

Bolånemarginalerna har ökat

Källa: Riksbanken

Finansdepartementet

Hur säkras rimliga marginaler?

- **Konkurrens och rörlighet**
 - Konkurrens på bankmarknaden
 - Flyttbara kontonummer?
 - Ökad jämförbarhet mellan bankerna vad gäller kostnader för olika banktjänster
- **Öppen och enhetlig redovisning av bankernas finansieringskostnader**
- **Finansinspektionen har ett uppdrag att följa upp och granska bankernas bolånemarginaler**

Avslutande kommentarer

- **Konsumenten ska kunna känna sig trygg i kontakten med finansiella företag**
- **Många utmaningar kvarstår**
- **Samverkan för en mer transparent finansmarknad**
 - Regeringen vidtar åtgärder
 - Men även branschen måste ta sitt ansvar